

HOKOHOKO

TALATEU **iv****1. PA'ANGA 'A E PULE'ANGA (Peesi - 1)**

- i. PA'ANGA HU MAI MAHENI (Peesi - 1)
- ii. FAKAMOLE MAHENI (Peesi - 2)
- iii. PALANISI FAKATAUHITOHI 'O E PULE'ANGA (Peesi - 4)

2. KO E PATISETI NGAUE FAKALAKALAKA (Peesi - 5)

- i. FAKAMOLE KI HE NGAUE FAKALAKALAKA (Peesi - 5)
- ii. PA'ANGA HU MAI KI HE NGAUE FAKALAKALAKA (Peesi - 7)
- iii. PALANISI 'O E PA'ANGA NGAUE FAKALAKALAKA (Peesi - 8)

3. TU'UNGA TOTONGI 'O E KOLOA MO E PA'ANGA NGAUE (Peesi - 9)

- i. TOTONGI 'O E KOLOA MO 'ENE HIKIHIKI (Peesi - 9)
- ii. PA'ANGA NGAUE MO E PA'ANGA NO FAKALOTOFONU (Peesi - 10)

4. FEFAKATAU'AKI MO TU'APULE'ANGA (Peesi - 11)

- i. KOLOA HU ATU (Peesi - 11)
- ii. KOLOA HU MAI (Peesi - 13)
- iii. PA'ANGA MULI MEI HE NGA'HI NGAUE KEHE (Peesi - 14)
- iv. FETOTONGI'AKI PA'ANGA 'A TONGA MO MULI (Peesi - 15)

5. PA'ANGA TALIFAKI, NGA'HI PA'ANGA 'I MULI MO E NGA'HI 'INIVESI 'A E PULE'ANGA (Peesi - 16)

- i. PA'ANGA TALIFAKI (Peesi - 16)
- ii. PA'ANGA TALASITI 'A TONGA (Peesi - 18)
- iii. NGA'HI 'INIVESI (Peesi - 18)

6. PA'ANGA NÖ ATU MO E MO'UA 'A E PULE'ANGA (Peesi - 19)**7. NGA'HI LIPOOTI FAKAPOTUNGÄUE (Peesi - 23)****7.1. POTUNGÄUE PA'ANGA (Peesi - 23)**

- i. NGA'HI TAUMU'A MO E FATONGIA (Peesi - 23)
- ii. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE 1998/99 (Peesi - 23)
- iii. NGA'HI FAKATAHA FAKANGAUE FAKAVAHA'A PULE'ANGA (Peesi - 23)
- iv. KAU 'A'HI MEI MULI KI HE POTUNGAUE (Peesi - 26)
- v. AKO 'A E KAU NGAUE (Peesi - 28)
- vi. KAU NGAUE TU'UMA'U (Peesi - 29)

7.2. POTUNGAUE TUTE MO TUTE 'EIKISIA (Peesi - 31)

- i. TALATEU (Peesi - 31)
- ii. NGA'HI TAUMU'A NGAUE MO E NGA'HI FATONGIA (Peesi - 31)
- iii. NGA'HI NGAUE (Peesi - 32)
- iv. VAKAI'I 'O E FAKAHOKO FATONGIA (Peesi - 33)
- v. PA'ANGA HU MAI MO E NGA'HI FAKAMOLE (Peesi - 33)
- vi. KAU NGAUE MO E NGA'HI NGAUE (Peesi - 34)
- vii. AKO (Peesi - 35)

HOKOHOKO

- viii. KAU NGAUE TU'UMA'U (Peesi - 36)
- ix. FAKAMALO (Peesi - 36)

7.3. POTUNGÄUE TUKUHAU VAHENGA (Peesi - 36)

7.3.1. PA'ANGA HÜ MAI FAKALOTOFONUA (Peesi - 36)

- i. TALATEU (Peesi - 36)
- ii. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE (Peesi - 38)
- iii. KAU NGAUE MO E NGAahi NGAUE KEHE (Peesi - 40)
- iv. KAUTAHA 'A E KOMINIUELI MA'AE KAU PULE TANAKI TUKUHAU (Peesi - 41)
- v. FAKAMAAU'ANGA FAKATONUTONU (Peesi - 41)

7.3.2. NGAUE'ANGA TANAKI TUKUHAU FAKATAU (Peesi - 42)

- i. TALATEU (Peesi - 42)
- ii. NGAahi NGAUE (Peesi - 43)
- iii. FAKAFUOFUA'I 'O E FATONGIA (Peesi - 43)
- iv. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE (Peesi - 43)
- v. KAU NGAUE MO E FATONGIA (Peesi - 45)
- vi. FAKAMÄLÖ (Peesi - 46)

7.4. POSITI 'OFISI (Peesi - 46)

- i. NGAahi NGAUE FAKA-POSITI 'OFISI (Peesi - 46)
- ii. FILATELIKA (Peesi - 49)
- iii. NGAUE FAKAPA'ANGA (Peesi - 50)
- iv. KAU NGAUE (Peesi - 51)
- v. PALANI FOKOTU'UTU'U FAKALAKALAKA (Peesi - 53)

7.5. POTUNGAUE SITETISITIKA (Peesi - 53)

- i. TALATEU (Peesi - 53)
- ii. FAKAHOKO NGAUE. (Peesi - 54)
- iii. TU'UNGA 'O E NGAUE. (Peesi - 57)
- iv. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE (Peesi - 58)
- v. KAU NGAUE MO E NGAahi NGAUE NA'E FAKAHOKO (Peesi - 59)
- vi. NGAahi 'A'ahi FAKANGAUE (Peesi - 59)
- vii. AKO 'A E KAU NGAUE (Peesi - 60)
- viii. NGAahi NGAUE FAKALAKALAKA KI HE KAHA'U (Peesi - 62)
- ix. FAKAMALO (Peesi - 62)

7.6. POTUNGAUE FAKAHU KOLOA MAI 'A E PULE'ANGA (Peesi - 62)

- i. TALATEU (Peesi - 62)
- ii. NGAahi FATONGIA & TAUMU'A NGÄUE (Peesi - 62)
- iii. FAKAPA'ANGA MO E FAKAMOLE (Peesi - 62)
- iv. NGAahi OLA 'O E NGAUE FEFAKATAU'AKI KOLOA (Peesi - 63)
- v. FAKAMATALA KI HE 'AKAUNI (Peesi - 63)
- vi. KAU NGAUE MO E FEHIKITAKI (Peesi - 64)

8. FAKAMÄLÖ (Peesi - 66)

HOKOHOKO

<i>Tepile 1:</i> Pa'anga Hü Mai 'a e Pule'anga, 1989/90 - 1998/99	(Peesi - 1)
<i>Tepile 2:</i> Ko e ngaahi tefito'i ma'u'anga Pa'anga 'a e Pule'anga ,1994/95 - 1998/99	(Peesi - 1)
<i>Tepile 3:</i> Ngaahi Tefito'i Fakamole 'a e Ngaahi Potungäue	(Peesi - 2)
<i>Tepile 4:</i> Fakafehoanaki 'a e 'Esitimetri mo e Fakamole Totonu, 1998/99	(Peesi - 3)
<i>Tepile 5:</i> Ngaahi Fakamatala ki he Lahi ange 'a e Fakamole, 1998/99	(Peesi - 3)
<i>Tepile 6:</i> Fakafehoanaki 'o e Pa'anga Hü mai mo e Fakamole.	(Peesi - 4)
<i>Tepile 7:</i> Fakakätoa Toenga Pa'anga Hü Mai	(Peesi - 5)
<i>Tepile 8 :</i> Fakafehoanaki 'o e 'Esitimetri mo e Fakamole ki he ngaahi ngäue Fakalalakaka 1998/99	(Peesi - 6)
<i>Tepile 9 :</i> Fakamatala ki he ngaahi Fetö'aki 'i he 'Esitimetri	(Peesi - 6)
<i>Tepile 10:</i> Ngaahi Tefito'i Pa'anga Hü mai ki he ngaahi Ngäue Fakalalakaka, 1998/99	(Peesi - 7)
<i>Tepile 11:</i> Fakamatala ki he ng. ma'u'anga Pa'anga ki he ng. Ngäue Fakalalakaka 1998/99	(Peesi - 8)
<i>Tepile 12:</i> Tu'unga Totongi Koloa KI HE Kuata Tisema 1990- 1999	(Peesi - 9)
<i>Tepile 13:</i> Ngaahi liliu 'i he peseti Fakata'u 'o e tu'unga Totongi Koloa (CPI) ki he Kuata Tisema 1990 -1999	(Peesi - 10)
<i>Tepile 14:</i> Pa'anga Ngäue mo'ua Fakaloto Fonua, moe Pa'anga 'i Muli 1994/95 - 1998/99(r/)	(Peesi - 11)
<i>Tepile 15:</i> Fefakatau'aki Koloa mo Tu'apule'anga, 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 11)
<i>Tepile 16 :</i> Ngaahi Fonua Tefito 'oku Hü Atu ki ai 'etau Koloa, 1994/95-1998/99	(Peesi - 12)
<i>Tepile 17 :</i> Koloa Hü Atu (\$,000) mei he Sekitoa Takitaha 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 12)
<i>Tepile 18 :</i> Koloa Hü Atu (\$'000) 'i hono Vahevahe ki he Founa Fe'ave'aki 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 12)
<i>Tepile 19:</i> Koloa Hü Mai (\$'000) (CIF) 'i hono Fakaikiiki, 1994/95 - 1998/99.	(Peesi - 13)
<i>Tepile 20 :</i> Koloa Hü Mai (\$'000) mei he Ngaahi Fonua Tefito 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 13)
<i>Tepile 21 :</i> Ko e Koloa Hü Mai (\$'000) ki he Sekitoa Takitaha 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 14)
<i>Tepile 22 :</i> Koloa Hü Mai (\$'000) (CIF) moe Founa hono Fe'ave'aki, 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 14)
<i>Tepile 23 :</i> Pa'anga Hü Mai (\$'000) 'i he ngaahi Ngäue kehekehe 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 14)
<i>Tepile 24 :</i> Koloa Hümai & Koloa Hüatu mo hona Palanisi (\$mn), 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 15)
<i>Tepile 25 :</i> Fetotongi'aki Pa'anga mo Muli (\$mn), 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 15)
<i>Tepile 26 :</i> Fetotongi'aki Pa'anga mo Muli mo e Pa'anga Talifaki (\$'000), 1994/95 - 1998/99	(Peesi - 16)
<i>Tepile 27:</i> Pa'anga Talifaki 'a e Pule'anga 'i Muli	(Peesi - 17)
<i>Tepile 28:</i> Ngaahi Tiviteni Ne Ma'u 'e he Pule'anga 'i he'ene 'au ki he 'Aho 30 'o Sune 1999	(Peesi - 18)
<i>Tepile 29:</i> Fakamatala ki he ngaahi Nö Pa'anga mei he Pule'anga 'a e ngaahi Poate Fakalao Fakalotofonua mo e ngaahi Kautaha kehe 'i he 30 Sune 1999	(Peesi - 20)
<i>Tepile 30:</i> Fakamatala 'o e Ngaahi Mo'ua Nö 'o e Pule'anga 'i he 'aho 30 Sune 1999	(Peesi - 21)
<i>Tepile 30a :</i> Ko e ngaahi No 'oku Malu'i 'e he Pule'anga 'i he 'aho 30 Sune 1999	(Peesi - 22)
<i>Tepile 31:</i> Potungäue Pa'anga: 'Esitimetri, Pa'anga Hu Mai mo e Fakamole 1998/99	(Peesi - 23)
<i>Tepile 32:</i> Pa'anga Hu Mai 1994/95 Ki He 1995/99	(Peesi - 32)
<i>Tepile 33:</i> Pa'anga Hu Mai Totonu Na'e Tanaki Fakafehoanaki Ki He Pa'anga Hu Mai Na'e 'Esitimetri	(Peesi - 33)
<i>Tepile 34:</i> Pa'anga Hu Mai Mei He Ngaahi Tute	(Peesi - 33)
<i>Tepile 35:</i> 'Esitimetri Pa'anga Hu Mai Fakafehoanaki Ki He 'Esitimetri Fakamole	(Peesi - 33)
<i>Tepile 36:</i> Fakafehoanaki 'o e Taketi Pa'anga Humai ne tanaki 'ehe Va'a Tukahau Vahenga	(Peesi - 37)
<i>Tepile 37:</i> Fakafehoanaki 'o e Tanaki Pa'anga Humai na'e fai 'ehe Va'a Tukahau Vahenga Fakatau ki he Kau Totongi Tukahau Fakakulupu	(Peesi - 38)
<i>Tepile 38:</i> Fakafehoanaki 'a e ongo ta'u 'e 2 'o e Vouti fakamole maheni 'a e va'a Tukahau Vahenga	(Peesi - 39)
<i>Tepile 39:</i> Pule'i Tukahau Fakatau: Hü Mai, Fakamole mo e Hulu	(Peesi - 44)
<i>Tepile 40:</i> Pule'i Tukahau Fakatau: Pa'anga Hü Mai Totonu mei he 'Otumotu	(Peesi - 44)
<i>Tepile 41:</i> Polokalama Fe'ave'aki Meili Fakalotofonua 'o e 1999	(Peesi - 47)
<i>Tepile 42:</i> Lahi 'o e Meili Fakalotofonua	(Peesi - 48)
<i>Tepile 43:</i> Lahi 'o e Meili Fakatu'apule'anga	(Peesi - 49)
<i>Tepile 44:</i> Tu'unga Fakapa'anga 'i he Ta'u Fahapa'anga 1997/98 mo e 1998/99	(Peesi - 50)
<i>Tepile 45:</i> Tu'unga Fakapa'anga 1998 mo e 1999	(Peesi - 51)
<i>Tepile 46:</i> Fakafehoanaki 'o e Fakamole Totonu Moe 'Esitimetri 1998/99	(Peesi - 58)
<i>Tepile 47:</i> Pa'anga Hü Atu 1996 - 1999	(Peesi - 63)
<i>Tepile 48:</i> Ngaahi Ola 'o e Fefakatau'aki 1996-1999	(Peesi - 63)

HOKOHOKO

LISI FAKATÄTÄ

Fakatätä 1 : Fakakätoa Pa'anga Hü Mai 1989/90 - 1998/99	(Peesi 1)
Fakatätä 2 : Fakamole Fakakätoa 1989/90 ki he 1998/99	(Peesi 2)
Fakatätä 3a : Pa'anga Hü Mai, Fakamole & Hulu/Fe'amokaki 1989/90 - 1998/99	(Peesi 4)
Fakatätä 3b : Fakakätoa Hulu/Fe'amokaki 'a e ngaahi Potungäue, 1989/90-1998/99	(Peesi 4)
Fakatätä 4 : Toenga Pa'anga Hü Mai, Sune 1995 ki Sune 1999	(Peesi 4)
Fakatätä 5 : 'Esitimeti Fakalalakaka 1998/99 Ma'u'anga mo e Ngaue'aki 'o e Pa'anga	(Peesi 8)
Fakatätä 6 : Hikihiki Totongi Koloa Kuata Tisema 1990 - 1999	(Peesi 9)
Fakatätä 7 : Hikihiki Totongi Koloa Fakalotofonua & Koloa Hü Mai 1990 - 1999	(Peesi 10)
Fakatätä 8 : Pa'anga Ngäue, Pa'anga Tuku Tolo, Nö Fakalotofonua & Pa'anga Muli	(Peesi 10)
Fakatätä 9 : Fakakätoa Koloa Hü Atu 1994/95 - 1998/99	(Peesi 11)
Fakatätä 10 : Koloa Hü Atu ki he Ngaahi Fonua Tefito 1994/95 - 1998/99	(Peesi 12)
Fakatätä 11 : Fakakätoa Koloa Hü Mai 1994/95 - 1998/99	(Peesi 13)
Fakatätä 12 : Koloa Hü Mai me i he Ngaahi Fonua Tefito 1994/95 - 1998/99	(Peesi 13)
Fakatätä 13 : Kätoa 'o e Koloa Hü Atu & Hü Mai, 1994/95 - 1998/99	(Peesi 15)
Fakatätä 14 : Pa'anga Talifaki 'a Tonga 'i Muli he 'Aho 31 Tisema 1990 - 1999	(Peesi 18)
Fakatätä 15 : Nö Te'eki Totongi ki Tu'apule'anga mo Fakalotofonua	(Peesi 19)
Fakatätä 16 : Pa'anga Hü Mai Totonu Faka-Sekitoa 1989/90 - 1998/99	(Peesi 44)

TALATEU

‘Oku fakahä kotoa ‘i he Fakamatala Fakata’u ko ‘eni ‘a e ngaahi Potungaue kotoa ‘oku ‘i he malumalu ‘o e Minisita Pa’anga ‘i hono fatongia kehekehe ‘a ia ‘oku kau heni ‘a e Fakamatala Fakata’u ‘a e Potungäue Pa’anga pe Falepa’anga ki he Tauhi Pa’anga; Potungaue Tute ki he Pule Tute Lahi; Potungaue Pa’anga Hü Mai Fakalotofonua ki he Komisiona Pule; Potungaue Sitesitika ki he Minisita ‘oku ne tokanga’i ‘a e Potungaue; Positi ‘Ofisi ki he Pule Positi ‘Ofisi Lahi; pea mo e Potungäue Fakahü Koloa Mai ‘a e Pule’anga ki he Minisita ‘oku ne tokanga’i ‘a e Potungaue.

Neongo ‘oku ‘ikai fakapapau’i mai ‘e he Konisitutone ‘o Tonga ke ‘i ai ha Minisita pe Potungaue Pa’anga (‘oku ‘i he mafai foki ‘o ‘Ene ‘Afio ke ne fili ha toe Minisita ki he Ngaahi Potungaue ‘e fa ‘i ‘olunga), ka ‘oku ha ‘i he Vahe 3 Kupu 19 ‘o e Lao ‘o Tonga “*Ko e Minisita Pa’anga ke ne Fakafofonga’i ‘a e Tauhi Pa’anga pea ke ne malu’i mo tauhi ‘a e Pa’anga Fakalukufua ‘a e Pule’anga. Te ne fa’u ‘a e ‘Esitimeti Fakata’u ‘a e Pule’anga ke fakahu ki Fale Alea, pea fa’u foki mo e Fakamatala Fakata’u ki he Pa’anga Hu mai mo e Fakamole ‘i he kakato ‘a e ta’u fakapa’anga kotoa pe.*” ‘Oku tanaki atu ki hono fatongia heni mo e toe kau ‘a e Potungaue Pa’anga mo e Falepa’anga ki hono fale’i ‘a e Pa’anga Fekau’aki mo e Fokotu’utu’u ki he tu’unga Faka’ekonomika ‘o e Fonua.

‘I he Konisitutone, ‘oku fiema’u ai ke fa’u ‘e he Hou’eiki Minisita ha fakamatala ‘i he ta’u kotoa ke ‘afio’i ‘e He’ene ‘Afio ‘a e ngaahi ngaue ‘o ‘enau Potungaue takitaha, pea ke fakahu ‘a e ngaahi fakamatala ko ‘eni ki he Fale Alea. Pea mei heni ‘okapau leva ‘e fiema’u takitaha ‘e he Fale Alea ke ‘ilo ki ha me’a pe ‘o ha Potungaue ‘a ha Minisita te ne tali leva ‘a e ngaahi fehu’i kotoa pe mei he Fale Alea pea ke fakamatala’i kotoa ‘a e ngaue ‘o ‘ene Potungaue.

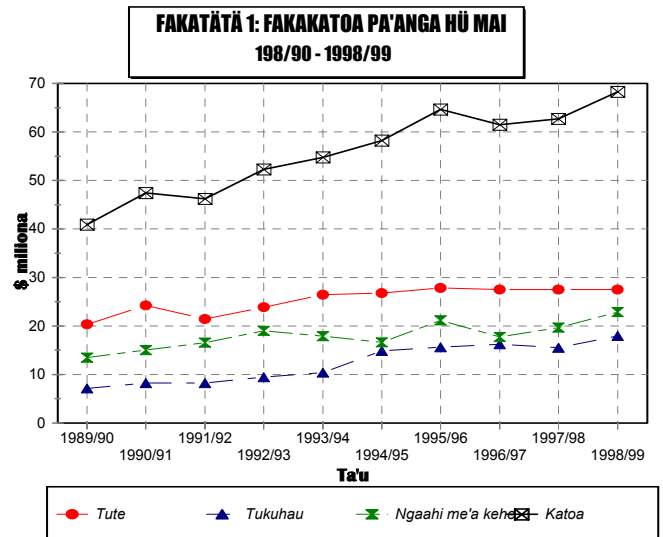
Ko ia ai ‘oku ha ‘i he Fakamatala Fakata’u ko ‘eni ‘a e Minisita Pa’anga ‘a e ngaahi ngäue ‘i hono ngaahi fatongia kehekehe kotoa pe. ‘Oku muimui pē ‘i he sippinga ‘o e Fakamatala Fakata’u ‘o e 1999 ’aki hono toe vakai’i ‘o e Patiseti Maheni, tautefito ki he ta’u Fakapa’anga ‘o e 1999/00, ‘i hono fakahoa ki he ngaahi ta’u ki mui ni mai. ‘Oku hoko heni ‘a e ngaahi fakamatala ki he Patiseti Ngaue Fakalakalaka ‘o e 1999/00 pea mo hono vakai’i ‘o e ngaahi totongi ‘o e koloa mo e tu’unga ‘o e pa’anga ngäue mo e fefakatau’aki mo tu’apule’anga. Ko e konga ‘uluaki ‘o e ngaahi fakamatalá ni ko e ngaahi fakamatala ki he ngaahi pa’anga muli, ngaahi ‘inivesi, ngaahi pa’anga nö atu, mo e mo’ua ‘a e Pule’anga. Pea ko e konga hono ua leva ko e ngaahi fakamatala ki he ngaahi ngäue takitaha ki he Minisita Pa’anga ‘a ia ko e Potungaue Pa’anga mo Falepa’anga, Tute, Pa’anga Hu Mai Fakalotofonua, Positi ‘Ofisi, Sitesitika mo e Fakahü Koloa ‘a e Pule’anga.

1. PA'ANGA 'A E PULE'ANGA

I. PA'ANGA HU MAI MAHANI

1.1. Ko e katoa 'o e pa'anga hu mai ne tånaki 'i he faka'osinga 'o e ta'u fakapa'anga 'i he 'aho 30 'o Sune 2000 na'e fe'unga mo e \$74.641 miliona¹. 'Oku hiki'aki 'eni 'a e \$6.378 miliona pē pēseti 'e 9.34 'o fakafehoanaki ia mo e \$68.263 'o e pa'anga hu mai ne tånaki 'i he 1998/99.

1.2. 'Oku ha 'i he *Tepile 1* 'i lalo 'a e fakamatala ki he lahi 'o e pa'anga hu mai 'a e Pule'anga 'i he ta'u 'e hongofulu kuohilí (ki he \$10 ofi taha). 'Oku ha 'a e fakamatala tatau 'i he *Fakatātā 1*.

TEPILE 1: PA'ANGA HŪ MAI 'A E PULE'ANGA, 1990/91 - 1999/00

TA'U	TUKUHĀU FEFAKATAU-'AKI MO MULI ⁽¹⁾ (\$)	TUKUHĀU FAKALOTOFONUA (\$)	NGAAHI ME'A KEHE (\$)	KATOĀ (\$)
1990/91	24,228,230	8,642,500	14,571,250	47,441,980
1991/92	21,409,800	8,695,200	16,124,120	46,229,120
1992/93	23,862,540	11,591,670	16,832,960	52,287,170
1993/94	26,470,240	11,808,990	16,462,630	54,741,860
1994/95	26,774,790	11,068,060	20,375,610	58,218,460
1995/96	27,285,570	13,808,570	23,549,900	64,644,040
1996/97	27,231,170	14,469,290	19,776,140	61,476,600
1997/98	27,132,550	13,882,720	21,687,170	62,702,440
1998/99	27,513,660	15,523,780	25,225,910	68,263,350
1999/00	33,940,053	16,994,862	23,706,319	74,641,234

⁽¹⁾ Kamata mai mei he 1990/91 hono hiki 'o e totongi uafu mei he Tukupau Fefakatau'aki mo muli ki he Ngaahi Me'a Kehe.

Mei he : Potungaue Pa'anga

1.3. Ko e \$17.274 miliona mei he Tukupau 'o e Taulanga, ko e tefito'i ma'u'anga pa'anga lahi taha ia lolotonga 'a e ta'u, pea hoko ki ai 'a e Tute, ko e \$16.665 miliona, Tukupau Vahenga ko e \$10.462 miliona mo e Tukupau Fakatau Fakamovetevete ko e \$5.962 miliona.

1.4. 'Oku ha 'i he *Tepile 2* 'a e ngaahi tefito'i ma'u'anga pa'anga 'e nima 'a e Pule'angá 'i he ta'u 'e nima kuo hilí pea mo honau ngaahi vahevahe fakapeseti takitaha ki he pa'anga hu mai fakalukufua.

TEPILE 2: KO E NGAĀHI TEFITO'I MA'U'ANGA PA'ANGA 'A E PULE'ANGA, 1995/96 - 1999/00

	1995/96 \$	%	1996/97 \$	%	1997/98 \$	%	1998/99 \$	%	1999/00 \$	%
Tute Koloa Hu Mai	13,725,380	21	13,664,183	22	13,162,943	21	13,154,069	19	16,665,774	22
Tukupau Ngaue mo e Ngaahi Taulanga	13,560,192	21	13,566,990	22	13,969,609	22	14,359,595	21	17,274,279	23
Tukupau Vahenga	9,179,208	14	9,881,055	16	9,038,404	14	10,175,207	15	10,462,356	14
Tukupau Koloa Fakatau Movetevete ⁽¹⁾	4,629,361	7	4,588,237	7	4,844,319	8	5,348,573	8	5,962,665	8
Katoa	41,094,141	64	41,700,466	68	41,015,275	65	43,037,444	63	50,365,074	67
Ngaahi Me'a Kehe ⁽¹⁾	23,549,903	36	19,776,144	32	21,687,169	35	25,225,908	37	24,276,160	33
Fakakatoa	64,644,044	100	61,476,610	100	62,702,444	100	68,263,352	100	74,641,234	100

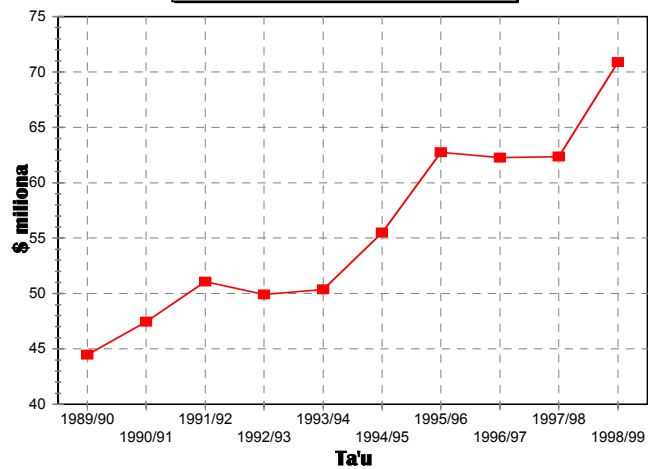
¹Ko e fika fakaangaanga ki he 1998/99

II. FAKAMOLE MAHENI

1.5. Ko e katoa 'o e fakamole ki he faka'osinga 'o e ta'u fakapa'anga 'i he 'aho 30 'o Sune 2000 ko e \$70.243 miliona. 'Oku holo 'aki 'eni 'a e \$0.653 miliona 'i he tu'unga 'o e fakamole kotoa 'o e 1998/99 'a ia ko e \$70.896 miliona pe si'i hifo 'i he peseti 'e -0.930 makatu'unga 'i he ponite fakaloto fonua mo e totongi faka'osi 'o e folau pasese (*Leave Passage*). 'Oku hä 'i he *Fakatätä 2* 'a e tükunga 'o e fakamole fakakätoa 'i he ta'u 'e hongofulu(10) kuo 'osi.

1.6. 'Oku fakaikiiki 'i he *Tepile 3* 'a e ngaahi tefito'i fakamole 'i he ta'u 'e nima kuohili. 'Oku fakafofonga'i 'e he fika fakapeseti 'a e vahevahe 'o e fakamole fakakatoa.

**FAKATÄTÄ 2: FAKAMOLE FAKAKÄTOA
1989/90 KI HE 1998/99**

TEPILE 3: NGAHI TEFITO'I FAKAMOLE 'A E NGAHI POTUNGÄUE

	1995/96		1996/97		1997/98		1998/99		1999/00	
	\$	%	\$	%	\$	%	\$	%	%	%
Ako	9,893,111	15.77	12,054,909	19.37	11,910,957	19.10	11,022,76	15.55	12,144,171	17.29
Mo'ui	7,173,226	11.43	7,743,867	12.44	7,371,542	11.82	8,690,001	12.26	8,341,243	11.87
Ngaahi Ngäue	3,189,858	5.08	2,931,397	4.71	3,105,104	4.98	3,358,854	4.74	3,454,190	4.92
'Ofisi Palemia	5,573,540	8.88	3,599,489	5.78	3,031,469	4.86	5,643,812	7.96	2,981,176	4.24
Kätoa	25,829,735	41.16	26,329,662	42.30	25,419,072	40.77	28,715,42	40.50	26,920,780	38.33
Polisi	2,759,354	4.40	2,907,886	4.67	3,082,400	4.94	3,046,248	4.30	3,026,659	4.31
Ngoue	2,451,921	3.91	2,422,593	3.89	2,867,609	4.60	2,720,906	3.84	2,605,301	3.71
Malu'i Fonua	3,235,795	5.16	3,352,444	5.39	3,893,792	6.24	3,546,800	5.00	3,575,592	5.09
Fale Alea	1,618,118	2.58	1,708,229	2.74	1,812,023	2.91	1,984,429	2.80	2,051,619	2.92
Mo'ua 'o e Pule'anga	7,315,314	11.66	5,889,588	9.46	5,847,056	9.38	8,609,689	12.14	6,786,844	9.66
Potungäue ki Muli	2,133,851	3.40	1,949,451	3.13	2,003,454	3.21	2,520,832	3.56	2,554,954	3.64
Ngaahi Tokoni Fakapa'anga	2,904,455	4.63	1,962,098	3.15	643,012	1.03	310,697	0.44	1,695,178	2.41
Katoa 'i 'Olunga	48,248,543	76.89	46,521,951	74.73	45,568,418	73.08	51,455,02	72.58	49,216,927	70.07
Ngaahi Me'a Kehekehe	14,501,673	23.11	15,729,002	25.27	16,784,759	26.92	19,440,60	27.42	21,026,532	29.93
FAKAKÄTOA	62,750,216	100	62,250,953	100	62,353,177	100	70,895,63	100	70,243,459	100

Mei he: Potungäue Pa'anga (*Fika Fakaangaanga 1999/00*)

1.7. 'Oku ha mei he *Tepile 3* ko e vahevahe 'o e ngaahi tefito'i fakamole 'e hongofulu ma tahá ki he fakamole fakakatoa 'oku faikehekehe si'i pe 'i he ta'u 'e fá 'o a'u mai ki he ta'u 1999/00, mei he peseti ma'olunga taha ko e 76.89 'i he 1995/96 ki he peseti ma'ulalo taha ko e 70.07 'i he 1999/00. 'Oku fakafuofua ki he peseti 'e 38.33 'o e fakamole fakakatoa 'o e 1999/00 na'e vahe'i ki he *Ako, Mo'ui, Ngaahi Ngäue mo e 'Ofisi 'o e Palemia*. Ko e vahevahe 'o e tefito'i fakamole 'e hongofulu ma taha ki he fakamole fakakatoa 'oku ne fakahaa'i 'a e tokangaekina ange ki he ngaahi ngaue fakasosiale, fakangaue'anga (kau ai 'a e lao mo e maau) mo e ngaahi langa fakalalakaka faka'ekonomika.

1.8. 'I he *Tepile 4* 'oku ha ai 'a e ngaahi fakamole totonu 'o e vouti 'e 19, 'oku lahi ange ia mei he pa'anga 'esitimetri ne 'osi tali. Na'e totongi 'a e ngaahi fakamole takitaha mei he 'Esitimetri Fakalahí mo e ngofua makehe peseti 'e 5 'oku faka'atá koia 'e he lao.

TEPILE 4: FAKAFEHOANAKI 'A E 'ESITIMETI MO E FAKAMOLE TOTONU, 1999/00

VOUTI	POTUNGAUE	'ESITIMETI 'OSITALI	FAKAMOLE TOTONU	HULU HE 'ESITIMETI '1
				PA'ANGA
01	Ko 'ene 'Afio ko e Tu'i	1,025,690	1,307,879	282,189
02	Fale Alea	1,499,770	2,051,619	551,849
03	'Ofisi 'o e Palemia	2,680,902	2,981,176	300,274
04	Potungaue ki Muli	1,876,150	2,554,954	678,804
05	Kovana Ha'apai	62,776	64,823	2,047
09	Printing	724,308	741,351	17,043
11	Potungaue Polisi	2,886,140	3,026,659	140,519
12	Potungaue Lao	292,730	297,750	5,020
13	Taumalu'i Fonua	3,250,068	3,575,592	325,524
14	Potungaue Pa'anga	3,281,848	4,466,338	1,184,490
18	Potungaue 'Atita	342,520	348,374	5,854
19	Potungaue Ako	10,914,390	12,144,171	1,229,781
20	Potungaue Mo'ui	7,766,990	8,341,243	574,253
21	Vahenga Malolo	5,250,000	5,763,633	513,633
22	Potungaue Pilisone	489,260	505,135	15,875
27	Potungaue Takimamata	919,482	1,013,827	94,345
28	Potungaue Ngaue	3,340,530	3,454,190	113,660
32	Ngaahi Mo'ua 'a e Pule'anga	1,030,507	1,204,973	174,466
33	Ngaahi Tokoni Fakapa'anga	675,004	1,695,178	1,020,174
	FAKAKATO	48,309,065	55,538,865	7,229,800

Mei he : Potungaue Pa'anga (Fika fakaangaanga 1999/00)

1.9. Ko e ngaahi 'uhinga na'e lahi ange ai 'a e fakamole 'i he ngaahi vouti 'i 'olunga 'oku fakamatala' i 'i he *Tepile 5* 'i lalo:

TEPILE 5: NGAHI FAKAMATALA KI HE LAHI ANGE 'A E FAKAMOLE, 1999/00

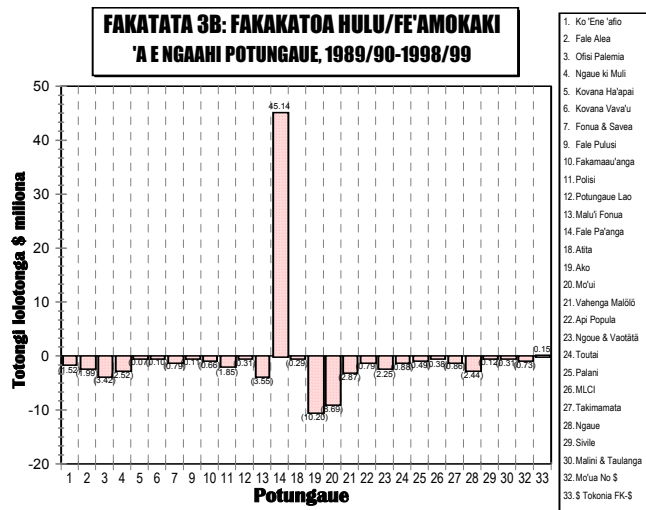
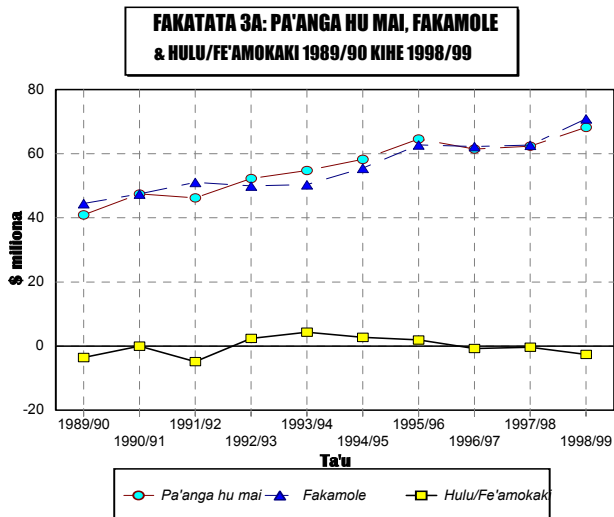
Vouti	Potungäue	Mahu'inga	Fakamatala
01	Ko 'ene 'Afio ko e Tu'i	\$282,189	<i>Pa'anga ne fiema'u ki he fakamole 'a e 'Ofisi mo e fakamole ki he folau ki muli ngaue mo hono monomono 'o e Palasi.</i>
02	Fale Alea	\$551,849	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he totongi lau'aho 'a e kau memipa mo e kau ngaue 'o e Fale, fefolau'aki ki muli mo e ngaahi faito'o fakafalemahaki.</i>
03	'Ofisi 'o e Palemia	\$300,274	<i>Pa'anga na'e toe fiema'u ki he malolo 'eve'eva 'a e Kau ngaue Faka-Pule'anga i.e. na'e lahi ange 'a e kau 'ofisa na'a nau ma'u e monu'ia ni.</i>
04	Potungaue ki Muli	\$678,804	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he ngaahi va'a pea mo e vahenga mo e totongi fatongia 'a e ngaahi 'ofisi 'i muli.</i>
05	Kovana Ha'apai	\$2,047	<i>pa'anga na'e fiema'u ke feau'aki 'a e fakamole ki hono totongi 'o e kau ngaue mo e ngaahi folau fakaloto fonua.</i>
09	Potungaue Pulusi	\$17,043	<i>Ngaahi fakamole ki he naunau faka'ofisi mo e vahenga, 'a e kau ngaue.</i>
11	Potungaue Polisi	\$140,519	<i>Pa'anga na'e fiema'u ke feau'aki 'a e ngaahi folau fakalotofonua, fetu'utaki pea mo e talitali kakai.</i>
12	Potungaue Lao	\$5,020	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he ngaahi folau ki muli.</i>
13	Tau Malu'i Fonua	\$325,524	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he vahenga 'a e kau ngaue pea mo e fefolau'aki fakalotofonua pea mo tu'apule'anga.</i>
14	Potungaue Pa'anga	\$1,184,490	<i>Pa'anga na'e fiema'u ke fakalato'aki e ngaahi fiema'u 'a e potungaue ki he vahe 'a e kau ngaue, ngaue tu'ataimi, fefolau'aki, paaki mo hono tufaki 'o e 'esitimeti ki he ngaahi potungaue 'a e pule'anga.</i>
18	Potungaue 'Atita	\$5,854	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he ngaahi fakamole fakalukufua.</i>
19	Potungaue Ako	\$1,229,781	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he vahenga 'a e kau ngaue, fefolau'aki ki muli, me'a'ofa folau pea mo e ngaahi naunau faka'ofisi.</i>
20	Potungaue Mo'ui	\$574,253	<i>Ngaahi fakamole ki he ngaahi ngaue lalahi, monomono, mo e me'angaue.</i>
21	Vahenga Malolo	\$623,428	<i>Pa'anga fiema'u ki he 'inasi 'o e Pule'anga ki he kau ngaue fakapule'anga.</i>
22	Potungaue Pilisone	\$15,875	<i>Ngaahi fiema'u pa'anga ki hono Tauhi 'o e kau Popula mo hono toe lisi 'o e kelekele ki he faama 'a e pilisone.</i>
27	Potungaue Takimamata	\$94,345	<i>Ngaahi fiema'u ki he tu'uaki mo hono fakalele 'a e ngaahi polokalama teuteu ki he mileniume fo'ou.</i>
28	Potungaue Ngaue	\$113,660	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he ngaahi fefolau'aki fakaloto fonua mo tu'apule'anga, ngaahi fakamole faka'ofisi pea mo hono fakalelei 'i 'o 'Atalanga</i>

32	Mo'ua 'a e Pule'anga	\$386,843	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he mo'ua 'a e pule'anga.</i>
33	Ngaahi tokoni Pa'anga	\$1,020,174	<i>Pa'anga na'e fiema'u ki he ngaahi 'uhila hala.</i>
		\$7,442,177	

Mei he Potungaue Pa'anga

III. PALANISI FAKATAUHITONI 'O E PULE'ANGA

1.10. Ko e fakamatala ko ia 'i he *Tepile 6* mo e *Fakatata 3A* 'oku ha ai 'a e fakakatoa 'o e pa'anga hu mai mo e fakamole 'i he 'Esitimeti Angamaheni 'i he ta'u 'e hongofulu kuohilí. 'Oku ha 'i he *Fakatata 3B* 'a e tanaki fakakatoa 'o e hulu/fe'amokaki fakapotungau'e 'i he vaha'a taimi tataau.

TEPILE 6: FAKAFEHOANAKI 'O E PA'ANGA HÜ MAI MO E FAKAMOLE.

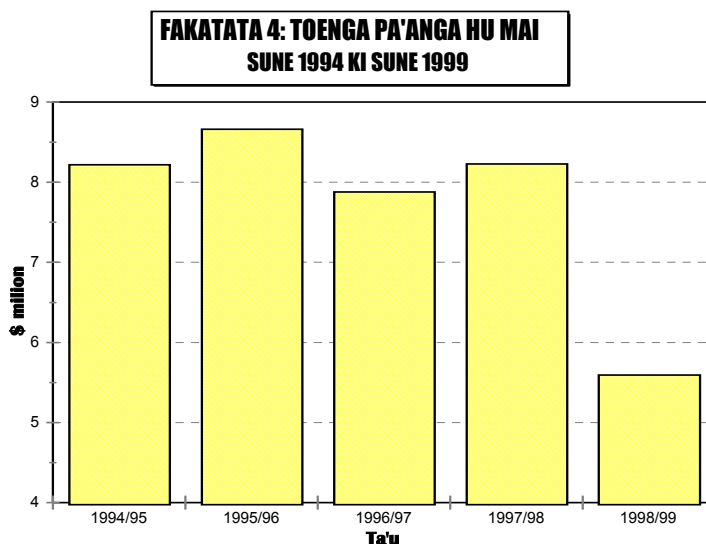
TA'U	PA'ANGA HÜ MAI	HIKI/HOLO ¹ %	FAKAMOLE	HIKI/HOLO ¹ %	HULU/ (FE'AMOKAKI)
1990/91	47,441,982	0.00	47,437,957	0.00	4,025
1991/92	46,229,121	-2.56	51,084,855	7.69	-4,855,734
1992/93	52,287,168	13.10	49,924,843	-2.27	2,362,325
1993/94	54,741,864	4.69	50,368,233	0.89	4,373,631
1994/95	58,218,457	6.35	55,503,998	10.20	2,714,459
1995/96	64,644,044	11.04	62,750,215	13.06	1,893,829
1996/97	61,476,610	-4.90	62,250,953	-0.80	-774,343
1997/98	62,702,444	1.99	62,353,178	0.16	349,266
1998/99	68,263,352	8.87	70,895,634	13.70	-2,632,282
1999/00	74,641,234	9.34	70,243,459	-0.92	4,397,775

¹ Hiki /Holo fakapeseti mei he ta'u kuo hili

Mei he : Potungäue Pa'anga

1.11. Ko e toenga pa'anga hu mai 'i he faka'osinga 'o e ta'u 'aho 30 'o Sune 2000 na'e hiki 'o fe'unga mo e \$4.397 miliona 'o fakafehoanaki ia ki he holo'aki 'a e \$2.632 miliona 'i he ta'u kuohili. Ko e toenga 'o e pa'anga hu mai 'i he 'osi hono to'o 'o e fakamole ki he faka'osinga 'o e ta'u 'i he 'aho 30 'o Sune 2000, na'e fe'unga mo e \$9,992,541.

1.12. 'Oku ha 'i he *Tepile 7* 'a e fakaikiiki 'o e toenga pa'anga hu mai mo e lahi takitaha mei Sune 1996 ki Sune 2000 pea mo e fakamatala tataau pe 'oku ha 'i he *Fakatata 4*:

TEPILE 7: FAKAKĀTOA TOENGA PA'ANGA HŪ MAI

	1995/96 \$	1996/97 \$	1997/98 \$	1998/99 \$	1999/00 \$
Toenga Pa'anga he 'aho 1 'o Siulai	8,217,399	8,660,181	7,877,781	8,227,048	5,594,766
Fakalelei ki he Fetongi Pa'anga	(1,451,047)	(8,057)			
	6,766,352	8,652,124	7,877,781	8,227,048	5,594,766
Fale Koloa Pule'anga	-	-	-	-	-
	6,766,352	8,652,124	7,877,781	8,227,048	5,594,766
Fakapa'anga 'o e Fe'amokaki	-	-	-	-	-
	6,766,352	8,652,124	7,877,781	8,227,048	5,594,766
Hulu/(Fe'amokaki)	1,893,829	(774,343)	349,267	(2,632,282)	(4,397,775)
Toenga Pa'anga 'i he 30 Sune	8,660,181	7,877,781	8,227,048	5,594,766	9,992,541

Mei he : Potungau Pa'anga

1.13. Ko e toenga pa'anga hu mai fakakatoa 'i he 'aho 30 Sune 2000 'oku 'ikai ke kau ai 'a e toenga Pa'anga Ngāue Fakalalakaka, ngaahi toenga pa'anga mei he Pa'anga Ngaue (Revolving Fund) mo e ngaahi pisinisi kehe 'a e Pule'anga.

2. KO E PATISETI NGAUE FAKALAKALAKA

I FAKAMOLE KI HE NGAUE FAKALAKALAKA

2.1. Na'e fe'unga 'a e fakamole totonu ki he ngaue fakalalakaka ki he faka'osinga 'o e ta'u fakapa'anga 'i he 'aho 30 'o Sune 2000 mo e \$11.079 miliona. 'Oku si'i'aki 'eni 'a e \$18.47 miliona mei he \$29.57 miliona 'o e 'Esitimeti Ngaue Fakalalakaka ne 'osi tali 'i he 1999/00. Ko e peseti pe 'e 37.47 'o e fakamole totonu mei he 'Esitimeti Ngaue Fakalalakaka na'e tali, koe'uhi pe na'e lahi e ngaahi ngaue lalahi poloseki ne 'esitimeti kae 'ikai ma'u mai 'a e Pa'anga.

2.2. 'Oku totonu pe ke fakatokanga'i ko e pa'anga pe ia na'e fou mai 'i he 'akauni 'a Fale Pa'anga. 'Oku to e fakapa'anga pe foki 'a e ngaahi poloseki ngaue fakalalakaka mei he kau foaki me'a'ofa 'a ia 'oku nau totongi hangatonu pe 'a e ngaahi koloa mo e ngaahi ngaue 'o 'ikai fakafou mai 'i Fale Pa'anga. 'Oku kau 'i he ngaahi totongi ko eni 'a e 'u naunau, mo e tokoni fakatekinikale mei muli mo e ngaahi tokoni mei he 'u kautaha mei tu'a 'i he pule'anga.

2.3 'Oku ha 'i he *Tepile 8* 'a e fakamole totonu 'i he ngaahi Vouti Ngaue Fakalalakaka 'i hono fakahoa ki he 'Esitimeti Ngaue Fakalalakaka na'e tali 'i he 1999/00. Ko e ngaahi pa'anga tokoni pe pa'anga no mei tu'apule'anga 'oku 'ikai kau he fakangatangata 'o e ngofua makehe.

TEPILE 8 : FAKAFEHOANAKI 'O E 'ESITIMETI MO E FAKAMOLE KI HE NGAahi NGÄUE FAKALAKALAKA 1999/00

VOUTI	FAKAMATALA	'ESITIMETI 1999/00 \$	PA'ANGA HU ATUTOTONU \$	S'I ANGE HE 'ESIT. \$	LAHI ANGE HE 'ESIT. \$
02	Legislative Assembly	1	-	1	-
03	'Ofisi 'o e Palemia	427,904	64,745	363,159	-
04	Potungaue ki Muli	1,000,000	1,076,699	-	76,699
05	Kovana Ha'apai	2	2,752	-	2,750
06	Kovana Vava'u	1	-	1	-
07	Fonua, Savea & Koloa Fakaenatula	3,360,307	1,018,185	2,342,122	-
09	Potungaue Pulusi	2	-	2	-
10	Potungaue Lao	6	-	6	-
11	Potungaue Polisi	2	-	2	-
13	Taumalu'i Fonua	1	-	1	-
14	Potungaue Pa'anga	800,504	744,135	56,369	-
19	Potungaue Ako	220,864	8,037	212,827	-
20	Potungaue Mo'ui	6,635,448	120,745	6,514,703	-
22	Pilisone	10,000	9,303	697	-
23	Potungaue Ngoue mo e Vaotätä	3,745,299	1,711,501	2,033,798	-
24	Potungaue Toutai	2,666,821	273,782	2,393,039	-
25	Palani Fakalalakaka	2,594,011	469,560	2,124,451	-
26	Ngaue 'a e Kakai, Fefakatau'aki & Ngaahi Ngaue'anga	67,031	116,931	-	49,918
27	Takimamata mo e Folau'eva	2,269,550	237,980	2,031,570	-
28	Potungaue Ngaue	5,376,406	5,365,442	10,964	-
29	Folau Vakapuna	400,000	9,490	390,510	-
30	Malini mo e Taulanga	4	-	4	-
33	Financial Appropriation	-	250,000	-	250,000
	FAKA KATOA	29,574,146	11,479,287	18,474,226	379,000

Ma'u mei he : Potungaue Pa'anga

¹ Pa'anga fou 'i Fale Pa'anga

2.4 Ko e ngaahi faikehekehe 'o e fakamole totonu moe 'esitimeti 'oku fakamatala' i he Tepile 9 'o anga pehe ni:

TEPILE 9 : FAKAMATALA KI HE NGAahi FETÖ'AKI 'I HE 'ESITIMETI

VOUTI	POTUNGÄUE	LAHI ANGE/SI'ISI'I ANGE	FAKAMATALA
02	Legislative assembly	\$1 si'i ange	Pa'anga fakafofonga kihe ngaahi tokoni 'e malava ke hoko.
03	'Ofisi 'o e Palemia	\$363,159 si'i ange	Ko e ngaue 'eni na'e 'ikai fakahoko koe'uhi na'e 'ikai ma'u mai e pa'anga me'a'ofa (T\$350,000) 'a e Tongasat.
04	Potungaue ki Muli	\$76,699 lahiange ange	Na'e fakahoko 'a e ngaue ko 'eni ka na'e fakangatangata pe ki he pa'anga na'e ma'u - Ngaue ki he Fakalalakaka 'o Vava'u na'e 'esitimeti ki he \$1,450,000. Na'e toe tali foki mo e fakalahi pa'anga mei he 'ofisi 'o e pule'anga fakatahataha.
05	Kovana Ha'apai	\$2750 lahi ange	Ngaahi fakamole tokoni ki he letio VHF 'o e matangi ko ia ko Cora.
07	Fonua, Savea mo e Koloa Fakaenatula	\$2,342,122 si'i ange	Ko e ngaahi ngaue 'eni na'e 'ikai lava 'o fakahoko tupu mei he 'ikai ma'u mai ha pa'anga: Pa'ake mo e fakaili 'o e 'ataakai - \$30,000; Ngaue Fekumi 'o Fanga'uta mo Fangakakau - \$130,000. Ko e ngaahi ngaue 'eni na'e fakahoko ka 'oku te'eki 'osi hono fakatau tupunga pe mei he nounou 'o e ivi fakapa'anga- Fakatau 'o e kelekele 'i Raboul, PNG mo Hauai 'i mo e feitu'u kehe- \$3 miliona
14	Potungaue Pa'anga.	\$56,369 si'i ange	Na'e tali ha kole Pa'anga Fakalahi ki hono fakalele fakakomesiale 'o e Fale Koloa 'o e Pule'anga. Na'e 'i ai foki mo ha ngaahi tokoni mei he ngaahi ngaue ki he Y2K 'a ia na'e fakapa'anga ia 'e he pangike 'a mamani.
19	Potungaue Ako	\$212,827 lahi ange	Na'e tali 'a e Toho Pa'anga Mafai Makehe \$225,725 ki he ngaahi ngaue langa. Ko e ngaue ni foki na'e fakapa'anga ia mei he pa'anga ngaue.
20	Potungaue Mo'ui	\$6,514,703 si'i ange	Ko e ngaue na'e fakahoko na'e fakangatangata pe ki he lahi 'o e pa'anga - ngaahi ngaue langa (\$5,471,170).

VOUTI	POTUNGĀUE	LAHI ANGE/SI'ISI' ANGE	FAKAMATALA
23	Ngoue & Vaotata	\$2,033,798 si'i ange	Ko e ngaahi ngaue 'eni na'e 'ikai fakahoko tupunga pe mei he 'ikai 'i ai ha pa'anga fe'unga- Polokalama fakalahi 'o e ngaahi fakalele ngaue ki Vava'u- \$300,000, Fale ngaue 'o e Va'a 'o e Vaotata- \$200,000 pea mo e ngaahi fakalele ki he hala pule'anga- \$384,000
24	Potungae Toutai	\$2,033,798 si'i ange	Ko e ngaue 'eni na'e 'ikai lava ke fakahoko tupunga pe mei he 'ikai ke 'i ai ha pa'anga fe'unga - Vaka toutai 'oku ne malava ke fakahoko ha ngaahi ngaue kehekehe.
25	Palani Fakalalaka	\$2,124,451 si'i ange	Ko e ngaahi ngaue 'eni na'e 'ikai lava, tupu mei he 'ikai ma'u mai ha pa'anga: Ngaahi polokalama tokoni ngaue (\$450,000) , Komiti langa fakalalaka 'o Ha'apai- (\$1,000,000), Komiti langa fakalalaka 'o e ongo Niua (\$270,000), Ngaahi palani fakalalaka fakafeitu'u (E2 regional plan) (\$380,000)
26	Potungae 'a e Kakai, Fefakatau'aki & Ngaahi Ngaue'anga	\$49,918 lahi ange	Ko e pa'anga mavahe na'e vahe'i ke tokoni ki he fefekatau'aki 'a e fonua (\$159,102)
27	Takimamata mo e Folau 'Eve'eva	\$2,031,570 si'i ange	Ko e ngaahi ngaue na'e fakahoko ka na'e fakangatangata pe ki he lahi 'o e pa'anga- ngaahi ouau fakamanatu 'o e mileniume fo'ou (\$500,000), fengau'e'aki 'a e Potungae takimamata mo e ngaahi me'a fakafonua mo tu'apelu'anga- \$505,000, Senita fakafonua 'a Tonga mo e ngaue Kalia- \$950,800.
28	Potungae Ngaue	\$1,170,393 si'i ange	Ko e ngaahi ngaue na'e fakahoko ka na'e fakangatangata pe ki he lahi 'o e pa'anga.
29	Folau Vakapuna Sivile	\$390,510 si'i ange	Ngaahi fakamole na'e fiema'u ki he ngaue na'e fakahoko ki he mala'e vakapuna ko ia 'o Ha'apai.
33	Ngaahi Pa'anga Tokoni Fakapa'anga	\$250,000 lahi ange	
Fakakatoa		\$	

Mei he : Potungae Pa'anga

II. PA'ANGA HÜ MAI KI HE NGAUE FAKALAKALAKA

2.5. Na'e fe'unga 'a e pa'anga na'e ma'u mai ki he ngaue Fakalalaka 'i he faka'osinga 'o e ta'u 'i he 30 Sune 2000 mo e \$9.94 miliona. Ko e pa'anga (cash) pe 'eni ne ma'u mai mei he ngaahi tokoni 'ofa takitaha mo Tonga ni foki. Ko e konga lahi 'o e tokoni ne ma'u ne fakafou mai ia 'i he tokoni fakatekinikale, ngaahi naunau mo e ako. Ko e Potungae Pa'anga 'oku ne tokanga'i 'a e ngaahi tokoni fakakautaha lalahi 'oku nau 'omai 'a e nö mo e ngaahi tokoni fakatekinikale. 'Oku hä 'i he Konga 6 'o e fakamatala ni 'a e ngaahi mo'ua he nö. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi nö ai 'oku kei totongi atu pe. 'Oku hä 'i he fakamatala fakata'u 'a e Potungae Palani, 'a e fakaikiiki 'o e fakakatoa 'a e ngaahi polokalama tokoni mei he Pule'anga takitaha mo e ngaahi kautaha fakavaha'apule'anga. 'Oku 'i he Tepile 10 'a e ngaahi ma'u'anga Pa'anga mei muli ki he ngaue fakalalaka 'o e 1999/00.

TEPILE 10: NGAHI TEFITO'I PA'ANGA HÜ MAI KI HE NGAHI NGĀUE FAKALAKALAKA, 1999/00

MA'U'ANGA PA'ANGA FAKAPULE'ANGA MO FAKAKAUTAHA	\$
Nu'usila	83,672
'Aositelelia	704,338
Pangikē Fakalalaka 'o 'Esia	4,573,220
Tokoni kehe	76,415
Pa'anga Tokoni ki he Fakakaukau'i 'o e Famili 'a e Kautaha Fakatahataha 'a Māmani	31,361
KĀTOA	5,469,006
PA'ANGA MEI TONGA	
Pa'anga Talāsiti 'a Tonga	1,305,352
Pa'anga mei he Ngaahi Pa'anga Ngaue	3,168,126
KĀTOA	4,473,478
FAKAKĀTOA	9,942,484

Mei he : Potungae Pa'anga

2.6. 'Oku ha 'i he Tepile 11 'a e ngaahi fakamatala ki he ma'u'anga pa'anga mo e fa'ahinga 'o e Pa'anga Ngaue Fakalalakaka 'oku tokanga'i 'e he Potungaue Pa'anga. 'Oku 'i ai foki mo e ngaahi tokoni ne fakafou mai 'i he tokoni fakatekinikale, ngaahi naunau mo e ako ngaue 'a ia na'e 'ikai ke fou mai 'i he Potungaue Pa'anga mei Nu'usila, 'Aositelelia, Siapani, UNDP, FAO, CFTC pea mo e ADB. Ko e ngaahi founa tokoni hange ko Siamane mo e ngaahi Kautaha 'o e UN, mo Falanise 'oku meimei fakafou mai 'a 'enau tokoni 'i he naunau ngaue, tokoni fakatekinikale pea mo e ako.

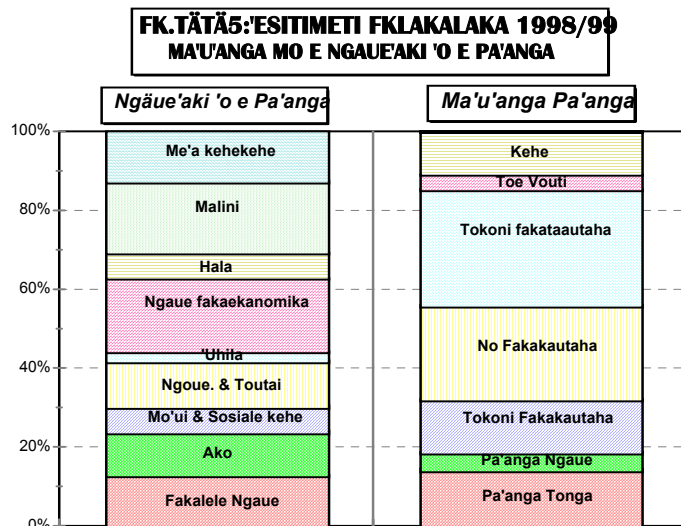
TEPILE 11: FAKAMATALA KI HE NG. MA'U'ANGA PA'ANGA KI HE NG. NGÄUE FAKALAKALAKA 1998/99

FEITU'U	FA'AHINGA 'O E TOKONI
MA'U'ANGA PA'ANGA FAKAPULE'ANGA MO E FAKAKAUTAHA	
Tokoni 'a e Pule'anga Nu'usila	'Oku hokohoko atu 'a e lavengamalie 'a e Pule'anga 'i he ngaahi Polokalama tokoni mei Nu'usila. 'Oku fe'unga 'a e pa'anga tokoni 'i he 'aho 30 Sune 2000 mo e \$83,672. 'Oku 'i ai foki mo e ngaahi tokoni fakatekinikale mo e ngaahi ako ngaue ka na'e 'ikai fou mai 'i Fale Pa'anga.
Tokoni 'a e Pule'anga 'Aositelelia	'Oku hokohoko atu pe 'a e ma'u 'e he Pule'anga 'a e ngaahi tokoni lahi mei he Pule'anga 'Aositelelia. Na'e 'omi 'a e \$704,338 ki he Pa'anga Ngaue Fakalalakaka 'i he 'ene a'u mai ki he 'aho 30 'o Sune 2000. Na'e ma'u foki mo e ngaahi tokoni fakatekinikale, naunau mo e ako ngaue 'a ia na'e 'ikai fou mai 'i Fale Pa'anga.
Pangike Fakalalakaka 'o 'Esia (ADB)	Ko e Pangike Fakalalakaka 'o 'Esia (ADB) na'e lahi taha 'ene tokoni fakatekinikalé mo e ngaahi nö. Ko e ngaahi ngaue na'e felotoi ki ai 'a e Pule'anga mo e ADB ke nau tokoni 'i 'oku kau ai 'a e tokoni ki he Sekitua fakatupu koloa, fakalalakaka ki he Sekitua taautaha 'i he tokoni ki he TDB, fakalalakaka fakangaue, tokoni fakatekinikale mo e ako ngaue; na'e 'omai 'a e \$3,041,885 mei he ADB ki he ta'u fakapa'anga 'a ia 'oku ngata ki he 'aho 30 'o Sune 2000.
Polokalama Fakalalakaka 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha	Na'e 'omai 'a e \$31,361 mei he UN 'i he faka'osinga 'o e 'aho 30 'o Sune 2000. Na'e ma'u foki mo e ngaahi tokoni lahi fakatekinikale, naunau mo e ako mei he UNDP.
Ngaahi Tokoni Kehekehe	Ko e tokoni fakavaha'a pule'anga, fakatautaha mo e fakafeitu'u 'oku fe'unga mo e \$76,415.
MA'U'ANGA PA'ANGA TONGA	
Pa'anga Talasiti 'a Tonga	Ko e fakakatoa 'o e pa'anga na'e faka'ata mei he Pa'anga Talasiti 'a Tonga ko e \$1,305,352.
Pa'anga Ngaue	Ko e \$3,168,126 na'e ma'u mei he founa pa'anga ngäue ko 'eni. (Revolving Fund)

Mei he : Potungaue Pa'anga

III. PALANISI 'O E PA'ANGA NGAUE FAKALAKALAKA

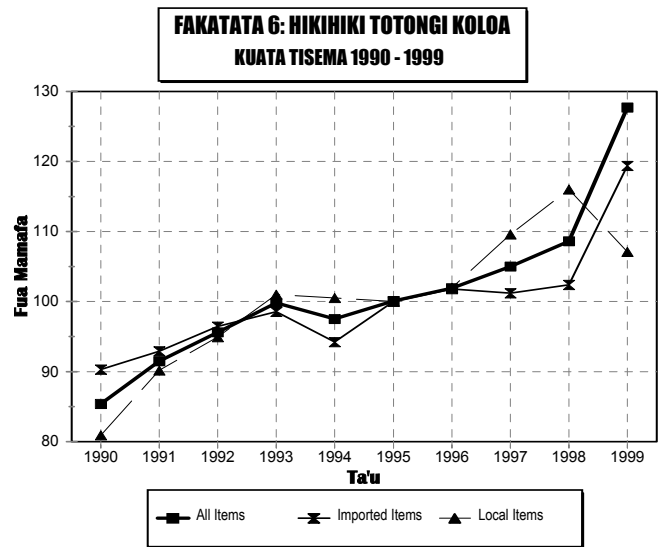
2.7. Na'e kamata'aki 'a e ta'u fakapa'anga 1999/00 'a e hulu ko e \$..... miliona . Ko e palanisi 'i he faka'osinga 'o Sune 1999 na'e hulu'aki 'a e \$..... miliona. Ko e hulu ko 'eni ko e tupu ia mei he ngaahi pa'anga lahi ne ma'u mai lolotonga 'o e ta'u ki he ngaahi poloseki kehekehe , pea ko e konga 'o kinautolu na'e 'ikai ke ngaue'aki. 'Oku ha 'i he Fakatata 5 'a e ma'u'anga mo hono faka'aonga'i 'o e pa'anga 'i he ngaue fakalalakaka ki he 1998/99 'o fakakau fakataha ai mo e ngaahi tokoni fakalalakaka fakapa'anga mo e ngaahi tokoni fakangäue mo e me'a ngäue.

3. TU'UNGA TOTONGI 'O E KOLOA MO E PA'ANGA NGAUE

I. TOTONGI 'O E KOLOA MO 'ENE HIKIHIKI FAKATA'U

3.1. Ko e tu'unga totongi koloa (CPI) 'a ia 'oku fa'a ngaue'aki ko e fua 'o e totongi nofo 'oku fakataumu'a ia ke ne fua 'a e feliliuaki 'i he tu'unga fakalukufua 'i he totongi fakamovetevete 'o e koloa pea mo e ngaahi ngaue 'a ia 'oku fakamoleki 'e he ngaahi 'api 'enau pa'anga ki ai 'i ha vaha'a taimi. 'Oku fakataumu'a 'a hono fika'i 'a e Tu'unga Totongi Koloa ke lava 'o tala 'a e feliliuaki 'o e totongi 'o ha kato 'e taha 'a ia 'oku fa'oaki ai 'a e ngaahi koloa mo e ngaue ni, pea ko Tongatapu ne fakamole lahitaha ai 'a honau ngaahi 'api. 'Oku tänaki 'a e ngaahi totongi ni fakamahina, fakakuata, pea mo fakata'u 'o fakafehoanaki ki Novema 1995 (Base Year Nov.=100.00).

3.2. 'Oku ha 'i he Tepile 12 'a e fakaikiiki 'o e Tu'unga Totongi Koloa (CPI) 'i he kuata Tisema ki he ta'u 'e 10 mei he 1990 ki he 1999 'o fakakulupu lalahi , koloa fakalotofonua mo e koloa hu mai. 'Oku ha 'i he *Fakatata 6* 'a e tu'unga 'oku 'i ai 'a e totongi 'o e koloa fakakatoa, koloa hu mai mo e koloa fakalotofonua ki he kuata Tisema, 1990-1999.

TEPILE 12: TU'UNGA TOTONGI KOLOA KI HE KUATA TISEMA 1990- 1999
(*Fakatefito 'i he Ta'u: Novema 1995 = 100*)

	Katoa	Katoa Me'a-tokoni	Koloa Langa	Koloa Faka-'api	Koloa Vala & Su	Fefonon ga'aki	Koloa Tapaka & Kava	Koloa & Ngaue Kehe	Koloa Hu Mai	Koloa Fakalotofonua
Fua Mamafa	100	43.2	6.4	14.2	4.2	15.5	5.4	11.2	54.2	45.8
1990	85.4	87.5	75.7	75.9	103.9	93.1	82.6	89.5	90.3	80.9
1991	91.5	93.0	86.0	83.4	105.3	95.4	85.6	97.3	92.9	90.2
1992	95.6	98.5	96.6	84.9	100.5	99.5	91.6	95.8	96.4	94.9
1993	99.8	98.9	105.8	94.9	105.2	99.6	93.1	105.8	98.6	101.0
1994	97.5	94.7	100.0	101.0	95.7	99.4	97.6	101.7	94.2	100.5
1995	100.1	100.0	100.1	100.3	100.1	100.4	100.1	99.8	100.0	100.2
1996	101.9	106.5	100.9	98.5	97.7	94.4	102.3	100.7	101.8	102.0
1997	105.0	110.6	100.2	98.6	99.9	98.0	105.1	106.0	101.2	111.6
1998	108.6	119.0	105.0	102.6	98.7	91.3	106.9	107.0	102.4	116.0
1999	127.7	122.2	110.9	105.8	104.2	94.4	109.0	116.1	119.4	107.1

Mei he :Potungae Sitesitika

3.3 Ko e tu'unga 'o e hikihihi fakata'u 'o e koloa ki he kuata Tisema 'i he ta'u takitaha 'o kamata 'i he ta'u 1990 ki he 1999 'a e kulupu takitaha 'oku ha atu ia 'i he *Tepile 13*.

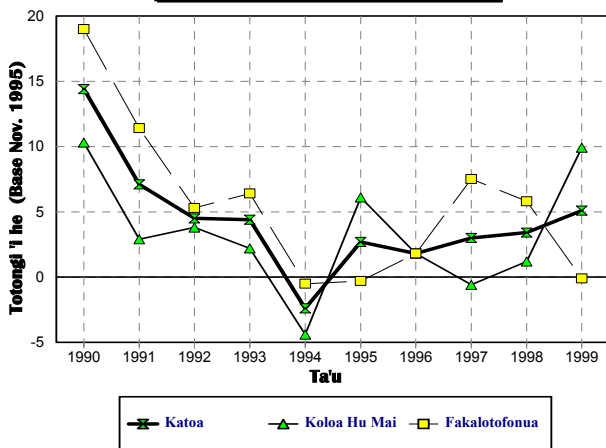
TEPILE 13: NGAahi LILIU 'I HE PESETI FAKATA'U 'O E TU'UNGA TOTONGI KOLOA (CPI) KI HE KUATA TISEMA

1990 -1999

	Katoa	Koloa Me'atokon i	Koloa Langa	Koloa Faka'api	Koloa Vala & Su	Fefononga 'aki	Koloa Tapaka & Kava	Koloa & Ngaue Kehe	Koloa Hu Mai	Koloa Faka-lotofonua
Fua Mamafa	100.0	43.2	6.4	14.2	4.2	15.5	5.4	11.2	54.2	45.8
1990	14.4	11.6	33.8	4.1	3.7	18.0	26.1	22.5	10.3	19.0
1991	7.1	6.3	13.6	9.8	1.3	2.5	3.6	8.7	2.9	11.4
1992	4.5	5.9	12.3	1.9	-4.5	4.2	7.0	-1.6	3.8	5.3
1993	4.4	0.4	9.5	11.7	4.7	0.2	1.6	10.4	2.2	6.4
1994	-2.4	-4.2	-5.5	6.4	-9.1	-0.2	4.9	-3.8	-4.4	-0.5
1995	2.7	5.6	0.1	-0.7	4.6	1.0	2.6	-1.8	6.1	-0.3
1996	1.8	6.5	0.8	-1.8	-2.3	-6.0	2.2	0.9	1.8	1.8
1997	3.0	0.8	-0.7	0.1	2.3	3.8	2.7	5.3	-0.6	7.5
1998	3.4	7.6	4.8	4.1	-1.2	-6.8	1.7	0.9	1.2	5.8
1999	5.1	1.3	9.8	5.1	8.5	7.3	8.5	12.5	9.9	-0.1

Mei he : Potungaue Sitiesitika

FAKATATA 7: HIKIHIKI TOTONGI KOLOA FAKATA'U MEI TISEMA 1990 KI HE 1999

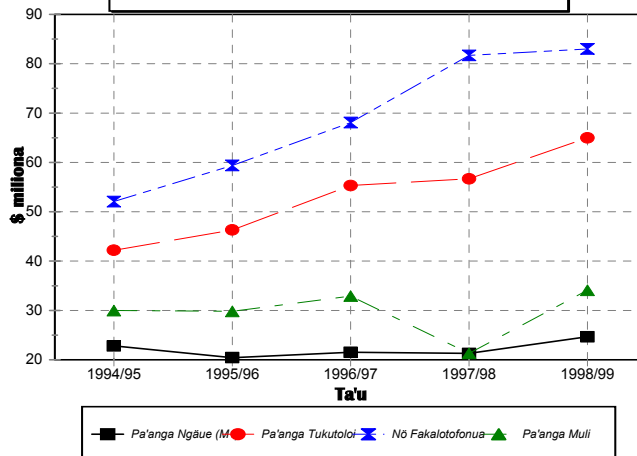

3.4. Ko e tu'unga 'o e hikihiki fakata'u 'o e koloa ki he kuata Tisema 1999 ko e peseti 5.1, peseti 9.9 'a e koloa hu mai pea peseti -0.1 'a e koloa fakalotofonua. 'Oku ha 'i he Fakatata 7 'a e tu'unga hikihiki fakata'u 'o e kuata Tisema mei he ta'u 1990 ki he ta'u 1999.

II. PA'ANGA NGAUE MO E PA'ANGA NO FAKALOTOFONUA

3.5. Ko e tu'unga 'o e pa'anga ngaue, pa'anga mo'ua fakalotofonua 'a e Pule'anga pea mo e tu'unga 'o e pa'anga 'i muli ki he ta'u fakapa'anga 'o 'osi 'i he 'aho 30 Sune 1999 'i hono fakafehoanaki ki he tu'unga na'e 'i ai mei he ta'u 1994/95 ki he 1998/99 'oku ha 'i he Tepile 14. 'Oku ha 'i he Fakatata 8 'a e fakamatala tatau.

FAKATATA 8: PA'ANGA NGAUE, PA'ANGATUKU TOLOI, NŪ FAKALOTOFONUA & PA'ANGA MULI

TEPILE 14: PA'ANGA NGÄUE MO'UA FAKALOTO FONUA, MOE PA'ANGA 'I MULI 1994/95 - 1998/99(R)

ITEMS	YEAR				
	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99
1. PA'ANGA NGÄUE (M1) :	22.8	20.4	20.9	21.3	24.7
1.1 Pa'anga na'e lolotonga ngäue'aki	7.4	6.9	6.3	6.1	7.4
1.2 Tipositi	15.4	13.5	14.6	15.2	17.3
2. PA'ANGA TUKU TOLOI (Taimi mo e Ngaahi Tipositi)	42.2	46.3	55.3	56.7	65.0
3. PA'ANGA (M2) ('Aitemi 1+2)	65.0	66.7	76.2	78.0	89.7
4. NGAAHI MO'UA FAKALOTOFONUA ⁽¹⁾	52.1	59.3	68.1	81.7	83.0
4.1 Mo'ua 'o e Pule'anga	(1.5)	0.6	2.4	2.0	0.7
4.2 Mo'ua 'o e Kautaha Fakatupu Koloa 'a e Pule'anga 'oku 'ikai Ngäue Faka-Pule'anga.	0.1	0.1	0.4	0.6	1.5
4.3 Mo'ua 'o e Sekitooa Taautaha	53.5	58.6	65.3	79.1	80.8
4.4 Mo'ua kihe ng. Kautaha 'oku 'ikai ke Fakatupu Pa'anga ^d	(1.7)	(2.5)	(1.2)	(0.2)	(4.2)
5. NGAAHI PA'ANGA 'I MULI	30.0	29.8	32.9	21.3	34.1
5.1 Pa'anga 'i muli: (NRBT + Pangikē Fakakomesiale)*	27.6	27.6	30.6	18.6	30.5
5.2 Pa'anga 'i he (IMF)	2.4	2.2	2.3	2.7	3.6

Fakamatala : r/ - : Fika Fakatonutonu

Mei he: Pangike Pule

SDR :- Ngaahi totonu Toho Pa'anga Makehe

* Fakataha'i 'a e koloa muli 'a e Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga mo e Pangikē Fakakomesiale mei he 1990/91, kimu'a pea toki fokotu'u 'a e Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga na'e totongi 'a e koloa ko 'eni 'e he Komisiona 'o e Pa'anga mo e Koini 'i Fale Pa'anga mo e Pangikē 'o Tonga.

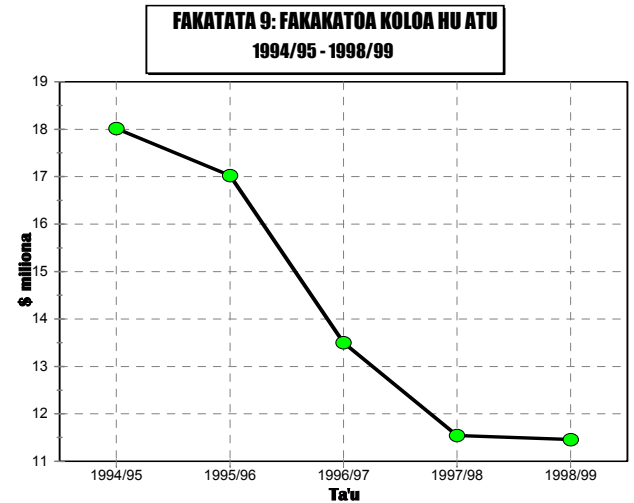
a/ Ko e ngaahi kautaha pa'anga 'ikai fakakomesiale 'a ia 'oku 'ikai fakatupu pa'anga ('ikai tali tipositi pē nō atu).

(1) 'Ikaikai kau ai 'a e ngaahi mo'ua 'o e ngaahi kautaha 'oku 'ikai ke fakatupu pa'anga

4. FEFAKATAU'AKI MO TU'APULE'ANGA

I KOLOA HU ATU

4.1. Na'e fe'unga mo e T\$11.5 miliona 'a hono fakamahu'inga'i fakakatoa 'o e koloa hu atu ki he ta'u faka-pa'anga 1998/99, 'a ia ne tu'unga tatatu pe mo ia he ta'u faka-pa'anga 1997/98. Ne kei hokohoko atu pe 'a e lahitaha 'a hono hu atu 'o e fua 'o e ngoue. 'Oku ha 'i he *Tepile 15* 'a hono fakakulupu lalahi 'o e koloa hu atu 'o e ta'u e nima kuohili (1994/95-1998/99) (SITC-R). 'Oku toe ha 'i he *Fakatata 9* 'a e holo 'i he tu'unga 'o e koloa hu atu mei he 1994/95 'o a'u mai ki he ta'u 1998/99.

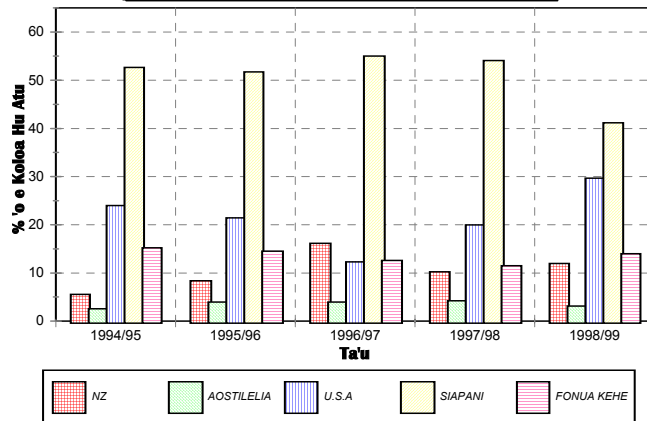
TEPILE 15: FEFAKATAU'AKI KOLOA MO TU'APULE'ANGA, 1994/95 - 1998/99

SITC(R)	1994/95		1995/96		1996/97		1997/98		1998/99	
Vahevahe mo hono kupu	(\$'000)	%	(\$'000)	%	(\$'000)	%	(\$'000)	%	(\$'000)	%
1 Me'atokoni, Monumanu Mo'ui	16,829.5	93.4	15,798.2	92.8	11,122.0	82.4	9,482.7	82.2	8,423.9	73.5
2. Tapaka moe Kava Malohi	0.1	0.0	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3. Koloa kuo Te'eki ngaohi	515.0	2.9	500.8	2.9	1,600.4	11.9	1,398.4	12.1	2,025.8	17.7
4. Lolo moe ngako Fakalolo	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5. Lolo Me'akai moe ngako	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
6. Kemikale	66.9	0.4	46.9	0.3	45.8	0.3	176.4	1.5	227.8	2.0
7/8. Koloa kuo 'osi ngaohi	499.8	2.8	637.3	3.7	675.2	5.0	430.7	3.7	696.8	6.1
9. Misini moe me'alele	93.3	0.5	5.0	0.0	1.3	0.0	13.4	0.1	0.0	0.0
10. Koloa hu atu kehe	12.1	0.1	34.3	0.2	54.4	0.4	41.1	0.4	80.6	0.7
KATOA	18,016.7	100	17,022.9	100	13,499.1	100	11,542.8	100	11,454.9	100

Mei he : Potungaue Sitetisitika

4.2. Ko Siapani 'a e fonua 'oku kei lahitaha 'a e hu koloa ki ai 'a Tonga 'i he ta'u faka-pa'anga 1998/99. Ne lahi hake 'a e koloa ne hu ki Siapani 'i he peseti 'e 40 'i he ta'u fakapa'anga 1998/99 neongo ne holoa 'a e koloa hu ki Siapani talu mei he ta'u fakapa'anga 1996/97. Na'e tupu 'a e hu koloa ki he 54.1% 'i he 1997/98. 'Oku ha 'i he *Tepile 16* 'a hono fakaikiiki pea mo hono fakatata 'i he *Fakatata 10*.

FAKATATA 10-KOLOA HU ATU KI HE NGAHI FONUA TEFITO 1994/95 - 1998/99

TEPILE 16 : NGAHI FONUA TEFITO 'OKU HÜ ATU KI AI 'ETAU KOLOA, 1994/95-1998/99

FONUA	1994/95 (\$'000)	%	1995/96 (\$'000)	%	1996/97 (\$'000)	%	1997/98 (\$'000)	%	1998/99 (\$'000)	%
Nu'usila	998.6	5.5	1,424.2	8.4	2,178.6	16.1	1,184.2	10.3	1,370.1	12.0
Aositelelia	463.6	2.6	675.2	4.0	535.0	4.0	486.3	4.2	361.4	3.2
'Amelika	3,395.2	18.8	2,670.9	15.7	662.4	4.9	1,104.2	9.6	2,054.6	17.9
Hauai'i	926.4	5.1	975.7	5.7	995.5	7.4	1,200.7	10.4	1,343.9	11.7
Siapani	9,492.5	52.7	8,807.8	51.7	7,429.4	55.0	6,239.6	54.1	4,718.3	41.2
Singapoa	481.4	2.7	469.6	2.8	202.0	1.5	64.2	0.6	58.9	0.5
'Amelika Ha'amoia	416.0	2.3	1,076.9	6.3	79.4	0.6	525.8	4.6	95.3	0.8
Hongokongo	994.8	5.5	405.5	2.4	87.8	0.7	55.0	0.5	0.0	0.0
Falanise	289.2	1.6	0.0	0.0	30.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
Toenga 'o e Ngaahi Fonua	559.0	3.1	517.1	3.0	1,299.0	9.6	682.8	5.9	1,452.4	12.7
KĀTOA	18,016.7	100.0	17,022.9	100.0	13,499.1	100.0	11,542.8	100.0	11,454.9	100.0

Mei he : Potungaue Sitetisitika

4.3. 'Oku kei tu'ukimu'a pe sekitoa fakatautaha 'i he hu koloa ki tu'apule'anga, 'a ia ne hu atu e koloa peseti 'e 97.4 mei he koloa fakakatoa ne hu atu ki he ta'u faka-pa'anga 1998/99. Ko hono fakafehoanaki 'o e ta'u 'e nima kuohili 'o kamata mei he ta'u fakapa'anga 1994/95 'oku ha ia 'i he *Tepile 17*.

TEPILE 17 : KOLOA HÜ ATU (\$,000) MEI HE SEKITOA TAKITAHA 1994/95 - 1998/99

SEKITOA TAKITAHA	1994/95	%	1995/96	%	1996/97	%	1997/98	%	1998/99	%
Taautaha	15,243.8	84.6	14,710.1	86.4	12,504.5	92.6	11,333.1	98.2	11,161.9	97.4
Pule'anga	0.0	0.0	0.3	0.0	0.0	0.0	85.7	0.7	172.8	1.5
Ngaahi Poate	2,772.9	15.4	2,312.5	13.6	994.6	7.4	124.0	1.1	120.2	1.0
KĀTOA	18,016.7	100.0	17,022.9	100.0	13,499.1	100.0	11,542.8	100.0	11,454.9	100.0

Mei he : Potungaue Sitetisitika

4.4 'Oku lahi hono ngaue'aki 'o e ngaahi vaka folau tahi mei muli ke 'oatu ai 'a e ngaahi koloa ki tu'apule'anga. Ko hono fakaikiiki 'oku ha atu 'i he *Tepile 18*.

TEPILE 18 : KOLOA HÜ ATU (\$'000) 'I HONO VAHEVAHE KI HE FOUNGA FE'AVE'AKI 1994/95 - 1998/99

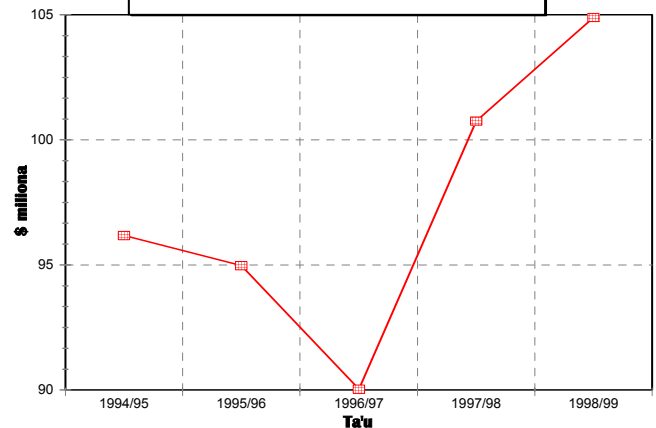
FOUNGA FE'AVE'AKI	1994/95	%	1995/96	%	1996/97	%	1997/98	%	1998/99	%
Vaka Tonga	391.2	2.2	944.2	5.5	1,314.4	9.7	860.4	7.5	246.9	2.2
Vaka Muli	11,803.3	65.5	12,543.6	73.7	9,094.6	67.4	7,466.9	64.7	6,536.0	57.1
Vakapuna	5,821.6	32.3	3,534.7	20.8	3,090.1	22.9	3,215.5	27.9	4,672.0	40.8
Mei he Kofukofu	0.6	0.0	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
KĀTOA	18,016.7	100.0	17,022.9	100.0	13,499.1	100.0	11,542.8	100.0	11,454.9	100.0

Mei he : Potungaue Sitetisitika

II. KOLOA HU MAI

4.5. Ko e mahu'inga fakakatoa 'o e koloa hu mai ki he ta'u faka-pa'anga 1998/99 ne fe'unga mo e T\$104.9 miliona 'o fakafehoanaki ia mo e T\$100.8 miliona ki he ta'u faka-pa'anga 1997/98. Na'e lahi taha hono hu mai e koloa me'atokoni mo e ngaahi koloa kuo 'osi hono ngaohi 'i he lolotonga 'o e ta'u faka-pa'anga 1998/99 'o tatau mo ia ne hoko he ta'u faka-pa'anga 1997/98. Na'e ha 'a e holo 'i he hu mai 'o e koloa misini mo e me'alele lolotonga 'a e ta'u faka-pa'anga 1998/99 ka e nga'unu hake 'a e hu mai 'o e koloa lolo mo e penisini. Ko hono fakama'opo'opo 'oku 'i he *Tepile 19*.

FAKATÄTÄ 11: FAKAKATOA KOLOA HÜ MAI 1994/95 - 1998/99

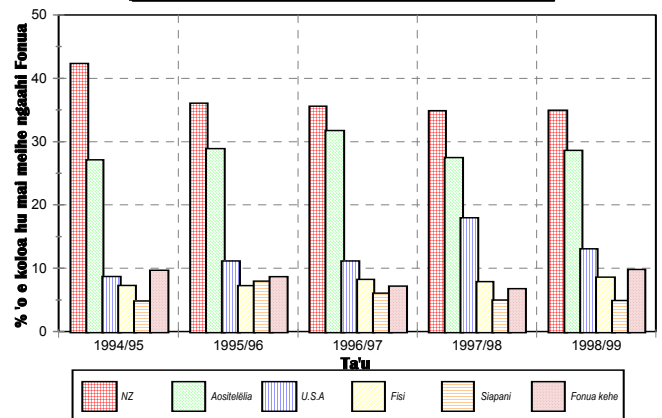

TEPILE 19: KOLOA HÜ MAI (\$'000) (CIF) 'I HONO FAKAIKIKI, 1994/95 - 1998/99.

SITC (R) Vahe Kupu	1994/95	%	1995/96	%	1996/97	%	1997/98	%	1998/99	%
1. Me'atokoni Monumanu Mo'ui	22,523.5	23.4	22,652.5	23.9	24,538.1	27.3	25,352.2	25.2	28,122.4	26.8
2. Tapaka mo e Kava Malohi	4,270.3	4.4	4,617.1	4.9	4,618.4	5.1	4,990.7	5.0	5,229.5	5.0
3. Koloa kuo te'eki Ngaohi	5,016.6	5.2	5,192.5	5.5	3,754.6	4.2	5,105.5	5.1	5,693.1	5.4
4. Lolo mo e ngako fakalolo	11,529.1	12.0	12,627.3	13.3	13,022.1	14.5	10,525.2	10.4	12,013.9	11.5
5. Lolo Me'akai moe Ngako	337.3	0.4	371.1	0.4	342.4	0.4	295.3	0.3	423.3	0.4
6. Kemikale	6,970.6	7.2	6,487.4	6.8	6,486.2	7.2	7,783.1	7.7	8,156.4	7.8
7/9 Koloa kuo 'osi ngaohi	27,346.8	28.4	23,372.8	24.6	21,399.1	23.8	24,611.1	24.4	26,895.4	25.6
8. Misini mo e Me'alele	17,894.0	18.6	19,377.9	20.4	15,551.0	17.3	21,772.8	21.6	17,791.0	17.0
9. Koloa Kehekehe	285.0	0.3	276.1	0.3	316.6	0.4	316.8	0.3	569.9	0.5
KATOA	96,173.2	100.0	94,974.7	100.0	90,028.5	100.0	100,752.7	100.0	104,894.9	100.0

Mei he : Potungaue Sitetisitika

FAKATATA 12: KOLOA HU MAI MEI HE NGAAHI FONUA TEFITO 1994/95 - 1998/99

TEPILE 20 : KOLOA HÜ MAI (\$'000) MEI HE NGAAHI FONUA TEFITO 1994/95 - 1998/99

FONUA	1994/95	%	1995/96	%	1996/97	%	1997/98	%	1998/99	%
Nu'usila	40,728.4	42.3	34,250.0	36.1	32,046.8	35.6	35,149.0	34.9	36,679.4	35.0
Aositelelia	26,070.2	27.1	27,439.8	28.9	28,581.7	31.7	27,683.1	27.5	30,027.7	28.6
'Amelika	8,362.3	8.7	10,571.2	11.1	10,040.8	11.2	18,128.1	18.0	13,707.3	13.1
Pilitania	2,340.3	2.4	1,093.2	1.2	1,176.9	1.3	535.5	0.5	822.4	0.8
Fisi	7,030.8	7.3	6,891.8	7.3	7,404.4	8.2	7,954.8	7.9	9,032.8	8.6
Siapani	4,647.6	4.8	7,582.8	8.0	5,478.8	6.1	5,002.6	5.0	5,136.4	4.9
Singapoa	1,880.4	2.0	925.9	1.0	614.0	0.7	917.1	0.9	424.8	0.4
Toenga 'o e Ngaahi Fonua	5,113.2	5.3	6,220.0	6.5	4,685.1	5.2	5,382.5	5.3	9,064.1	8.6
KATOA	96,173.2	100.0	94,974.7	100.0	90,028.5	100.0	100,752.7	100.0	104,894.9	100.0

Mei he : Potungaue Sitetisitika

4.7 Na'e kei hokohoko atu pe 'a e tu'ukimu'a 'a e sekitoa taautaha 'i he hu koloa mai 'i he ta'u fakapa'anga hokohoko.'e nima ko 'eni talu 'a e 1994/95. Mei he *Tepile 21* 'oku ha mai na'e hikihiki 'a e lahi 'o e koloa hu mai 'o a'u ki he peseti 'e 84 'a e tu'unga ma'olunga kuo a'u ki ai 'i he ta'u fakapa'anga 1996/97. Na'e holo mamalie mei ai pea toe holo mamalie ange 'i he 'ene a'u mai ki he ta'u fakapa'anga 1998/99. 'Oku ha 'i he *Tepile 21* 'a e koloa hu mai faka sekitoa ki he ta'u faka-pa'anga 1994/95 - 1998/99.

TEPILE 21 : KO E KOLOA HÜ MAI (\$'000) KI HE SEKITOA TAKITAHA 1994/95 - 1998/99

SEKITOA TAKITAHA	1994/95	%	1995/96	%	1996/97	%	1997/98	%	1998/99	%
Taautaha	70,522.5	73.3	73,305.7	77.2	75,935.4	84.3	82,604.8	82.0	85,565.4	81.6
Pule'anga	13,022.6	13.5	14,049.0	14.8	9,698.0	10.8	11,429.0	11.3	13,618.3	13.0
Ngaahi Poate	12,628.1	13.1	7,620.0	8.0	4,395.1	4.9	6,718.9	6.7	5,711.2	5.4
KATO	96,173.2	100.0	94,974.7	100.0	90,028.5	100.0	100,752.7	100.0	104,894.9	100.0

Mei he : Potungaue Sitetisitika

4.8 'Oku mahino pe 'a e lahi taha 'a hono ngaue'aki 'o e ngaahi vaka muli ki hono uta mai 'o e koloa hu mai ki Tonga ni 'i he ta'u 'e nima kuohili 'o kamata 'i he ta'u faka-pa'anga 1994/95. 'Oku toe mahino ange 'i he *Tepile 22*.

TEPILE 22 : KOLOA HÜ MAI (\$'000) (CIF) MOE FOUNGA HONO FE'AVE'AKI, 1994/95 - 1998/99

FOUNGA FE'AVE'AKI	1994/95	%	1995/96	%	1996/97	%	1997/98	%	1998/99	%
Vaka Tonga	15,285.3	15.9	16,301.6	17.2	12,661.2	14.1	9,031.3	9.0	10,294.6	9.8
Vaka Muli	74,973.2	78.0	72,920.5	76.8	72,718.4	80.8	85,857.7	85.2	86,704.3	82.7
Vakapuna	5,792.3	6.0	5,679.6	6.0	4,606.8	5.1	5,823.0	5.8	7,732.5	7.4
Meili Kofukofu	122.4	0.1	73.0	0.1	42.1	0.0	40.7	0.0	163.5	0.2
KATO	96,173.2	100	94,974.7	100	90,028.5	100	100,752.7	100	104,894.9	100

Mei he : Potungaue Sitetisitika

III. PA'ANGA MULI MEI HE NGAHI NGAUE KEHE

4.9. 'Oku kei hokohoko atu 'a e hoko e pa'anga 'oku ma'u mei he ngaahi ngaue kehekehe pe ke ne feau 'a e ngaahi fetotongi'aki pa'anga 'a Tonga mo muli. Na'e hiki hake 'a e pa'anga ne ma'u mai 'i he ta'u fakapa'anga 1998/99 ki he \$107.6 miliona 'i hono fakafehoanaki mo e pa'anga ne ma'u 'i he ta'u fakapa'anga 1997/98, ne \$90.7 miliona. 'Oku ha 'i he *Tepile 23* 'a e pa'anga hu mai mei muli 'o e ta'u 'e nima kuo 'osi.

TEPILE 23 : PA'ANGA HÜ MAI (\$'000) 'I HE NGAHI NGAUE KEHEKEHE 1994/95 - 1998/99

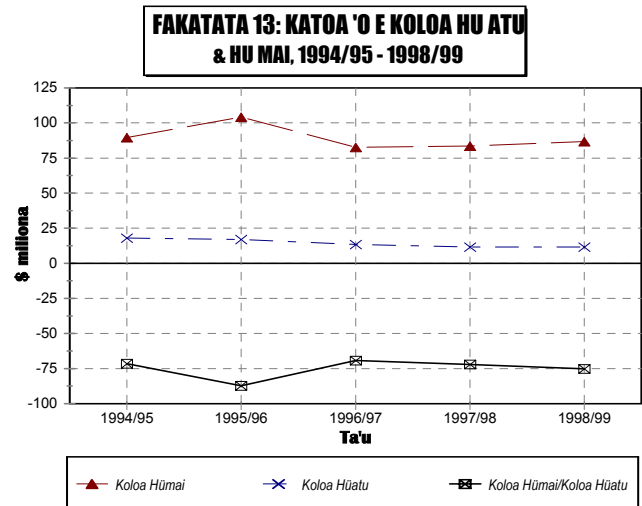
MA'U'ANGA PA'ANGA	1994/95	1995/96	1996/97 r/	1997/98 p/	1998/99 p/
Folau 'Eve'eva	12.6	15.8	17.0	14.7	10.0
Ngaahi Pa'anga mei Muli	27.9	31.2	40.4	31.3	52.0
Foaki Me'a'ofa Taautaha	40.2	35.0	10.5	15.6	15.5
Tokoni Faka-Pule'anga	28.2	33.4	35.4	29.1	30.1
TOTAL	108.9	115.4	103.3	90.7	107.6

Fakamatala : r/-Fika Fakatonutonu p/-Fika Fakaangaanga

Mei he : Potungaue Sitetisitika.

IV FETOTONGI'AKI PA'ANGA 'A TONGA MO MULI

4.10. 'Oku kei hokohoko atu pe 'a e kei 'i he tu'unga fe'amokaki 'a e ngaahi 'akauni 'a e Pule'anga Tonga 'i he ta'u fakapa'anga 1998/99 'a ia ko e T\$75.2 miliona 'i hono fakafehoanaki mo e T\$72.0 miliona 'i he ta'u fakapa'anga 1997/98. Na'e 'i ai 'a e fakalalakaka 'i he totongi 'o e koloa hu mai, na'e kaka hake 'aki 'a e T\$3.2 miliona (4.4%) mei he T\$72.0 miliona 'i he ta'u fakapa'anga 1997/98 ki he T\$75.2 miliona 'i he ta'u fakapa'anga 1998/99. Na'e T\$11.5 miliona 'a e koloa hu atu 'i he ta'u fakapa'anga 1997/98 'o tatau pe ia mo e koloa na'e hu atu 'i he ta'u faka-pa'anga 1998/99.

4.11. 'Oku ha 'i he *Tepile 24* mo e *Fakatata 13* 'a e fakatata totonu 'o e koloa hu mai mo e koloa hu atu mei he ta'u 1994/95 ki he ta'u 1998/99 pea mo hona palanisi.

TEPILE 24 : KOLOA HÜMAI & KOLOA HÜATU MO HONA PALANISI (\$MN), 1994/95 - 1998/99

	Koloa hu mai (f.o.b)	Koloa hu atu	Lahi 'o e hu atu 'i he hu mai
1994/95	89.5	18.0	-71.5
1995/96	104.2	17.0	-87.2
1996/97 r/	82.7	13.5	-69.2
1997/98 p/	83.5	11.5	-72.0
1998/99 p/	86.7	11.5	-75.2

Fakamatala : p/ - Fika Fakaangaanga

Mei he : Potungae Sitetisitika

4.12. Neongo e fe'amokaki 'i he 'akauni fefakatau'aki ki he ta'u fakapa'anga 1998/99, ka na'e tokoni 'a e ngaahi pa'anga 'omai mei he kakai Tonga nofo muli, folau 'eve'eva pea mo e ngaahi pa'anga ma'u mei he ngaahi me'a kehe pe ke ne pukepuke 'i ha tu'unga fakafiemalie 'a e fetotongi'aki pa'anga 'i he vaha'a 'o Tonga ni mo tu'apule'anga. Na'e 'i ai pe ha pa'anga talifaki fe'unga 'a e Pule'anga 'i he ta'u fakapa'anga 1998/99 ke ne fakapa'anga 'a e koloa hu mai 'i he mahina 'e 4.4. 'Oku ha atu 'i he *Tepile 25* 'a e fakama'opo'opo e palanisi 'o e tu'unga 'o e fetotongi'aki pa'anga 'a Tonga mo tu'apule'anga ki he ta'u fakapa'anga 1994/95-1998/99.

TEPILE 25 : FETOTONGI'AKI PA'ANGA MO MULI (\$MN), 1994/95 - 1998/99

KUPU	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98 r/	1998/99 p/
1. Palanisi 'i he fefakatau'aki	-71.5	-87.2	-69.2	-72.0	-75.2
2. Palanisi 'i he Ngaue	-27.3	-15.7	-5.7	-15.5	-15.2
2.1. Fefolau'aki	2.4	6.4	7.3	5.4	4.5
2.2. Ngaahi Ngaue kehe	-29.7	-22.1	-13.0	-20.9	-19.7
3. Palanisi 'o e Pa'anga Hu mai	4.7	6.2	6.4	12.2	10.2
3.1. Pa'anga 'Inivesi	1.7	0.1	-2.6	1.7	5.0
3.2. Ngaahi Pa'anga Hu mai kehe	3.0	6.1	9.0	10.5	5.2
4. Palanisi 'i he Pa'anga Fehikitaki	29.0	39.9	49.8	36.8	62.7
4.1. Pa'anga Taautaha	25.4	28.3	34.8	28.0	42.4
4.2. Pa'anga Fehikitaki kehe	3.6	11.6	15.0	8.8	20.3
5. PALANISI 'I HE 'AKAUNI NGAUE	-65.1	-56.8	-18.7	-38.5	-17.5
6. Palanisi 'o e Pa'anga Fehikitaki Fakalukufua	53.7	49.4	28.7	27.3	22.8
6.1. Fakataautaha	3.5	5.1	-0.1	2.6	2.0
6.2. Pa'anga Fehikitaki Fakalukufua kehe	50.2	44.3	28.8	24.7	20.8

KUPU	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98 r/	1998/99 p/
7. Palanisi e 'Akauni Pa'anga Fakalukufua kehe	0.0	-0.4	-0.2	-0.2	0.0
8. <u>PALANISI E 'AKAUNI PA'ANGA FAKALUKUFUA</u>	<u>53.7</u>	<u>49.0</u>	<u>28.5</u>	<u>27.1</u>	<u>22.8</u>
9. <u>PALANISI E 'AKAUNI FAKAPA'ANGA</u>	<u>2.0</u>	<u>4.3</u>	<u>-2.4</u>	<u>4.7</u>	<u>3.9</u>
10. <u>KATO A (5+8+9)</u>	<u>-9.4</u>	<u>-3.5</u>	<u>7.4</u>	<u>-6.7</u>	<u>9.2</u>
11. HALA MO E LI'AKI	-0.8	1.1	-0.5	-0.3	4.3
12. TU'UNGA FAKALUKUFUA [(-) Fe'amoaki (+) Hulu]	-10.3	-2.0	7.0	-11.8	8.1
13. TU'UNGA 'O E PA'ANGA TALIFAKI [(-) Tupu (+) Holo]	10.3	2.0	-7.0	11.8	-8.1

Fakamatala : r/ - fika fakatonutonu; p/ fika fakaangaanga.

Mei he : Potungae Sitetisitika.

5. PA'ANGA TALIFAKI, NGA AHI PA'ANGA 'I MULI MO E NGA AHI 'INIVESI 'A E PULE'ANGA

I PA'ANGA TALIFAKI

5.1. Ko e pa'anga talifaki 'a e Pule'anga Tonga na'e holo'aki 'a e 31.2% mei he TS\$26.0 miliona 'i he faka'osinga 'o Sune 1998 ki he TS\$26.0 miliona 'i Sune 1998/99, 'Oku ha 'i he *Tepile 26* 'a e tu'unga 'o e pa'anga talifaki ki he ta'u 'e nima kuo 'osi, 1994/95-1998/99 'i hono fakahoa mo e fetotongi'aki pa'anga 'a Tonga mo tu'apule'anga, pea mo hono fakakalalasi ki he ngaahi ma'u'anga pa'anga hu mai mo hu atu fakavaha'apule'anga.

TEPILE 26 : FETOTONGI'AKI PA'ANGA MO MULI MO E PA'ANGA TALIFAKI (\$'000), 1994/95 - 1998/99

	1994/95	1995/96	1996/97 r/	1997/98 p/	1998/99 p/
A. TOENGA PA'ANGA, 1 SIULAI	43.1	32.8	30.8	37.8	26.0
B. TANAKI PA'ANGA HU MAI MEI HE	158.9	181.7	182.3	154.8	169.4
B.1. KOLOA HU ATU	18.0	17.0	13.5	11.5	11.5
B.2. NGAUE	27.0	38.0	50.1	38.1	36.5
B.3. PA'ANGA HU MAI	8.4	9.9	11.5	15.9	13.2
B.4. PA'ANGA FEHIKITAKI	42.1	49.7	57.2	48.3	73.7
B.5. PA'ANGA FEHIKITAKI FAKALUKUFUA	54.1	49.9	29.2	27.9	23.8
B.6. 'AKAUNI FAKAPA'ANGA	9.3	17.2	20.8	13.1	10.7
C. KOTOA (A+B)	202.0	214.5	213.1	192.6	195.4
D. TO'O 'A E NGA AHI TOTONGI KI HE:	168.4	184.8	174.8	166.3	160.1
D.1. KOLOA HU MAI (FOB)	89.5	104.2	82.7	83.5	86.7
D.2. NGAUE	54.3	53.7	55.8	53.6	51.8
D.3. PA'ANGA HU MAI	3.8	3.7	5.1	3.7	3.0
D.4. PA'ANGA FEHIKITAKI	13.1	9.8	7.3	11.5	10.9
D.5. PA'ANGA FEHIKITAKI FAKALUKUFUA	0.3	0.5	0.7	0.6	0.9
D.6. 'AKAUNI FAKAPA'ANGA	7.4	12.9	23.2	13.4	6.8
E. KATO A (C-D)	33.6	29.7	38.3	26.3	35.3
F. HALA MO E LI'AKI	(0.8)	1.1	(0.5)	(0.3)	4.3
G. TOENGA PA'ANGA, 30 SUNE	32.8	30.8	37.8	26.0	39.6

Fakamatala : r/ - Fika fakatonutonu; p/ - Ke toe fakatonutonu

Mei he : Potungae Sitetisitika

5.2. Ko e *Tepile 27* 'i lalo ko e fakamatala ia mei he Pangike Pule 'o Tonga pea 'oku ha ai 'a e tu'unga 'o e Pa'anga Talifaki 'a e Pule'anga talu mei he 1990 'o a'u mai ki he 'aho ngaue faka'osi 'i Tisema 1999, mo e tu'unga ki he mahina takitaha 'o e 1997 ki he 1999. Ko e tu'unga 'o e Pa'anga Talifaki 'a Tonga 'i he 'aho 31 'o Tisema 1999 ko e \$39.2 miliona.

**TEPILE 27: PA'ANGA TALIFAKI 'A E PULE'ANGA 'I MULI
(i he Pa'anga Miliona)**

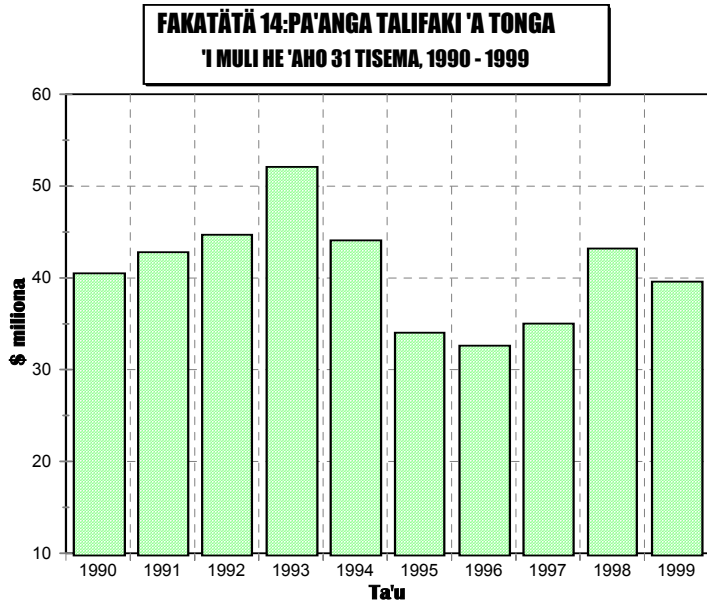
'I HE 'OSI 'O E :1/	TAUHI 'E HE:			FAKAKĀTOA PA'ANGA TALIFAKI 'I MULI
	NGAAHI PANGIKĒ FAKAKOMESIALE	FALE-PA'ANGA & KOMISIONA	PANGIKĒ PULE FAKA-FONUUA 'O TONGA	
1990	2.2	...	38.3	40.5
1991	0.6	...	42.2	42.8
1992	0.5	...	44.2	44.7
1993	2.1	...	50.0	52.1
1994	2.3	...	41.8	44.1
1995	2.5	...	31.5	34.0
1996	1.7	...	30.9	32.6
1997	2.2	...	32.8	35.0
1998	6.9	...	36.3	43.2
1999	5.5	...	34.1	39.6
Sanuali 1997	3.5	...	31.8	35.3
Fepueli 1997	3.3	...	31.7	35.0
Ma'asi 1997	7.7	...	31.5	39.2
'Epeleli 1997	6.9	...	32.2	39.1
Mē 1997	6.3	...	32.3	38.6
Sune 1997	5.0	...	32.8	37.8
Siulai 1997	6.5	...	31.8	38.3
'Aokosi 1997	4.2	...	31.5	35.7
Sepitema 1997	7.0	...	31.0	38.0
'Okatopa 1997	2.4	...	28.5	30.9
Novema 1997	1.8	...	34.8	36.6
Tisema 1997	2.2	...	32.8	35.0
Sanuali 1998	2.6	...	28.5	31.1
Fepueli 1998	5.2	...	24.7	29.9
Ma'asi 1998	3.5	...	21.2	24.7
'Epeleli 1998	3.4	...	22.0	25.4
Mē 1998	4.3	...	19.7	24.0
Sune 1998	4.7	...	21.3	26.0
Siulai 1998	4.6	...	19.3	23.9
'Aokosi 1998	6.0	...	18.8	24.8
Sepitema 1998	11.7	...	21.6	33.3
'Okatopa 1998	7.8	...	29.1	36.9
Novema 1998	6.7	...	32.4	39.1
Tisema 1998	6.9	...	36.3	43.2
Sanuali 1999	4.9	...	33.8	38.7
Fepueli 1999	7.0	...	36.1	43.1
Ma'asi 1999	5.1	...	36.2	41.3
'Epeleli 1999	3.2	...	34.8	38.0
Mē 1999	5.3	...	35.3	40.6
Sune 1999	5.5	...	34.1	39.6
Siulai 1999	5.2	...	36.0	41.2
'Aokosi 1999	6.7	...	39.4	46.1
Sepitema 1999	6.5	...	34.2	40.7
'Okatopa 1999	7.7	...	35.5	43.2
Novema 1999	4.3	...	34.6	38.9
Tisema 1999	4.6	...	34.6	39.2

1/ Kimu'a 'i Sune 1990 ko e Fika mei he Pangike Pule Fakafonua 'o Tonga mo e pangike Fakakomisiale na'e tanaki 'i he Pulelulu faka'osi.
Mei he: Pangike Pule Fakafonua 'o Tonga .

5.3. 'Oku hä 'i he Fakatätä 14 'a e tu'unga 'o e Pa'anga Talifaki 'a Tonga 'i muli talu mei he 1990.

II. PA'ANGA TALASITI 'A TONGA

5.4. Ko e Pa'anga Fakakatoa 'o a'u mai ki he 31 'o Ma'asi 1999 ko e \$65.158 miliona fakatatau ki he palanisi 'o e 31 'o Ma'asi 1998 ko e \$48.480 miliona. Ko e pa'anga ni na'e fakahu ia 'o anga pehe ni: Pangike 'o 'Amelika, \$43.938 miliona, Pangikē Mbf \$1.293 miliona, Pangike Pule Fakafonua 'o Tonga \$3.264 miliona, pa'anga fe'aveaki \$0.010 miliona pea mo e \$16.650 miliona na'e tuku atu ki he Pule'anga ke ngaue'aki ki he ngaahi langa fakalakalaka.

Mei he: Pangike Pule

III. NGAahi 'INIVESI

5.5. Ko e ngaahi 'inivesi 'eni, kau ki ai 'a e ngaahi pa'anga tipositi ki ha ngaahi taimi pau 'i he ngaahi pangike fakakomesiale, na'e tauhi 'e he Falepa'anga 'o a'u ki he 'aho 30 'o Sune 1999.

	<i>Pa'anga</i>
Ngaahi Tipositi ki he taimi pau 'i he ngaahi pangike fakakomesiale	<u>9,931,570</u>
FAKAKATOA	<u>9,931,570</u>

Fakamatala: 'I he 'aho 1 'o Siulai 1989, na'e hiki kotoa 'a e ngaahi 'inivesi 'a e Pule'anga Tonga 'I Tu'apule'anga ki he Pangike Pule 'a Tonga

5.6. 'Oku ha 'i he Tepile 28 'a e ngaahi 'inasi na'e ma'u mai mei he ngaahi Kautaha 'a ia ko e fakakatoa ko e \$2,408,069 'i he 'aho 30 Sune 1999. Ko e ngaahi tiviteni ko 'eni na'e ma'u mei he ngaahi kautaha pea 'oku ha atu 'i he Tepile 28.

TEPILE 28: NGAahi TIVITENI NE MA'U 'E HE PULE'ANGA 'I HE'ENE 'AU KI HE 'AHO 30 'O SUNE 1999

Kautaha	Mahu'inga (T\$)
Pangike 'o Tonga	2,004,483
Fale Koloa Ta'etute Leiola	300,000
Komisoni Fetu'utaki 'a Tonga	100,000
Kautaha 'Ea Pasifiki	3,586
KATO	2,408,069

Mei he : Potungäue Pa'anga

6. PA'ANGA NÖ ATU MO E MO'UA 'A E PULE'ANGA

6.1. Ko e mo'ua fakakatoa 'o e pule'angá 'i he taimí ni, 'oku fe'unga mo e \$102.9 miliona, 'a ia ko e \$13.39 miliona ko e mo'ua fakaloto fonua pea ko e \$89.51 miliona ko e mo'ua mei tu'apule'anga. 'A ia 'oku hä hono fakaikiiki 'i he *Tepile 29A - B*.

6.2. Ko e ngaahi nö foki mei tu'apule'anga 'oku nö 'i he totongi tupu ma'ulalo vaha'a 'o e peseti 'e 1 ki he peseti 'e 3 pea 'oku totongi fakafoki 'i he taimi loloa 'avalisi ki he ta'u 'e 30 ki he 40. 'Oku fe'unga 'a e ngaahi nö atu 'oku malu'i 'e he Pule'anga mo e \$13.9 miliona. 'Oku ha 'eni 'i he *Tepile 29C*.

6.3. 'I he *Tepile 30* 'oku hä ai 'a e ngaahi nö 'oku tukuatu mei he pule'anga ki he ngaahi kautahá. Ko e ngaahi nö ko 'ení, ko e lahi ko e nö 'a e pule'angá mei muli 'o toki tukuatu ki he ngaahi kautahá, pea 'oku 'i ai 'a e ngaahi nö ko e nö pē mei he pa'anga 'a e pule'anga.

7. NGA AHI LIPOOTI FAKAPOTUNGÄUE

7.1. POTUNGÄUE PA'ANGA

i. NGA AHI TAUMU'A MO E FATONGIA

7.1.1. Ko e Potungaue Pa'anga/Fale Pa'anga kuo kamata ke lahi atu 'ene ngaue mei he'ene tefito'i ngaue ko ia ko hono leva'i 'a e ngaahi me'a fakapa'anga 'a e Pule'anga, 'o tatau 'i he pa'anga hu mai mo e fakamole. 'Oku toe tanaki mai ki he Potungaue ni mo e fatongia ke 'oatu ki he Pule'anga 'a e ngaahi fale'i faka'ekonomika mo fakapa'anga 'i hono tokanga'i 'o e tu'unga faka'ekonomika 'o e fonua, 'o 'oatu fakataha mo e ngaahi ma'unga fale'i 'o hange ko ia 'oku ma'u mei he Pangike Pule mo e Potungaue Palani. 'Oku tokoni ki he Potungaue ni 'i hono fakahoko hono fatongia 'a e Pangike Fakalalaka 'o 'Esia (ADB) mo e ngaahi fonua tokoni, ko ha polokalama lahi ke fakalelei'i mo fakakaukau 'a e ngaahi mafai pule'i fakapa'anga mo faka'ekonomika 'o e Potungaue. Kuo fai ha fokotu'utu'u fakangaue fo'ou 'o taki ai 'a e Sekelitali Pa'anga mo e 'Akauniteni Seniale ke ne fakahoko lelelange 'a e ngaahi tafa'aki ko eni 'o e fatongia 'o e Potungaue ni. Kae'uma'ä 'a hono fa'u 'o e Palani ma'ae Potungäue. 'Oku tokoni foki 'a e Pule'anga 'Aositelelia ki he Potungäue 'aki 'a hono 'omai e ngaahi Komipiuta mo hono ako'i 'o e kau ngäue.

ii. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE 1998/99

7.1.2. 'Oku ha 'i he *Tepile 31* 'a e ngaahi ola 'o fakatatau ki he 'esitimeti 'o e pa'anga hu mai mo e fakamole 'a e Potungaue ki he 1998/99. Ko e pa'anga hu mai fakakatoa ne laka ia 'i he 'esitimeti 'aki 'a e \$1.208 miliona pe peseti 'e 2.55 pea ko e fakamole leva na'a ne laka 'aki 'a e peseti 'e 1.87 pe ko e \$0.059 miliona 'i he 'esitimeti. Ko e pa'anga hulu fakakatoa 'a e Potungaue ko e \$45.36 miliona pe ko e peseti 'e 2.84 na'e lahi'aki 'i he 'esitimeti.

TEPILE 31: POTUNGAUE PA'ANGA: 'ESITIMETI, PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE 1998/99

	'ESITIMETI (\$)	PA'ANGA PAU (\$)	FAKAFEHOANAKI (\$)
PA'ANGA HÜ MAI	47,289,000	48,497,084	1,208,084
FAKAMOLE	3,181,463	3,749,303	567,840
TUPU FAKA-POTUNGÄUE	44,107,537	44,747,781	640,244

Mei he: Potungaue Pa'anga

iii. NGA AHI FAKATAHA FAKANGAUE FAKAVAHA'A PULE'ANGA

7.1.3. Na'e fakafongia'i 'a e Potungaue Pa'anga 'i he ngaahi fakataha Fakavaha'a Pule'anga ni.

FOUNGA HONO FAKAPA'ANGA MO HONO TOE FAKALELEI'I 'A HONO FAKAHOKOHOKO 'O E NGA AHI FIEMA'U 'A E NGA AHI MOTU IIKI 'O E PASIFIKI KI HE LANGA FAKA-'EKONOMIKA.

7.1.3.1 Na'e me'a atu foki 'a e 'Eiki Minista Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua pea muimui folau ai 'a e Sekelitali Pa'anga, 'Aisake V. Eke ki he Konifelenisi fakafeitu'u fekau'aki mo e fakalelei'i 'a e hokohoko 'a e ngaahi fiema'u 'a e ngaahi motu iiki 'o e Pasifiki ki he langa faka'ekonomika, na'e fai 'i 'Apia mei he 'aho 2 ki he 4 'o Fepueli 1999.

KONIFELENISI FEKAU'AKI MO E NGA AHI PULE'ANGA IIKI

7.1.3.2. Na'e me'a atu 'a e 'Eiki Minista Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi 'o fakafongia'i 'a Tonga 'i he Konifelenisi fekau'aki mo e ngaahi Pule'anga iiki, na'e fakalele mo fokotu'utu'u 'e he Pule'anga fakatahataha Kominiueli pea mo e Pangike 'a Mamani na'e fai 'i St. Lusua mei he 'aho he 19 'o Fepueli 1999.

PANGIKE LANGA FAKALAKALAKA 'O ESIA (ADB)

7.1.3.3. Na'e toe me'a atu foki 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, K. Tutoatasi Fakafanua 'i hono lakanga ko ia ko e Kovana 'o Tonga 'i he Pngike Langa Fakalalakalaka 'o 'Esia ki he Fakataha Fakata'u hono tolungofulu ma ua (32) 'a e Poate 'a e kau Kovana na'e fakahoko 'i Manila, Filipaine mei he 'aho 28 'o 'Epeleli ki he 'aho 2 'o Me, 1999. Na'e muimui folau ai 'a e Sekelitali Pa'anga, 'Aisake V. Eke 'i hono lakanga ko e Tokoni Kovana ma'a Tonga 'i he Pangike Langa Fakalalakalaka 'a 'Esia pea mo e Kovana 'o e Pangike Pule 'a Tonga, Siosiua 'Utoikamanu, ko e 'Ofisa Fale'i.

FAKATAHA 'A E MAORI FUND MANAGERS.

7.1.3.4. Na'e me'a atu 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua 'o kau 'i he fakataha 'a e Maori Fund Managers na'e fakahoko 'i 'Okalani, Nu'usila 'i he 'aho 24 'o Me, 1999.

FAKATAHA 'A E KAU MINISITA PA'ANGA 'A E PASIFIKI.

7.1.3.5. Na'e me'a atu 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua ki he fakataha fakata'u 'a e Forum Economic 'a e kau Minisita na'e fakahoko ki 'Apia, Ha'amoia mei he 'aho 1 ki he 'aho 2 'o Siulai, 1999. Na'e muimui folau ai 'a e Sekelitali Pa'anga, 'Aisake V. Eke pea mo e 'Ofisa 'Ekonomika Le'ole'o Ma'olunga, ko Timote Laume.

FAKATAHA FAKAFEITU'U FAKATA'U TOLU 'A E KAU MINISITA

7.1.3.6. Na'e me'a atu foki 'a e Minisita Pa'anga, Hon. K. Fakafanua, pea muimui folau ai 'a e Sekelitali Pa'anga mo 'Akauniteni Seniale, 'Aisake V. Eke 'o fakafofonga'i 'a e Pule'anga Tonga ki he Fakataha Fakafeitu'u Fakata'u tolu 'a e kau Minisita Pa'anga ki hono fokotu'utu'u 'a e Patiseti 'a e 'Univesiti 'o e Pasifiki Tonga ki he ta'u 'e tolu ka hoko mai, 'a ia ko e ta'u 2000 ki he 2002. Na'e fakahoko 'a e fakataha ni 'i he 'Univesiti pe 'o e Pasifiki Tonga 'i he 'aho 30 'o Siulai 1999.

FAKATAHA 'A E KAU 'OFISA MA'OLUNGA PEA MO E KAU MINISITA PA'ANGA 'A E KOMINIUELI.

7.1.3.7. Na'e me'a atu 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua pea muimui folau ai 'a e Sekelitali Pa'anga mo 'Akauniteni Seniale, 'Aisake Eke 'o fakafofonga'i 'a Tonga 'i he fakataha fakata'u 'a e kau Minisita Pa'anga 'o e Kominiueli pea mo e kau 'Ofisa Ma'olunga na'e fai 'i he 'aho 21 ki he 23 'o Sepitema, 1999 'i he motu ko Cayman.

FAKATAHA FAKATA'U 'A E SINO'I PA'ANGA FAKAVAHA'APULE'ANGA/PANGIKE 'A MAMANI KI HE 1999.

7.1.3.8. Ko e kau fakafofonga ki he Fakataha Fakata'u 'a e Sino'i Pa'anga Fakavaha'apule'anga/Pangike 'a Mamani ki he 1999, na'e fakahoko 'i Uasingatoni mei he 'aho 25 ki he 29 'o Sepitema, 1999. Na'e taki ai 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua 'i hono lakanga ko e Kovana ma'a Tonga 'i he Pangike 'a Mamani, pea muimui folau ai 'a e Sekelitali pa'anga mo 'Akauniteni Seniale, 'Aisake V. Eke, 'i hono lakanga ko e Tokoni Kovana 'i he Pangike 'a Mamani, Kovana 'o e Pangike Pule 'a Tonga, Siosiua 'Utoikamanau 'i hono lakanga ko e Tokoni Kovana 'i he Sino'i Pa'anga Fakavaha'apule'anga pea mo e 'Ofisa Tokoni Sekelitali Pa'anga Le'ole'o, Marieta Tukuafu 'i hono lakanga ko e Tokoni Kovana 'i he Sino'i Pa'anga Fakavaha'apule'anga pea mo 'Ofa Ketu'u ko e Tokoni Talekita 'o e Va'a Fekumi 'a e Pangike Pule, ko e 'Ofisa Fale'i.

FAKATAHA 'A E BANGKOK ROUND TABLE KI HE DIRECT INVESTMENT KI MULI.

7.1.3.9. Na'e me'a atu foki 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua 'o kau 'i he fakataha 'a e High-level Round Table ki he 'Inivesi hangatonu ki muli pea mo pou pou ki hono Fakalalakalaka 'o e mo'ui 'a e kakai 'Esia: *Taukei 'o e Kuohili mo e amanaki lelei ki he Kaha'u.* Na'e fakahoko foki 'a e fakataha mei he 'aho 13 ki he 14 'o Tisema, 1999.

FAKATAHA FAKAFEITU'U FEKAU'AKI MO E 'ISIU FAKA-SOSIALE 'OKU TUPU MEI HE POLOKALAMA FAKA-'EKONOMIKA 'A 'ESIA HAHAKE PEA MO E NGAARI FOUNGA KE FAKAKAU ATU KI HONO HOLOKI 'I HE KAHU'U.

7.1.3.10. Na'e me'a atu 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua pea muimui folau ai 'a e Tokoni Kovana 'o e Pangike Pule, Samiuela Tukuafu 'o kau 'i he Fakataha Fakafeitu'u 'oku ha 'i 'olunga 'a ia na'e fakahoko 'i Bangkok, Taileni mei he 'aho 20 ki he 21 'o Sanuali 1999. Na'e fa'ufa'u 'a e fakataha ko eni 'e he Pangike 'a Mamani.

KONIFELENISI FAKATA'U 'A E NGAARI POSITI 'OFISI 'A E NGAARI FONUA KOMINIUELI. KONIFELENISI HONO UOFULU MA UA 'A E NGAARI POSITI 'OFISI.

7.1.3.11. Na'e me'a atu 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, Hon. K. Tutoatasi Fakafanua pea muimui folau ai 'a e Positi Masita Lahi Le'ole'o, Sitiveni Takaetali Finau, 'o na kau atu 'i he Konifelenisi Fakata'u 'a e Ngaahi Positi 'Ofisi 'a e Ngaahi Fonua Kominiueli na'e fakahoko mei he 'aho 16 ki he 19 'o 'Aokosi pea na'e toe me'a ai pe foki 'a e 'Eiki Minisita mo e Positi Masita Lahi Le'ole'o ki he UPU Congress na'e fakahoko mei he 'aho 23 ki he 26 'o 'Aokosi 1999 'i Beijing, Lepapulika 'o Siaina.

PANGIKE LANGA FAKALAKALAKA 'O 'ESIA.

7.1.3.12. Na'e me'a atu foki 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, K. Tutoatasi Fakafanua 'i hono lakanga ko e Kovana ma'a Tonga 'i he Pangike Langa Fakalalakaka 'a 'Esia ki he fakataha mo e kau 'Ofisa 'o e Pangike na'e fakahoko 'i Manila, Filipaine mei he 'aho 15 ki he 17 'o Tisema, 1999.

KONIFELENISI FAKATA'U UA 'A 'ESIA MO E PASIFIKI KI HE MALU'I: KO HONO MALU'I 'O 'ESIA MO E PASIFIKI 'I HE TAIMI 'OKU FAKAAKEAKE AI 'A E 'EKONOMIKA.

7.1.3.13. Na'e me'a atu foki 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, K. Tutoatasi Fakafanua 'o me'a 'i he Konifelenisi fakata'u ua 'a 'Esia mo e Pasifiki ki he anga hono malu'i 'o 'Esia mo e Pasifiki 'i he taimi 'oku fakaakeake ai 'a e 'Ekonomika.

KONIFELENISI FAKA'AU 'A E CPA "CENTERING ON EXCELLENCE"

7.1.3.14. Na'e kau atu foki 'a e Tokoni 'Akauniteni Seniale, Dr. S. Leimoni Taufu'i 'i he Konifelenisi Fakata'u 'a e CPA "Centering on Excellence" na'e fakahoko 'i Sydney, 'Aositelelia mei he 'aho 15 ki he 19 'o Ma'asi, 1999.

KONIFELENISI FAKATA'U 'A E KAU 'AKAUNITENI 'I HE TAFU'AKI 'A E PULE'ANGA.

7.1.3.15. Na'e kau 'a e 'Akauniteni Seniale, Tevita Lavemaau 'i he Konifelenisi Fakata'u 'a e Kau 'Akauniteni 'i he tafu'aki 'a e Pule'anga na'e fakahoko 'i 'Atelaite, 'Aositelelia mei he 'aho 7 ki he 9 'o 'Epeleli, 1999.

FAKATAHA FAKATA'U UA 'A E KOMITI FOKOTU'UTU'U 'A E 'UNIVESITI.

7.1.3.16. Na'e kau atu foki 'a e Sekelitali Pa'anga, 'Aisake Eke 'i he Fakataha Fakata'u ua 'a e Komiti Fokotu'utu'u 'a e 'Univesiti na'e fakahoko pe 'i Suva, Fisi mei he 'aho 12 ki he 16 'o 'Epeleli, 1999.

WORKSHOPS FAKAFEITU'U KI HE TA'U 2000 MO E FETU'UTAKI

7.1.3.17. Na'e kau atu 'a Salesi 'Akau'ola ki he Workshops Fakafeitu'u ki he ta'u 2000 mo e Fetu'utaki na'e fakahoko 'i he Gold Coast, 'Aositelelia mei he 'aho 7 ki he 9 'o Ma'asi, 1999.

FAKATAHA HONO HONGOFULU MA FA FEKAU'AKI MO E FAKALELEI TUKUHAU

7.1.3.18. Na'e kau atu foki 'a e Tokoni 'Akauniteni Seniale, Dr. S. Leimoni Taufu'i ki he Fakataha hono hongofulu ma fa fekau'aki mo e Fakalelei 'o e Tukupau na'e fakahoko 'i Hopate, 'Aositelelia mei he 'aho 24 ki he 27 Ma'asi 1999.

NGAAHI FOKOTU'UTU'U FEKAU'AKI MO E NGAARI FAKAMATALA MO FETU'UTAKI FAKA-TEKINOLOSIA KI HE FANGA KI'I MOTU MO E NGAARI PULE'ANGA IIKI. KONIFELENISI 'A 'ESIA MO E PASIFIKI FEKAU'AKI MO E INTERNET.

7.1.3.19. Na'e kau atu 'a e Talekita Fakamatala Komipiuta, Siaosi Sovaleni ki he fakataha ki he ngaahi fokotu'utu'u fekau'aki mo e ngaahi fakamatala mo Fetu'utaki faka-Tekinolosia ki he fanga ki'i motu mo e ngaahi Pule'anga Iiki, na'e fakahoko 'i Malta mei he 'aho 17 ki he 19 'o Ma'asi, 1999. Pea na'a ne toe kau atu foki ki he Konifelenisi 'a 'Esia mo e Pasifiki fekau'aki mo e Internet na'e fakahoko ia 'i Bali, 'Initonesia mei he 'aho 25 ki he 27 'o Ma'asi, 1999.

FAKATAHA HONO NIMANGOFULU MA NIMA 'A E ESCAP

7.1.3.20. Na'e fakafofonga'i foki 'e he 'Ofisa 'Ekonomika ko 'Aholotu Saafi Palu 'a e Pule'anga ki he fakataha hono nimangofulu ma nima 'a e ESCAP na'e fakahoko ia 'i he ta'u kuo 'osi ki Bangkok, Taileni mei he 'aho 22 ki he 28 'o 'Epeleli.

VAHEVAHE FO'OU 'A E KOLOA MO E PA'ANGA TALASITI TONGA PEA MO E KAUTAHA WELLNESS TECHNOLOGIES INC 'O KALEFONIA.

7.1.3.21. Na'e folau atu 'a e 'Akauniteni Seniale Le'ole'o, Dr. S. Leimoni Taufu'i ki Kalefonia ke fakahoko mo fakapapau'i 'a e ngaahi fe'veveaki pa'anga kotoa pe 'a e Koloa mo e pa'anga Talasiti tonga mo e Kautaha Wellness Technology mei he 'aho 5 ki he 9 'o Siulai, 1999.

FAKATAHA 'A E KOMITI FORUM OFFICIAL - POLOKALAMA NGAUE MO E BUDGET.

7.1.3.22. Na'e folau atu 'a e Pule 'i he Va'a ki he ngaahi Pisinisi 'a e Pule'anga, Daphney T. Stone pea mo e Tokoni Sekelitali 'a e 'Ofisi Palemia, Paula Ma'u 'o fakafofonga'i 'a e Pule'anga Tonga ki he Fakataha 'a e Komiti Forum Official ki hono fa'ufa'u 'a e Polokalama Ngaue mo e Budget na'e fakahoko 'i Suva, Fisi mei he 'aho 24 - 25 'o Novema, 1999.

SIMINA KI HONO VAHEVAHE 'O E DATA SYSTEM.

7.1.3.23. Na'e kau atu 'a e 'Ofisa 'Ekonomika ko 'Aholotu Palu ki he Semina ki hono vahevahe 'o e data system na'e fakahoko 'i Singapoa mei he 'aho 18 ki he 22 'o 'Okatopa, 1999.

KONIFELENISI FAKA-MINISITA HONO TOLU FEKAU'AKI FEFAKATAU'AKI FAKA-MAMANI LAHI.

7.1.3.24. Na'e fakafofonga'i foki 'e he Sekelitali Pa'anga mo 'Akauniteni Seniale, 'Aisake Eke 'a e Pule'anga Tonga ki he Konifelenisi Faka-Minisita hono Tolu fekau'aki mo e Fefakatau'aki Faka-mamani Lahi na'e fakahoko 'i Seattle, Uasingatoni, 'Amelika mei he 'aho 28 Novema ki he 'aho 3 'o Tisema, 1999.

FAKATAHA FEKAU'AKI MO E FAKALELEI PA'ANGA PENISONI 'I 'ESIA.

7.1.3.25. Na'e kau atu foki 'a e 'Ofisa 'Ekonomika Ma'olunga ko Henry Cocker ki he fakataha fekau'aki mo e fakalelei Pa'anga Penisoni 'i 'Esia na'e fokotu'utu'u 'e he Pangike Langa Fakalalakaka 'a 'Esia 'oku nau 'ulu'i 'Ofisi 'i Tokio. Na'e fakahoko foki 'a e fakataha ko eni 'i Singapoa mei he 'aho 9 ki he 13 'o Novema, 1999.

iv. KAU 'A'AHU MEI MULI KI HE POTUNGAUE

7.1.4. Ko e kau 'a'ahi eni ki he Potungaue lolotonga 'a e ta'u 1999.

PANGIKE LANGA FAKALAKALAKA 'O 'ESIA - 'ULU' 'OFISI (MANILA)

7.1.4.1. Na'e 'a'ahi mai ki he Pule'anga ni 'a e Tokoni Talekita Pule ko John Austin mei he 'aho 12 ki he 14 'o 'Epeleli, 1999. Ko e taumu'a 'o 'ene 'a'ahi mai ke fai ha fepotalanoa'aki mo e Polokalama 'a e Pangike Langa Fakalalakaka 'a 'Esia ki he anga 'ene tu'u he taimi ni pea mo 'ene tu'u ki he kaha'u pea mo e tu'unga 'oku 'i ai 'a e faifatongia 'a e Pangike ki he ngaahi feitu'u 'o e Pasifiki pea mo 'ave foki ha ngaahi fakamatala ki he Fakataha Fakata'u 'i Manila, Filipaine.

7.1.4.2. Na'e fakahoko mai foki ha 'a'ahi 'a e kau 'Ofisa mei honau 'Ulu'i 'Ofisi 'i Manila 'oku nau fokotu'utu'u 'a e Polokalama Fakata'u 'a e Pangike mei he 'aho 10 ki he 14 'o Me, 1999. Ko e kau 'Ofisa na'e 'a'ahi mai ko Lynn Pieper (desk officer for Tonga), Eugene Zhukov (mataotao 'i he tafa'aki fakapa'anga) pea mo Thomas Gloerfelt-Tarb (mataotao 'i he ngaahi poloseki fakalalakaka ki he ngaahi kolo ki 'uta).

'A'HI MEI HE 'OFISI 'O E PANGIKE FAKALAKALAKA 'ESIA KI HE PASIFIKI SAUTE, VANUATU.

7.1.4.3. Na'e fakahoko mai foki ha 'a'ahi 'a e kau 'Ofisa mei he Pangike Fakalalakaka 'Esia 'i Fepueli 'o e ta'u kuo 'osi mei he 'aho 8 ki he 'aho 12. Ko e kau 'a'ahi na'e kau ki ai 'a Cedric Saldana, Pule ngaue ki he 'Elia B 'o e Pasifiki 'i he 'ulu'i 'Ofisi 'i Manila; Eugene Zhukov, mataotao 'i he tafa'aki fakapa'anga pea mo Adrian Ruthenberg ko e taki ia 'o e kau 'a'ahi mai. Ko e taumu'a 'o 'enau 'a'ahi ke fai ha fepotalanoa'aki mo e Pule'anga fekau'aki mo e polokalama 'a e Pangike ki hono tukuange mai 'o e Pa'anga ki Tonga pea mo e kau 'Ofisa Tokoni ki he ta'u 2000-2002.

7.1.4.4. Na'e fakahoko mai foki ha 'a'ahi ki hono vakai'i fakata'u 'a e ngaahi Poloseki 'oku lolotonga fakahoko. Ko e kau 'a'ahi na'e taki mai ai 'a Pita Moala ko e 'Ofisa Ma'olunga ko hono fakalele 'o e ngaahi Poloseki pea mo ha ongo 'Ofisa fale'i fakatekinikale tokoni 'e toko ua.

7.1.4.5. Na'e fakahoko mai foki ha 'a'ahi fekumi ki hano toe tatanaki ha ngaahi fakamatala 'e ala lava ai ha polokalama no ma'a e Pule'anga. Ko e ongo 'Ofisa 'a'ahi ko Pita Moala, 'Ofisa Ma'olunga ki hono fakalelei 'o e ngaahi Poloseki mei he Pangike Fakalalakaka 'a 'Esia ki he Pasifiki Saute, 'oku tu'u 'i Vanuatu pea mo Lynn Pieper, Desk Officer ma'a Tonga 'i he Pangike Fakalalakaka 'a 'Esia 'i honau 'ulu'i 'Ofisi 'i Manila.

7.1.4.6. Na'e toe 'a'ahi mai foki 'a Pita Moala pea ko ia pe na'e taki mai 'i he'enau 'a'ahi mai mo Mary Narfi Navaika, ko e 'Ofisa Tokoni Poloseki mei he 'aho 15 ki he 27 'o Sepitema 'o e ta'u kuo 'osi. Na'e 'i heni foki 'a e ongo 'a'ahi ke fai ha fealealea'aki mo e kau 'Ofisa Ma'olunga 'i he ni'ihi 'o e 'u Potungaue 'a e Pule'anga, 'o kau ai 'a e Potungaue Pa'anga, Potungaue Ngoue mo Vaotata, Potungaue Ngaue, Potungaue Leipia, Fefakatau'aki mo e Ngaahi Ngaue'anga, Tonga Trade ke vakai'i 'a e tu'unga 'oku 'i ai 'a e No fika 1412-TON(SF) 'a e Poloseki fakalalakaka ki he Ngoue 'a e fanga ki'i motu, TA. No.2467-TON fakamalohi'i 'o e tu'unga 'o e Potungaue Ngoue mo Vaotata pea mo e TA No.2468-TON: fakamalohi'i 'o e tu'unga 'o e Tonga Trade.

7.1.4.7. Na'e toe 'a'ahi mai foki 'a Pita Moala 'i Novema he ta'u kuo 'osi mei he 'aho 23 ki he 'aho 29. Ko e 'uhinga 'o e 'a'ahi mai 'a e 'Ofisa ke toe vakai'i 'a e No. Fika 1303-TON(SF) fekau'aki mo e Transport Infrastructure Project pea mo vakai'i 'a e tu'unga hono fakalele 'o e Poloseki. Na'e pau foki ke toe vakai'i 'a hono tu'unga fakapa'anga, lipooti faka'atita, ola 'o e ngaahi poloseki, faitotonu ki he Kovinanite 'o e No pea mo e ngaahi tokoni fakatekinikale.

7.1.4.8. Na'e toe fakahoko mai foki ha 'a'ahi 'a e ongo 'Ofisa Ma'olunga ki hono fakalele 'o e 'u Poloseki ko Cheolghie Kim pea mo Pita Moala mei he 'aho 28 'o Sune ki he 'aho 6 'o Siulai. Ko e taumu'a 'o 'ena 'a'ahi mai ke vakai'i 'a e No fika 1030-TON(SF) Poloseki Fakalalakaka 'a e Toutai. Na'e pau foki ke toe vakai'i 'e he ongo 'Ofisa 'a hono fakapa'anga 'e he Pangike 'a e ongo vaka toutai ko ia ko e MV Pakeina mo MV Tavake.

PANGIKE 'A MAMANI

7.1.4.9. Na'e 'a'ahi mai foki 'a e fa'ahinga mei he Pangike 'a Mamani mei he 'aho 23 'o 'Okatopa ki he 'aho 5 'o Novema ke vakai'i 'a e ngaahi ngaue fekau'aki mo e tokoni mei muli, fakamole 'a e pule'anga, ngaahi me'a fekau'aki mo e 'u sekitoa takitaha. Ko e kau 'a'ahi na'e kau mai ai 'a e kau 'Ofisa 'ikonomisi ko Hilarian Codippily, Raja Mitra, Juan Constain, mo Bikki Randhawa.

v. AKO 'A E KAU NGAUE

7.1.5. Ko kinautolu 'eni ne nau kau 'i he polokalama ako 'i tu'apule'anga:

7.1.5.1. Na'e lava lelei foki 'a e ako 'a Marieta Tukuafu 'o ne lava'i lelei ai hono faka'ilonga MBA ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Pisinisi mei he 'Univesiti Southern Cross 'i 'Aositelelia.

7.1.5.2. Na'e lava'i lelei foki 'e Kisione Niualiku Tupou hono ongo faka'ilonga B Com (Financial Accounting) pea mo hono BA 'i he 'Ekonomika mei he 'Uniseviti 'o 'Okalani, Nu'usila.

7.1.5.3. Na'e lava lelei foki mo e ako 'a 'Apaiaata 'Aho 'o ne lava'i lelei ai hono faka'ilonga BA 'i he 'Ekonomika mo hono Pule'i mo Fakalele Ngaue mei he 'Univesiti 'o e Pasifiki Saute, Suva, Fisi.

7.1.5.4. Na'e lava lelei foki mo e ako 'a Sione Hiko Pepa 'o ne lava'i lelei ai hono faka'ilonga BA 'i he Pule'i mo Fakalele Ngaue/'Ekonomika mei he 'Univesiti 'o e Pasifiki Saute, Suva, Fisi.

7.1.5.5. Na'e lava lelei foki mo e ako 'a Makeleta Taulangovaka 'o ne lava'i lelei ai hono faka'ilonga BA 'i he Tauhi Tohi mo e 'Ekonomika mei he 'Univesiti 'o e Pasifiki Saute, Suva, Fisi.

7.1.5.6. Ne lava lelei foki mo e ako 'a Pamela V. Mone 'o ne lava'i lelei ai hono faka'ilonga BA 'i he 'Ekonomika/Pule'i mo Fakalele Ngaue mei he 'Univesiti 'o e Pasifiki Saute, Suva, Fisi.

7.1.5.7. 'Oku kei hoko atu pe 'a e ako 'a Lesieli Mafi ki hono mata'itohi BA 'i he 'Ikonomika mo Tauhi Tohi 'i he 'Univesiti 'o e Pasifiki Tonga, Suva, Fisi.

7.1.5.8. Kuo foki mai 'a e 'Ofisa 'Ekonomika, ko Henry Cocker 'i he kakato 'a e ta'u 'e ua mo e konga na'e ngaue ai ko e 'Ofisa Tekinikale Tokoni 'i he IMF Headquarters 'i Uasingatoni D.C. 'Oku lolotonga ngaue 'i he Potungau Pa'anga 'i hono lakanga fo'ou ko e 'Ofisa 'Ekonomika Ma'olunga.

7.1.5.9. Na'e kau atu foki 'a e 'Ofisa 'Ekonomika Pule ko Lopeti Matafonua Soakai ki he ako ki he founa 'o e Polokalama Fakapa'anga na'e fakahoko 'i he IMF - Singapore Regional Training Institute 'i Singapoa mei he 'aho 24 'o Me ki he 'aho 4 'o Sune, 1999.

7.1.5.10. Na'e kau atu foki mo Irma Daphney Stone ki he ako na'e fakahoko 'i Singapoa fekau'aki mo e Pule'i 'o e Pa'anga 'a e Pule'anga mei he 'aho 25 'o 'Okatopa ki he 'aho 5 'o Novema, 1999.

7.1.5.11. Na'e folau atu foki 'a Dr. Sione Ngongo Kioa na'e tokoni Sekelitali Pa'anga 'i ha ta'u 'e ua 'o hoko ko ha 'Ofisa Tekinikale Tokoni 'i he IMF Headquarters 'i Uasingatoni D.C 'Amelika, 'a ia na'e kamata ngaue 'i Me 1999.

7.1.5.12. 'Oku ngaue foki 'a Miss Yasmin Wibberley 'i he Potungau ko e 'Ofisa Fale'i Lau'aho.

7.1.5.13. Na'e hiki atu foki 'a e Tokoni 'Akauniteni Seniale ko Dr. Leimoni Taufu'i ki hono lakanga fo'ou ko e 'Ofisa Fakahokongaue Pule 'i he Poate 'o e Sino'i Pa'anga Malolo mei he 'aho 26 'o Siulai, 1999.

7.1.5.14. Ko e kau 'Ofisa 'eni ne nau kau mo kinautolu he hiki fakataimi atu ki he Poate Sino'i Pa'anga Malolo:

- , *Ikapote Tavalea, 'Ofisa fa'u Polokalama Komipiuta 'i he 'aho 30 'o 'Aokosi, 1999.*
- , *Veisia Lo'amanu, 'Ofisa Ngaue Komipiuta Kalasi I 'i he 'aho 6 'o Sepitema, 1999.*
- , *'Anitoni Mo'ungaloa, Kalake Kalasi I 'i he 'aho 6 'o Sepitema, 1999.*
- , *Tevita S. Tu'itupou, Kalake Kalasi I 'i he 'aho 6 'o Sepitema, 1999.*
- , *Lavinia Halafihhi, Kalake Kalasi III 'i he 'aho 6 'o Sepitema, 1999.*
- , *'Ofaloto Fatu, Kalake Kalasi III 'i he 'aho 8 'o Novema, 1999.*
- , *Micheal Broomfield, 'Ofisa Tauhi Tohi 'i he 'aho 8 'o Novema, 1999.*

vi. KAU NGAUE TU'UMA'U

7.1.6. Ko e kau ngaue tu'uma'u 'eni 'a e Potungäue Pa'anga 'i he 'aho 31 'o Tisema 1998 mo Tisema 1999.

TU'UNGA

TOKOLAHI 'I HE FO'I LAKANGA 31 'o Tisema 1998 31 'o Tisema 1999

'Ofisi 'o e Minisita

Minisita Pa'anga mo Tauhi Pa'anga	1	1
Pule Lahi 'o e Tute		
Pule Lahi 'o e Positi 'Ofisi		
Komisiona 'o e Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua		
Minisita ki he Sitetisitika mo e		
Fakahu Koloa 'a e Pule'anga		

Pule'i Fakalukufua

Sekelitali Pa'anga mo 'Akauniteni Seniale	<u>23</u>	<u>26</u>
Tokoni Sekelitali Pa'anga	1	1
Tokoni Sekelitali Pule	2	3
Tokoni Sekelitali	2	-
'Ofisa Fakahoko Ngaue Ma'olunga	-	2
'Ofisa Fakahoko Ngaue	-	-
'Ofisa 'Ekonomika Pule	1	1
'Ofisa 'Ekonomika Ma'olunga	2	2
'Ofisa 'Ekonomika	2	3
'Ofisa Tokoni Sitetisitika Ma'olunga	4	3
Ngaue Komipiuta Kalasi I	1	-
Ngaue Komipiuta Kalasi II	1	1
Ngaue Komipiuta Kalasi III	-	-
Tokoni Ngaue Komipiuta	-	2
Kalake Kalasi II	1	2
Kalake Kalasi III	1	1
Faka'uli ki he Kakai Mahu'inga	3	1
Faka'uli	1	1
Tauhi'api	-	-
Pule Va'a 'Inivesi 'a e Pule'anga	1	1
'Ofisa 'Analaiso Fakapa'anga Ma'olunga	-	1

Fale Pa'anga

Talekita	<u>72</u>	<u>66</u>
	1	-

Tokoni Talekita	2	1
'Akauniteni Lahi	-	1
'Akauniteni Pule	1	-
Tokoni 'Akauniteni Pule	2	-
'Akauniteni Ma'olunga	1	1
'Akauniteni	2	1
'Ofisa Tauhitohi Lahi	-	1
'Ofisa Tauhitohi Pule	-	2
'Ofisa Tauhitohi Ma'olunga	3	1
'Ofisa Tokoni Tauhitohi Ma'olunga	8	6
Kalake Falepa'anga	1	1
Kalake Pule	1	-
Kalake Tali mo Totongi Pa'anga	1	1
Kalake Kalasi I	12	8
Kalake Kalasi II	11	10
Kalake Kalasi III	10	12
Kalake Faitaipe Kalasi II	1	1
'Atita Fakaloto'i Potungaue	1	1
Talekita Fakamatala Komipiuta	1	1
Sisitemi 'Analisi	1	1
Fa'u Polokalama Komipiuta Ma'olunga	-	-
Fa'u Polokalama Komipiuta	1	-
Ngaue Komipiuta Kalasi I	2	1
Ngaue Komipiuta Kalasi II	2	3
Ngaue Komipiuta Kalasi III	2	1
Tokoni Ngaue Komipiuta	2	1
'Akauniteni Akoako	1	1
Faka'uli	2	1
Talekita 'o e Hu Koloa	-	1
'Ofisa Tokoni Hu Koloa	-	7

NGAAHI VA'A 'O E FALE PA'ANGA

<i>A.) Vava'u</i>	<u>11</u>	<u>11</u>
Tauhi Pa'anga Si'i/'Ofisa Tauhi Tohi Lahi	1	1
'Ofisa Tauhi Tohi Pule	-	1
'Ofisa Tauhi Tohi Ma'olunga	1	-
Kalake Kalasi I	1	1
Kalake Kalasi II	1	3
Kalake Kalasi III	5	4
Kalake/Faitaipe Kalasi II	1	-
Faka'uli	1	1
<i>B.) Ha'apai</i>	<u>8</u>	<u>6</u>
Tauhi Pa'anga Si'i	1	1
Kalake Kalasi I	1	1
Kalake Kalasi II	2	2
Kalake Kalasi III	3	1
Faka'uli	1	1
<i>C.) 'Eua</i>	<u>3</u>	<u>4</u>
Tauhi Pa'anga Si'i	1	1
Kalake Kalasi II	1	1

Kalake Kalasi III	1		1
Faka'uli	-		1
<i>D.) Niuatoputapu</i>	<u>3</u>		<u>3</u>
Tauhi Pa'anga Si'i	1		1
Kalake Kalasi II	1		1
Kalake Kalasi III	1		-
Tangata Le'o Po'uli	-		1
<i>E.) Niuafu'ou</i>	<u>2</u>		<u>3</u>
Tauhi Pa'anga Si'i	1		1
Kalake Kalasi III	-		1
<u>KATO</u>	<u>123</u>		<u>120</u>

7.2. POTUNGAUE TUTE MO TUTE 'EIKISIA

i. TALATEU

7.2.1. 'Oku kei kavekavea'u ai pe 'a e Potungaue ni 'i hono paotoloaki 'a 'ene ngaahi tefito'i kaveinga ngaue 'a ia ko hono vakai'i mo faka'ata 'a e ngaahi koloa, kakai, mo e ngaahi vaka 'oku hu mai mo hu atu mei he Pule'anga ni 'i ha founa 'oku lelei mo faka-'ekonomika. Ko 'emau taumu'a ngaue ia ke fakahoko mo malu'i 'a e fonua ni mo hono kakai, 'aki hono fakahoko 'a e ngaahi tu'utu'uni 'a e Lao 'o e Tute. Ko e ngaahi founa ko 'eni 'oku fakamatala'i atu ia 'i lalo.

ii. NGAHI TAUMU'A NGAUE MO E NGAHI FATONGIA

7.2.2. Ne lava foki ke toe vakai'i 'e he Potungaue, lolotonga 'a e ta'u, 'a 'ene ngaahi tefito'i taumu'a ngaue pea ne mahino mei ai ha tefito'i kaveinga ngaue lalahi 'e 4 ke fakatefito mei ai 'a e fakahoko fatongia, 'a ia ko hono:-

- , *To e fakalahiange 'a e tanaki 'o e Pa'anga Hu Mai 'o fakatatau ki he ngaahi lao*
- , *Fakahoko 'a e ngaahi tokoni ki he ngaahi ngaue'anga mo e Kautaha Fakalotofonua*
- , *Tokanga'i mo pule'i 'a e fehu'aki fakavaha'a - Pule'anga holo, 'a e kakai kae'uma'a 'a e ngaahi koloa;*
- , *Fakapapau'i ma'u ai pe ha ngaahi founa malu mo fe'unga ki hono malu'i 'a Tonga mei he hu mai 'o e ngaahi koloa fakatapatapai kau ai 'a e ngaahi faito'o konatapu.*

7.2.3. Ko e a'usia ko ia 'a e ngaahi taumu'a ngaue 'i 'olunga, 'a e taha'i me'a mahu'inga 'i hono paotoloaki 'a e tu'unga lelei mo ma'olunga 'o e fakahoko fatongia ki he kakai, pea pehe foki ki he tefito'i fatongia 'i hono tanaki 'a e pa'anga hu mai 'a e Pule'anga.

7.2.4. Ko e ngaahi taumu'a ngaue 'oku fakakalasi ia 'o fakatatau ki honau ngaahi natula mo e founa takitaha mo e anga honau fakahoko 'o hange ko 'eni:

7.2.4.1. Fakalahi ange tanaki 'o e Pa'anga Hu Mai:

- , *Fokotu'u ha ngaahi founa lelei ange mo pau ki hono tanaki 'o e pa'anga hu mai, koe'uhi ke lava 'o ma'u ha ngaahi fakafuofua 'i ha taimi nounou pe loloa ange, ke tokoni ki he ngaahi fakamole faka'aho 'i hono fakalele mo fakalakalaka 'o e fonua.*
- , *Fakamamafa'i ke toe fakalakalaka ange hano fa'u ha ngaahi polokalama malu'i 'o e*

ngaahi fakafe'atungia (kākā) ki he pa'anga hu mai 'a e Pule'anga.

7.2.4.2. Tokoni'i 'o e ngaahi Ngaue'anga/Kautaha Fakalotofonua:

Tokoni ki hono fakalalakaka 'o e ngaahi me'a faka-sosiale pea mo e fe'au'auhi 'i he fefakatau'aki Fakavaha'a - Pule'anga, kae tautefito ke lelei mo vave ange 'a e ngaahi ngaue fakapepa ki he ngaahi koloa hu atu.

7.2.4.3. Ngaahi Malu'i Faka-Tute Fakavaha'apule'anga:

Fakalalakaka e ngaahi ngaue mo e founga fakatotolo'i 'o e ngaahi maumau lao he Tute Fokotu'utu'u 'o ha ngaahi founga ke fakalele mo pule'i'aki 'a e fehu'aki 'o e ngaahi koloa hu mai mo e koloa hu atu, fehu'aki 'a e ngaahi folau vakapuna, folau vaka pea mo e kakai Fakatapui/Fakangatangata hono hu mai 'o e ngaahi faito'o 'oku 'ikai fakalao pea pehe foki ki he ngaahi koloa fakataputapui mo fakangatangata kehe

7.2.4.4. Malu'i, 'Aotita Fakaloto'i Ngaue mo e Fakatotolo:

Ke toe sivi faka'aotita fakaloto'i ngaue pe, 'a e ngaahi tohi tute hili hono fika'i mo totongi 'o e tute
 Ke fakahoko ha ngaahi ngaue fakatotolo tu'upau ke fakapapau'i 'oku ngaue'aki 'a e ngaahi founga ngaue malu'i totonu ki he fakahoko 'o e ngaahi taumu'a ngaue
 Ke ma'u mai ha ngaahi fehalaaki 'i hono tanaki 'o e pa'anga hu mai.

iii. NGA AHI NGAUE

7.2.5. Lolotonga 'a e ta'u fakapa'anga 1998/99, na'e fakatefito 'a e ngaahi ngaue ke fai 'i he ngaahi me'a felave'i mo hono toe fakalahi ange 'o e ngaahi ngaue fakatute 'o hange ko 'eni:

7.2.6. Ngaahi Ngaue ki hono tanaki 'o e pa'anga hu mai:

7.2.6.1. Ko e taketi ki he Pa'anga Hu Mai ne fiema'u ke tanaki, na'e fe'unga mo e \$30,980,000 ka ko e Pa'anga Hu Mai totonu ne lava ke tanaki, na'e fe'unga ia mo e \$29,571,871 'a ia ne nounou'aki ia 'a e \$1,408,129.

7.2.6.2. Ngaahi ola 'o e tanaki 'o e Tute mo e Tute 'Ekisia pea mo e ngaahi totongi kehekehe 'i he ta'u 'e 5 kuo hili 'a ia mei he 1995 ki he 1999 'oku ha atu 'i he *Tepile 32* 'i lalo..

TEPILE 32: PA'ANGA HU MAI 1994/95 KI HE 1995/99

TA'U	PA'ANGA HU MAI NA'E TANAKI	IVI FAKATANGATA
1994/95	\$30,129,116	59 + 15 Lau'aho
1995/96	\$30,629,435	59 + 17 Lau'aho
1996/97	\$31,695,042	58 + 16 Lau'aho
1997/98	\$30,015,291	58 + 15 Lau'aho
1998/99	\$29,571,871	58 + 18 Lau'aho

Mei he: Potungaue Tute

iv. VAKAI'I 'O E FAKAHOKO FATONGIA

7.2.7. Ko homaau tefito'i fatongia foki 'a hono faka'ata 'oe ngaahi koloa mei he Uafu pea pehe foki ki

hono sivi'i 'oe kau pasese 'oku fefolau'aki vakapuna pea 'i he'ene pehe leva 'oku kamata ke fakatokanga'i 'ae mahu'inga ke fakalalaka 'ae founa fetu'utaki moe kau pisinisi pea 'oku lava ke mau liliu leva heni 'emau vakai ke he'emau founa ngaue fakatute 'aki hono: -

- , Faka'ata ke fakahoko 'ae totongi tute 'ihe feitu'u pe fale pe 'e taha 'oku tu'u ia 'ihe Uafu Ko Kuini Salote pea na'e kamata 'eni meihe 'aho 1 'o Novema 1999. 'Oku pehe pe foki ki he Ngaahi Koloa 'omi vakapuna, Positi 'Ofisi pea pehe foki ki he Ngaahi Mala'evakapuna.
- , Vahevahe atu 'oe ngaahi ngaue pea moe ngaahi mafai kihe ngaahi va'a lalahi 'e 4 'oe Potungae 'aia 'oku tokanga'I mo pule'i 'e he kau 'ofisa ma'olunga.
- , Faka'ata ke tute pea tukuange 'ae ngaahi koloa me'akai moe koloa 'aisi 'i ha fa'ahinga taimi pe 'i he'ene tu'uta mai mei tu'apule'anga.
- , Fakakau 'ae kau 'ofisa ma'olunga 'ihe ngaahi fai tu'utu'uni faka-ngaue koe'uhi ke faingofua mo vave ange ai 'ae ngaue moe fehu'aki holo 'ae ngaahi koloa.

v. PA'ANGA HU MAI MO E NGAHI FAKAMOLE

TEPILE 33: PA'ANGA HU MAI TONU NA'E TANAKI FAKAFEHOANAKI KI HE PA'ANGA HU MAI NA'E 'ESITIMETI

	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99
PA'ANGA HU MAI TONU	30,129,116	30,629,435	31,695,042	30,015,291	29,571,871
PA'ANGA HU MAI 'ESITIMETI	30,482,000	31,415,000	32,012,150	32,100,000	30,980,000
HULU/(FE'AMOKAKI)	(352,884)	(785,565)	(317,108)	(2,084,709)	(1,408,129)

Mei he : Potungae Tute

TEPILE 34: PA'ANGA HU MAI MEI HE NGAHI TUTE

	1995/96		1996/97		1997/98		1998/99	
	Esitimeti	\$ Totonu	Esitimeti	\$ Totonu	Esitimeti	\$ Totonu	Esitimeti	\$ Totonu
Tute Koloa Hu Mai	18,000,000	13,725,380	15,130,000	13,664,183	14,935,205	13,162,943	13,885,000	12,524,453
Tukuhau Taulanga	13,100,000	13,560,192	13,301,150	15,241,686	13,479,900	13,969,609	13,500,000	14,820,449
Totongi Uafu	1,750,000	1,677,401	1,800,000	1,629,124	1,776,825	1,696,482	1,500,000	1,105,000
Tukuhau Fakatau Lolo	1,250,000	1,025,423	1,250,000	650,685	1,373,905	808,630	1,500,000	796,926
Tukuhau 'Ekisia	350,000	420,372	350,000	316,633	355,495	189,299	400,000	82,201
Totongi Ponite	45,000	49,269	50,000	50,776	49,356	7,887	50,000	72,204
Ngaue Tu'ataimi	115,000	170,946	125,000	141,512	123,391	180,406	140,000	170,638
Tauhi'anga	5,000	452	6,000	443	5,923	35	5,000	-
Fakatoa	34,615,000	30,629,435	32,012,150	31,695,042	32,100,000	30,015,291	30,980,000	29,571,871

Mei He: Potungae Tute

7.2.8. Ko e tu'unga 'o e pa'anga hu mai ki he 1998/99 na'e holo'aki 'a e \$1,408,129.

TEPILE 35: 'ESITIMETI PA'ANGA HU MAI FAKAFEHOANAKI KI HE 'ESITIMETI FAKAMOLE

	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99
PA'ANGA HU MAI	30,482,000	31,415,000	32,012,150	32,100,000	30,980,000
PA'ANGA HU ATU	325,123	375,549	421,573	398,869	368,800
PESETI	1.07%	1.20%	1.32%	1.24%	1.19%

Mei He: Potungae Tute

vi. KAU NGAUE MO E NGAHI NGAUE

Fakataha

7.2.9. Ne fakafofonga'i foki 'ehe Pule Tute, Halahuni Langi e Potungaue ki ha fakataha 'a ia ne fakahoko ki Suva, Fisi mei he 'aho 19 ki he 20 'o 'Epeleli 1999, 'a e ki'i Komiti si'i 'ae kau 'ulu 'oe ngaahi Potungaue Tute he feitu'u Pasifiki 'o fekau'aki moe ngaahi founa fetu'utaki fakangaue pea na'e fakahoko 'a e fakataha ni ki he 'ulu'i 'ofisi 'oe Forum. 'I he fakataha ko 'eni ne alea'i mo tali ai 'ae palani ngaue na'e fiema'u ke fakahu atu ki he fakataha lahi fakata'u 'ae kau 'ulu 'oe ngaahi Potungaue Tute 'i he Pasifiki 'a ia ne fakahoko ki Niue 'i he 1999.

Ko e ngaahi me'a ne alea'i ne kau ki ai 'a e: -

- , Tali 'o e lipooti ngaue na'e teuteu 'e he tokotaha fakahoko ngaue, 'o fekau'aki mo e fakataha lahi 'a e kau 'ulu 'oe ngaahi Potungaue Tute he feitu'u Pasifiki;
- , Teuteu'i e lipooti 'a e tokotaha fakahoko ngaue ke fakahu atu ki he fakataha lahi 'a e kau 'ulu 'o e ngaahi Potungaue Tute he feitu'u Pasifiki;
- , Ngaahi fokotu'utu'u ki he kaha'u 'o e Kautaha Tute 'o 'Oseania kau ai 'a e ngaahi tu'utu'uni ki he kautaha pea mo hono fakalele 'oe 'ulu'i 'ofisi;
- , Fokotu'utu'u 'o ha palani ngaue ma'a e kaha'u 'o e Kautaha Tute 'o 'Oseania.

7.2.10. Ne toe fakafofonga'i ai pe foki 'e he Pule Tute, Halahuni Langi 'a e Potungaue ki he fakataha 'a e Komiti Fokotu'utu'u Ngaue 'a e kautaha 'a e ngaahi Pule'anga Fakatahataha ki he Ngaahi Polokalama Fakalakalaka pea mo e Komiti Malu'i fakafeitu'u 'a e Forum ne fakahoko ia ki Suva, Fisi mei he 'aho 15 ki he 18 'o Sune 1999 pea na'e fakahoko pe 'eni ki he 'ulu'i 'ofisi 'o e Forum.

7.2.11. Ne toe fakafofonga'i ai pe foki 'e he Pule Tute, Halahuni Langi e Potungaue, ki he fakataha lahi fakata'u 'a e kau 'Ulu 'o e ngaahi Potungaue Tute 'i he Pasifiki pea pehe foki ki he Kautaha Tute 'o 'Oseania 'a ia ne fakahoko 'eni ki Alofi, Niue mei he 'aho 2 ki he 6 'o 'Aokosi 1999. Koe ngaahi fonua memipa kau ai 'a Tonga ni, ne fakaafe'i ia ke kau ange ki he fakataha ni.

Ko e ngaahi me'a ne alea'i 'ihe fakataha ni ne kau ki ai e: -

- , Ko e ngaahi ngaue mo e ngaahi fehokotaki mo e kaunga 'a e fakataha lahi 'a e kau 'Ulu 'o e ngaahi Potungaue Tute 'i he Pasifiki pea pehe foki ki he Kautaha Tute 'o 'Oseania ki he ngaahi kautaha mo e Konifelenisi Fakatute Fakavaha'a pule'anga hange ko e Kautaha Tute 'a Mamani (WCO), ASPEC, Komiti Malu'i Fakafeitu'u 'a e Forum, Fakataha 'a e Kau Minisita 'Ekonomika 'o e Forum pea pehe foki ki he Fakataha Fakamalu'i mo Fakahoko Lao 'a e ngaahi Potungaue Tute 'i he Pasifiki 'a ia 'oku 'ulu'i 'ofisi ki Honolulu, Hauai'i.
- , Tu'unga 'oku 'i ai hono fe'aveaki ta'efakalao holo 'o e ngaahi faito'o konatapu mo e ngaahi koloa fakataputapui.
- , Ngaahi kākā fakapa'anga.
- , Mapule'i 'o e me'atau mo e nanau tau.
- , Ngaahi fetu'utaki fakatute fakafeitu'u 'o fekau'aki mo hono fakahoko 'o e ngaahi Lao Tute Fakavaha'a pule'anga.
- , Ngaahi me'a felave'i mo e faitotonu 'e he kau 'ofisa Tute honau ngaahi fatongia fakatute mo fakapule'anga.
- , Ngaahi ngaue fakapulipuli mo fakamalu'i 'a e fakataha lahi 'a e kau 'Ulu 'o e ngaahi Potungaue Tute 'a e Pasifiki.
- , Sivi'i 'o e ngaahi founa ngaue mo e ngaahi a'usia mo e ngaahi lavame'a kuo fakahoko 'e he fakataha lahi 'a e kau 'Ulu 'o e ngaahi Potungaue Tute 'i he Pasifiki.

- , *Fakahoko ko ia 'o e founga tute fakakomipiuta ko e ASYCUDA ki he ngaahi fonua 'i he feitu'u Pasifiki kau ai 'a Tonga ni.*
- , *Ngaahi ako ki he kau 'Ofisa Tute 'o e ngaahi fonua 'o e Pasifiki.*

Ngaahi Ako

7.2.13. Ne toe fakafofonga'i pe foki 'e he Pule Tute, Halahuni Langi, e Potungaue ni ki ha ako fekau'aki mo e Malu'i Fakakautau Fakavaha'apule'anga Ma'olunga 'a ia na'e fakahoko 'eni ki Monterey, Kalefonia, 'Amelika mei he 'aho 28 'o Sune ki he 'aho 23 'o Siulai 1999. Na'e fakapa'anga 'a e kau atu ko 'eni 'a e Pule Tute ki he ako ni 'e he Potungaue Malu'i 'a e Pule'anga 'Amelika..

Na'e kau ki he ngaahi alelea ihe fakataha ni 'a e ngaahi me'a ko'eni: -

- , *Fakapapau'i e ngaahi me'a fekau'aki mo e founga faitu'utu'uni.*
- , *Founga Pule'i mo fakalele ngaue.*
- , *'Analaiso 'o e Ngaahi Faingata'a 'oku tu'u fehangahangai mo e 'Atakai.*
- , *Ngaahi Tu'unga taautaha 'o e 'Analaiso.*
- , *Ngaahi Tu'unga Fakafeitu'u pe Fakasiteiti 'o e 'Analaiso.*
- , *'Analaiso Fakavaha'apule'anga.*
- , *Ngaue ki he ngaahi me'a faingata'a mo pelepelengesi.*

7.2.14. Na'e fakafofonga'i foki 'e he 'Ofisa Tute ki he Ngaahi Fale Tuku'anga Koloa te'eki tute, Saimone Tukipili, 'a e Potungaue ki ha ako fekau'aki mo hono ngaue'aki fakatute 'o e Komipiuta pea na'e fakahoko 'eni ki Singapoa mei he 'aho 11 ki he 22 'o 'Okatopa 1999.

Konifelenisi

7.2.15. Ne to e fakafofonga'i ai pe 'e he Pule Tute, Halahuni Langi, 'a Tonga ni ki he Konifelenisi hono 15 'a e ngaahi Potungaue Tute 'o e Pasifiki 'o felave'i mo hono fakamalohi'i mo fakahoko totonu 'o e ngaahi lao tute pea na'e fakahoko 'eni ki Honolulu, Hauai'i mei he 'aho 17 ki he 20 'o 'Aokosi 1999.

Ko e ngaahi kaveinga ne alea'i 'i he Konifelenisi ni ne kau ki ai 'a e: -

- , *Fe'veaki Ta'efakalao Fakamamanilahi holo 'oe Faito'okonatapu.*
- , *Faingata'a 'oku fehangahangai moe ngaahi ngaue'anga faka-komipiuta.*
- , *Poloseki 'a e Potungaue Tute 'a 'Amelika 'oku 'iloa koe Amber & Counter.*
- , *Ngaahi naunau tau faka'auha fakatokolahi.*
- , *Hopo'i 'oe ngaahi maumaulao faka-komipiuta mo faka-saienisi.*
- , *Vakai'i 'oe ngaahi meili fakavaha'apule'anga.*
- , *Ngaahi puke fakamalohi 'I tahi.*
- , *Fe'veaki ta'efakalao holo 'oe kakai muli 'i he Potu Tahi 'o e Pasifiki.*

vii. AKO

7.2.16. Na'e fakafofonga'i foki 'e he 'Ofisa Tute Ma'olunga ko Paula Naitoko 'a e Potungaue ki ha ki'i ako fekau'aki mo hono fakahoko mo fokotu'u e founga tute fakakomipiuta (ASYCUDA) na'e fakahoko ia ki Ha'amoia mo Fisi mei he 'aho 18 ki he 26 'o 'Aokosi 1999.

viii. KAU NGAUE TU'UMA'U

	Number of Post at 31 December 1999	At Post 31 December 1999
Pule Tute	1	1
Pule Tute Tokoni	2	2
Tokoni Pule Tute Tokoni	2	1
'Ofisa Tute Pule Ma'olunga	1	1
'Ofisa Tute Malu'i Pule	2	2
'Ofisa Talivaka Ma'olunga	2	1
'Ofisa Talivaka	1	1
'Ofisa Faisivi Ma'olunga	1	0
'Ofisa Tute Ma'olunga	3	3
'Ofisa Tute Malu'i Ma'olunga	2	2
'Ofisa Tute ki he Ngaahi Fale Tuku'anga Koloa	1	1
'Ofisa Tute Kalasi I	4	4
'Ofisa Tute Kalasi II	23	14
'Ofisa Tute Malu'i	2	1
'Ofisa Tauhi tohi	1	0
Kalake Kalasi I	1	1
Kalake Kalasi II	2	2
Kalake Kalasi III	2	1
Kalake Faitaipe Kalasi. II	1	1
Faka'uli	1	1
Ngaue Komipiuta Kalasi III	1	0
Tokoni Komipiuta	1	0
Kau Ngaue Lau'aho	16	17
KAUNGAUE FAKA-KATOA	76	58

ix. FAKAMALO

7.2.17. 'Oku 'ikai fie tukua ke 'oatu heni ha fakamalo ki he ngaahi Potungaue kotoa pe 'a e Pule'anga, ngaahi Sekitoa Taautaha, ngaahi Poate, pea pehe ki he kakai 'o e fonua 'i he ngaahi tokoni pea mo e poupu kotoa pe kuo a'usia 'e he Potungaue Tute mei ate kimoutolu hono kotoa. 'Oku 'ikai ke ngalo 'a e fakamalo loto houna ki he kau ngaue 'a e Potungaue Tute 'i he faifatongia poto 'o lava ai 'a e potungaue ke a'usia ha tu'unga ma'olunga 'i he vave mo maau ange 'enau faifatongia he tute.

7.3. POTUNGAUE TUKUHAU VAHENGA**7.3.1. PA'ANGA HU MAI FAKALOTOFONUA**

i TALATEU

Ko 'emau kaveinga ngaue ko hono paotoloaki mo fakahoko ki he lelei taha 'a hono tanaki 'o e tukuha 'o e Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua 'i ha founa 'oku totonu, taau mo fakapalofesinale foki.

Misiona

- i. Fa'ufa'u mo teuteu ma'u pe 'a e fakamatala Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua 'oku totonu, mahino mo mo'oni pea, kuopau ke fakahu atu ki he Pule'anga 'i he taimi totonu.
- ii. Feinga ke talitali lelei mo vave ange 'a hono fakakakato 'a e fiema'u 'a e kau faitukuhau 'i he taimi kotoa pe.
- iii. Ke vakai'i faka'auliliki mo fakahoko 'a e tu'utu'uni 'a e Lao ki he Tukahau Vahenga kiate kinautolu kuo fu'u talangata'a, pea feinga kalo mo hao mei hono tukuhau'i kinautolu.
- iv. 'Oku mau tukuingata ke tanaki ha Pa'anga 'e ala lava, kae'oua 'e uesia ai hono malu'i mo tauhi homau vaha'angatae mo fengaue'aki fakataha mo e kau faitukuhau 'o fakatatau ki he Lao Tukahau Vahenga.

Ngaahi taumu'a mo e fatongia.

7.3.1.1. 'I hano fakapalanisi 'a e patiseti, na'e fiema'u ke tanaki 'e he Potungaue Pa'anga hu mai fakalotofonua (Va'a Tukahau Vahenga) 'a e \$9 miliona 'o e 'Esitimetri 'a e Pule'anga ki he kotoa 'o e Pa'anga Hu Mai. Ko e fatongia tefito 'o e Potungaue Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua (Va'a Tukahau Vahenga) ko hono tanaki 'o e pa'anga hu mai ki he lahi taha, mei he ma'u'anga tukuhau kuo fakamafai'aki 'e he Lao ki he Tukahau Vahenga (Vahe 68).

FAKALELE 'O E NGAUE

7.3.1.2. 'I he ta'u fakapa'anga 1998/99 ko e taketi ko ia ke tanaki e pa'anga hu mai 'e \$9 miliona 'e he Va'a Tukahau Vahenga, ne tanaki ai e \$12.038 miliona. Kaekehe, 'i hono to'o ko ia 'o e \$1.078 miliona 'o e tukuhau na'e totongi fakafoki, na'e holo hifo leva 'a e toenga 'o e pa'anga hu mai na'e tanaki ki he \$10.960 miliona. Hange ko e ngaahi ta'u kimu'a, na'e kei hulu pe e tanaki 'i he taketi, neongo e lahi fakakatoa e to'o 'o e tukuhau fakafoki. 'I he *Tepile 36* 'i lalo ko e fakafehoanaki ia 'o e ta'u fakapa'anga 1998/99 mo e ngaahi ta'u kimu'a.

TEPILE 36: FAKAFEHOANAKI 'O E TAKETI PA'ANGA HUMAI NE TANAKI 'EHE VA'A TUKAHAU VAHENG

i Ta'u Fakapa'anga	ii Taketi Pa'anga Humai	iii Fakakatoa Pa'anga Hü Mai na'e Tanaki	iv Totongi Fakafoki	v Pa'anga Hü Mai Haohaoa (iii) - (iv)	vi Hulu/ Fe'amokaki (v) - (ii)
1998/99	9,000,000	12,038,903	1,078,102	10,960,801	1,960,801
1997/98	8,677,000	9,782,757	744,354	9,038,403	361,403
1996/97	8,177,000	10,650,106	768,981	9,881,125	1,704,125
1995/96	7,110,000	9,883,380	810,374	9,073,006	1,963,006

Mei he: Tukahau Vahenga

VAKAI'I 'O E NGAUE

7.3.1.3. Ne hulu'aki 'e he tanaki e \$1.960 miliona 'i he \$9 miliona ne taketi'aki he 'esitimetri pa'anga hu mai. 'Oku hounga 'a e ngaue ko 'eni 'i hono fakatokanga'i e lahi mo lelei 'o e ngaue totoivi 'a e kau ngaue mo e ngaahi me'angaue ke totongi 'a e ngaahi Tukahau totongi fakafoki.

ii. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE

TANAKI 'O E PA'ANGA HU MAI

7.3.1.4. Ko e \$16.31 miliona 'o e pa'anga hu mai na'e tanaki 'e he Potungae Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua, ko e peseti 'e 69 (\$10.961 miliona) mei he Va'a 'o e Tukupau Vahenga pea peseti 'e 31 (\$5.349 miliona) mei he Va'a 'o e Tukupau Fakatau.

7.3.1.5. 'I he Tepile 37 'i lalo 'oku fakafehoanaki ai 'a e pa'anga hu mai na'e tanaki mei he Va'a 'o e Tukupau Vahenga 'i he ta'u 1998/99 mo e ongo ta'u fakapa'anga kimu'a. 'Oku vahevahe foki 'o fakatatau ki he kalasi kehekehe 'o e kau totongi tukupau.

TEPILE 37: FAKAFEHOANAKI 'O E TANAKI PA'ANGA HUMAI NA'E FAI 'EHE VA'A TUKUHAUVAHENGAKATATAU KI HE KAU TOTONGI TUKUHAU FAKAKULUPU

Pa'anga Humai	1996/97 (\$)	1997/98 (\$)	1998/99 (\$)
A. Pisinisi Kautaha	6,843,299	6,157,372	7,561,238
B. Pisinisi Taautaha	3,806,807	3,625,385	4,477,665
<i>i Vahenga/Totongi Lau'aho</i>	11,228		
<i>ii PAYE Tautaha</i>	1,926,563	1,963,012	2,102,102
<i>iii PAYE Pule'anga</i>	1,204,315	1,311,314	1,913,292
<i>iv Tukupau Ta'ofi</i>	267,716	19,490	182,286
<i>v Tukupau Pisinisi iiki *</i>	396,985	331,569	279,985
KATOANA'E TANAKI	10,650,106	9,782,757	12,038,903
Kole 'a e ngaahi totongi fakafoki	769,051	744,354	1,078,102
FAKAKATOANA'E PA'ANGA HŪ MAI HAOHAOA	9,881,055	9,038,403	10,960,801
Pa'anga Hu Mai ('Esitimetu)	8,177,000	8,677,000	9,000,000
HULU	1,704,055	361,403	1,960,801

Mei he: Tukupau Vahenga

* Ko e Konga 'o e Tukupau Ta'ofi 'o e ta'u lolotonga kuo 'osi kau ia 'i he ngaahi Fa'ahinga kehe

PA'ANGA HU MAI ANGA MAHENI

7.3.1.6. Ko e pa'anga hu mai na'e tanaki mei he tukupau 'a e ngaahi kautaha (\$7,561,238) na'e fe'unga mo e peseti 'e 69 'o e pa'anga hu mai haohaoa 'a ia ko hono fakataha'i mo e peseti 'e 27 mei he tukupau PAYE na'e to'o mei he ngaahi totongi (hili hono to'o e tukupau totongi fakafoki - \$1,078,102) na'a na fe'unga mo e peseti 'e 96 'o e pa'anga hu mai haohaoa na'e tanaki (\$10.961m). Ko hono toe, na'e tanaki ia mei he ngaahi tukupau kehe, hange ko e tukupau pisinisi iiki mo e tukupau ta'ofi.

7.3.1.7. Ko e hulu he pa'anga 'e vaeua miliona 'o e tukupau totongi fakafoki ki he kau totongi tukupau fakafo'ituitui 'oku ne fakahaa'i e ngaahi kupu faka'ataa 'i he Lao Tukupau Vahenga. Ko e faka'ataa fakalukufua (\$2,500) mo e ngaahi faka'ataa makehe: kakai tauhi (\$350 ki he tokotaha, tokolahi taha e toko 5), ngaahi totongi fakaako 'a e fanau 'oku tauhi (\$2,500 'e ma'olunga taha ki he fanau tauhi 'e taha), pa'anga fakahaofi ki ha malolo (\$1,500), pilimiumi malu'i mo'ui (\$600), totongi fakafoki no langa/fakalahi fale nofo'anga (\$1,000), totongi fakafoki no koloa tu'uma'u (\$1,000) mo e me'a'ofa (\$750).

Ko e ngaahi 'uhinga 'oku tokoni ki hono to e faka'ai'ai 'o e ngaahi pisinisi taautaha mo e kautaha 'o kau ai eni:-

- a) Ko hono 'oange ha Laiseni fakalalakaka tu'unga 'i he Lao 'o e ngaahi Kautaha 'oku ne faka'ata ai ke ta'e tukupau 'i he ta'u 'e 5. Ko e ngaahi mole 'oku ngofua ke to e hiki atu ki he ta'u hoko mai pea 'e ala fakakaukau 'i ai ke to e fakaloloa 'a e ta'e tukupau.
- b) Faka'atā 'ene pa'anga hu mai hangatonu mei he ngoue mo e toutai.
- c) Ko ha tukupau ma'ulalo ki he tautaha mo e ngaahi kautaha 'o fakafehoanaki mo e tu'unga fakapa'anga 'o e fonua kaunga 'api 'o hange ko Ha'amoā Hihifo mo Fisi.

Kaekehe, 'oku mahu'inga ke fakatokanga'i 'a hono fakasi'isi'i 'o e tanaki 'e he ngaahi me'a 'i 'olunga. 'Oku mole heni e tukupau na'e mei tanaki mai.

FAKAMOLE ANGA MAHENI

7.3.1.8. Ko e fakamole 'o e ta'u 1998/99 'oku ha 'i he Tepile 38 'a hono fakafehoanaki pea mo e ta'u 1997/98.

TEPILE 38: FAKAFEHOANAKI 'A E ONGO TA'U 'E 2 'O E VOUTI FAKAMOLE MAHENI 'A E VA'A TUKUHAU VAHENGĀ

Ta'u Fakapa'anga	1997/98		1998/99	
	Tu'unga Totonu \$	'Esitimeti \$	Tu'unga Totonu \$	'Esitimeti \$
Vāhenga Kau Ngāue	203,635	297,838	255,409	263,628
Fakamole Anga Maheni	132,850	144,250	191,680	398,340
Faka'atā Makehe				
FAKAKĀTOA	336,485	442,088	447,089	661,968
Hulu/Fe'amokaki	(105,603)		(214,879)	
Fakamole 'o e Tānaki	3.7 seniti		4.1 seniti	

FAKAMOLE 'O E TANAKI

7.3.1.9. 'I he lahi 'o hono faka'aonga'i e kau ngaue mo e ngaahi ma'u'anga ivi kehe ki hono totongi 'o e ngaahi tukupau totongi fakafoki, na'e ha 'eni 'i he kaka e fakamole 'o e tanaki mei he seniti 'e 3.7 'i he 1997/98 ki he seniti 'e 4.1 ki he pa'anga 'e taha kotoa pe 'o e tukupau na'e tanaki 'i he ta'u 1998/99.

KO E NGAahi MO'UA TUKUHAU

7.3.1.10. Ko e ngaahi mo'ua mei he kau totongi tukupau ne hiki ia mei he \$9.5 miliona 'i he ta'u 1997/98 ki he \$10.3 miliona 'i he ta'u 1998/99. Ko e peseti 'e 62 'o e mo'ua tukupau mei he ngaahi kautaha, pea peseti leva 'e 38 mei he kau totongi tukupau, 'ikai ko ha kautaha. 'I he ta'u 1996/97, na'e peseti 'e 58 mei he ngaahi kautaha pea peseti 'e 42 mei he kau totongi tukupau 'ikai ko ha kautaha.

7.3.1.11. 'Oku hulu 'i he \$2 miliona 'o e ngaahi mo'ua tukupau 'oku lolotonga 'i he Potungauē Fakahinohino Lao 'a e Pule'anga ke fai ki ai ha ngaue.

7.3.1.12. 'Oku 'i ai e 'amanaki ko hono fakalahi 'o e kau ngaue mo e ngaahi me'angaue 'a e Tukupau Fakalotofonua 'e tokoni ia ke holoki e vave 'o e hiki 'a e mo'ua tukupau, mo hano fakalelei'i 'o e Lao Tukupau ke tokoni ki hono pule'i 'o e ngaahi mo'ua Tukupau.

iii. **KAU NGAUE MO E NGAHI NGAUE KEHE**

NGAHI NGAUE

7.3.1.13. Ko e tefito'i taumu'a 'o e va'a ki he tukuhau vahenga ko hono tanaki 'o e tukuhau kuo 'osi fika'i. Ko e kongā foki ia 'o e founga ngaue 'a e Pule'anga, ko hono faka'ai'ai e 'inivesi 'i he tu'unga ma'olunga ange e ako, langa 'o e ngaahi fale mo e ala me'a pehe. Kuo hoko leva e ngaue ki he tukuhau totongi fakafoki ko e kongā lahi 'o e ngaue 'a e potungāue ni. Fakataha ki ai mo e tokosi'i 'o e kau ngaue 'i he tafa'aki fakatekinikale (hange ko e lao & 'akauniteni etc.), 'oku 'ikai tokoni 'i hono feinga'i ke holoki e mo'ua tukuhau. Neongo e ngaahi palopalema ni, 'oku malava pe e Tukuhau Fakalotofonua ke fakahoko atu 'ene ngaue.

'ULU 'O E POTUNGAUE

7.3.1.14. Ko Sione Fikaloto Naulivou, Tokoni Komisiona Tokoni ne Tokoni Komisiona Le'ole'o, lolotonga ia 'oku kei le'ole'o pe 'a e Tokoni Komisiona, Sitiveni Takaetali Finau 'i he Positi Masita Lahi Le'ole'o.

NGAUE 'I HE NGAHI 'OTU MOTU

7.3.1.15 'Oku 'iai 'a e lakanga tu'uma'u 'e 4 'i he va'a 'Ofisi 'i Vava'u, 'Ofisa Faisivi Ma'olunga Tupou Lavemaau mo e Ongo Faisivi, ko Seini Laulaupea'alu mo Saia Folau mo e Tokoni Tauhi Lekooti Tukuhau ko Liona Maama. 'Oku 'i ai foki mo e Kalake Lau'aho 'e 3 na'e fakahiki mai mei he Falekoloa 'o e Pule'anga ki he 'ofisi ni.

7.3.1.16 'I he 'Otu Motu 'o Ha'apai, 'oku 'i ia e 'Ofisa Faisivi Ma'olunga - Makueta Vakasiuola 'oku ngaue pe he 'Ofisi 'o e Tokoni Tauhi Pa'anga mo tokanga'i e tukuhau.

7.3.1.17. 'Oku 'ikai ha 'ofisi 'o e Potungāue 'i 'Eua, Niuatoputapu mo Niuafou. 'Oku tanaki pe 'e he Tokoni Tauhi Pa'anga 'o e Potungāue Pa'anga 'o e motu takitaha 'a e ngaahi totongi tukuhau vahenga.

AKO'I KAU NGAUE

Na'e ma'u 'a e ngaahi faingamalie ki hono teu'i 'o e ni'ihī 'o e kau ngaue fakalotofonua pea pehe foki ki Tu'apule'anga.

7.3.1.18. Na'e fakapa'anga 'e he Senita Tokoni Fakatekinolosia Ma'ae Pasifiki (PAFTAC) 'a e toko 2 'o e kau ngaue ma'olunga ke na ngaue 'i he Potungāue Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua 'a Fisi. Na'e kau ki ai 'a Sione Naulivou, Tokoni Komisiona Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua Le'ole'o 'i he uike 'e 3 'i Fepueli 'i he taumu'a ko e fakalelei'i 'o e tukuhau. Lolotonga ko ia, ko e Sekelitali Pa'anga mo e fakahinohino Tukuhau 'o e PAFTAC 'oku na lolotonga ngaue 'i hano fokotu'utu'u ke fakalelei'i 'o e Lao Tukuhau Vahenga.

7.3.1.19. Na'e toe ngaue foki 'a e Tokoni Komisiona Le'ole'o 'a Naulivou 'i he uike 'e 3 mo e 'Iuniti Fakatotolo Tukuhau 'o e Pa'anga Hu Mai fakalotofonua 'a Fisi. Talu mei ai, mo e hanga 'e he Potungāue ni 'o toe fokotu'utu'u fakalelei 'enau va'a fakatotolo Tukuhau kae ngaue'aki pe 'a e taiukei ngaue 'a e kau ngaue lolotonga.

7.3.1.20. Ko e Pule Tanaki Mo'ua Le'ole'o, Pita Ha'angana na'e kau ki he ako 'o e Ako Pule'i Tukuhau Fakalukufua 'i Malesia mei he 'aho 24 'o Sune ki he 'aho 4 'o 'Aokosi 1999. Ko e Poate Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua 'a Malesia na'a ne fakapa'anga 'a e ngaahi fiema'u ki he fakamole ako 'a e 'Ofisa.

7.3.1.21 Ko e toko 3 'o e kau ngaue 'oku nau lolotonga kau 'i he polokalama ako fakatauhitohi 'oku fakalele 'e he Va'a Fakalalakala mo e ako'i 'o e Komiuniti. Ko e tokotaha ai ne ma'u 'ene Sitifikeiti

'i he Tauhi Tohi ko Paula Vea Falevai (Kalake Kalasi III).

KAU NGAUE

7.3.1.22. Ko e fakakatoa 'o e kau ngaue tu'uma'u 'o e va'a Tukupau Vahenga ko e toko 49, pea mo e kalake lau'aho 'e toko 4.

7.3.1.23. Na'e 'i ai e feliliuaki 'i he kau ngaue. Ko Pita Ha'angana ('Akauniteni Ma'olunga) mei he Fale Pa'anga 'a ia na'e hoko ko e 'Ofisa Pule Tanaki Mo'ua Le'ole'o, kuo hiki hake ia ki he lakanga fo'ou ko e Tokoni Komisiona Tokoni 'o e Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua. Ko Vai Koaneti ('Ofisa Malu'i he Tute) kuo foki atu ki hono lakanga 'i he Potungaue Tute.

7.3.1.24. Ko Latu Silatolu Filise, (Tokoni Komisiona Tokoni) na'a ne ma'u vahenga malolo (penisoni) mei he ngaue 'i Me 'o e ta'u ni, kae hiki hake 'a Mataiasi Lua Holani (Faisivi Pule) 'o fetongi 'a Filise.

7.3.1.25. Ko Titako Sili (Faisivi Pule) na'a na'e ma'u vahenga malolo (penisoni) mei he ngaue 'i Novema 'o e ta'u ni.

KOMIPIUTA

7.3.1.26. 'Oku lolotonga ma'u 'e he va'a Tukupau Vahenga ha komipiuta 'e 6 mo ha misini paaki (printer) 'e 3. Ko e kau 'ofisa 'e ni'ihiki kuo nau 'osi kau ki he ngaahi ako fekau'aki mo hono ngaue'aki 'o e komipiuta pea ko e ni'ihiki 'oku nau lolotonga ngaue'aki e ngaahi komipiuta ki he kongā 'o e ngaahi me'a fakangaue.

'Oku tokoni e komipiuta ki hono fakalelei'i e tu'unga 'o e ngaue tautefito ki he fetohi'aki pea mo e ngaahi tapa makehe 'o e ngaue hange ko e:

- , *Fakatonutonu faka'aho e faile ki he fa'ahinga kulupu totongi tukupau takitaha*
- , *Teuteu 'o e fakamatala fakamahina*
- , *Fakatonutonu faka'aho 'aki e ngaahi feliliuaki 'a e mo'ua tukupau ke tanaki mai*

Neongo 'oku tokoni lahi e komipiuta he ngaue ka 'oku te'eki ke kau hangatonu e komipiuta ki he founga ngaue 'a e Potungaue.

7.3.1.27. 'Oku 'amanaki kamata e tokoni mei he Pule'anga 'Aositelelia ki hono fakalelei'i e ngaahi Potungaue Tanaki Pa'anga'a e Pule'anga. 'I ha lava 'o fakakomipiuta 'a e ngaue fakatukupau 'i he polokalama tokoni ni, 'oku 'i ai e 'amanaki 'e fakakau e komipiuta ki hono pule'i pea mo tokoni ke fakalelei'i ange e tanaki 'o e pa'anga hu mai 'a e Potungaue ni.

iv. KAUTAHA 'A E KOMINIUELI MA'AE KAU PULE TANAKI TUKUHAU

7.3.1.28. Na'e kau foki e Tokoni Komisiona Tukupau Vahenga Le'ole'o, Sione Naulivou ki he Fakataha Lahi hono 20 'o e Konifelenisi 'a e Kautaha Kominiueeli ma'ae kau Pule Tanaki Tukupau, 'a ia na'e fai 'i Belize, Central America mei he 'aho 16 ki he 20 'o 'Aokosi 1999.

v. FAKAMA'AU'ANGA FAKATONUTONU

7.3.1.29. Na'e 'ikai ha ngaahi hopo 'e 'ave ki he Fakama'au'anga ni 'i he ta'u ni. Kaekehe, 'oku 'i ai e ngaahi hopo ke 'ave ki he fakama'au'anga ni pea 'oku 'i he Potungaue Fakahinohino Lao 'a e Pule'anga ki hano fakakakato e ngaue ki ai.

KAU NGAUE 'I HE POTUNGAUE TUKUHAU VAHENGA 1999.

	Lakanga	'i he 'Aho 31/12/98	'i he 'Aho 31/12/99
1	Tokoni Komisiona	-	1
2	Tokoni Komisiona Tokoni	2	3
3	Faisivi Pule	4	5
4	'Ofisa Pule Tanaki Mo'ua	1	1
5	Tokoni Faisivi Pule	1	1
6	Tokoni Pule'i Tukahau	1	1
7	Faisivi Ma'olunga	4	4
8	Faisivi Ma'olunga (Vv.)	1	1
9	Tauhi Tohi	1	1
10	Faisivi (Vv.)	1	1
11	Faisivi	3	3
12	'Ofisa Tanaki Mo'ua	1	1
13	Kalake Faisivi	1	1
14	Komipiuta Kalasi II	1	1
15	Komipiuta Kalasi III	1	1
16	Komipiuta Tokoni	1	1
17	Kalake Faitaibe Kalasi III	-	1
18	Kalake Faitaibe Kalasi III (Vv.)	-	-
19	Kalake Kalasi I	2	2
20	Kalake Kalasi II	2	2
21	Kalake Kalasi III	6	6
22	Faka'uli/Tufatohi	1	2
23	Tokoni Lekooti Tukahau	5	5
24	Tokoni Lekooti Tukahau (Vv.)	1	1
25	Kalake Lau'aho	1	1
26	Kalake Lau'aho (Vv.)	3	3
	KATOA	45	50

3.2. NGAUE'ANGA TANAKI TUKUHAU FAKATAU

i. TALATEU

NGAAHI TAUMU'A NGAUE MO E NGAARI FATONGIA

Ko e fatongia 'o e 'ofisi Tukahau Fakatau 'o e Potungau Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua, ko e tanaki 'a e pa'anga hu mai mei he feitu'u lalahi 'e 2:-

- i. Mei he kau pisinisi 'oku 'i ai 'enau fika Tukahau Fakatau 'a e 'oku nau fai 'a e fa'ahinga ngaue mo e fakatau fakamovetevete.
- ii. Mei he hu koloa 'akinautolu 'oku 'ikai ke 'i ai hanau fika pea ko e taumu'a 'o e koloa ko ia ke toe fakatau atu.

'Oku 'i ai e fa'ahinga koloa mo e pisinisi 'oku faka'ata kinautolu ia mei he totongi tukuhau pea pehe foki kia kinautolu 'oku fefakatau'aki ke toe fakatau atu pea 'oku 'i ai 'enau fika tukuhau fakatau.

7.3.2.1. Ko e 'ulu'i 'ofisi Tukuhau Fakatau 'oku fakalele ia mei he Senitā Fakafanua, Ma'ufanga, Tongatapu, pea tokoni mai leva e Potungaue Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua 'a e kau ngaue mo e 'ofisi koia 'oku tu'u 'i Neiafu, Vava'u. Ko e toenga ko ia 'o e 'otu motu kehe, ko e Tukuhau 'oku tanaki pe ia ki Falepa'anga.

7.3.2.2. Ke tanaki 'a e tukuhau 'e ala malava 'o fakatatau ki he fa'ahinga fakamole 'oku ma'u 'i he laumalie 'o e Lao Tukuhau Fakatau Fika 3, 1986.

ii. NGAHI NGAUE

7.3.2.3. Ko e katoa 'o e tukuhau na'e tanaki na'e lahi ia 'i he fakafuofua 'o e pa'anga Hu Mai mei he tukuhau fakatau ki he 'aho 30 'o Sune 1999 pea pehe foki ki he tukuhau katoa na'e tanaki 'i he ta'u kuo hili. Na'e 'ikai ke 'i ai ha liliu ki he lao lolotonga 'i he ta'u pea ko e ola ko ia 'o e hikihiki 'a e mahu'inga 'o e koloa na'e 'ikai ke fu'u uesia. Ko ia ai na'e a'usia 'a e fatongia ki he tapa kehekehe mo e ngaahi fatongia felave'i mo e tukuhau fakatau.

Ko e fakamole 'i hono fakafehoanaki ki he ta'u kuo hili na'e holo'aki 'a e 24% ka na'e malava ke ta'ofi 'a e fakamole ki he ta'u lolotonga 'o si'i 'aki ia 'a e 6% mei he 'Esitimetu fakamole ki he ta'u.

iii. FAKAFUOFUA'I 'O E FATONGIA

7.3.2.4. Na'e fai fatongia lelei 'aupito 'a e 'ofisi Tukuhau Fakatau lolotonga 'a e ta'u. Neongo na'e fai 'a e feinga ke fakasi'isi'i 'akinautolu ko ia 'oku 'ikai ke nau fai lelei'i 'a e fatongia 'o hoko 'a e tö lalo 'a e totongi tukuhau 'a ê oku kei hoko atu pe 'a e hoha'a 'a e Potungaue ki he ngaahi feitu'u ko 'eni.:-

- i. *'oku fakautuutu 'aupito 'a e lahi 'o e hü mai koia 'a e koloa 'o pehe 'oku 'ikai ko ha koloa ke fakatau atu.*
- ii. *'oku lahi 'aupito 'a e koloa 'oku hü mai 'ekinautolu ko ia 'oku 'ikai ke 'i ai ha'anau fika Tukuhau Fakatau, pea ko e mahu'inga 'o e koloa ko ia 'oku fu'u ma'ulalo 'aupito.*
- iii. *'oku fakangatangata pea tokosi'i 'aupito 'akinautolu 'oku nau ma'u ha taukei fe'unga.*
- iv. *ko e lao lolotonga 'oku 'ikai ke ne ma'u 'a e founga fakaeonopooni 'a e mafai ki hono fika'i mo 'eke 'a e tukuhau.*
- v. *'Oku fiema'u fakavavevave ha kau taukei ngaue tukuhau ke nau fai 'a e ngaue faka'atita pea lava 'o mapule'i lelei 'a e fatongia ki hono tanaki 'o e tukuhau.*

iv. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE

7.3.2.5. *Pa'anga Hü Mai :-*

Ko e *Tepile 39* 'oku fakaha ai 'a e pa'anga totonu na'e hu mai, fakamole pehe foki mo e hulu na'e malava 'o tanaki 'e he Potungaue Tukuhau Fakatau ki he ta'u 'e 10 kuo hili ki he ngaue kehekehe 'a e pule'anga pea 'oku ha mahino ai 'a e fakalalakala mei he \$2.4 miliona 'i he 1988/89 pea ko 'eni kuo ne a'usia 'a e \$5.3 miliona ki he 1998/99.

TEPILE 39: PULE'I TUKUHAU FAKATAU: HÜ MAI, FAKAMOLE MO E HULU

TA'U	HÜ MAI TOTONU	FAKAMOLE TOTONU		HULU TOTONU
	(\$)	(\$)	% 'i he \$ Hü Mai	(\$)
1989/90	2,489,443	36,513	1.47%	2,452,930
1990/91	3,505,031	34,445	0.98%	3,470,586
1991/92	3,650,436	54,972	1.51%	3,595,464
1992/93	3,630,996	47,839	1.32%	3,583,157
1993/94	4,525,141	58,273	1.29%	4,466,868
1994/95	4,382,472	60,202	1.37%	4,322,270
1995/96	4,629,361	79,269	1.71%	4,550,092
1996/97	4,588,237	89,177	1.94%	4,499,060
1997/98	4,844,319	80,281	1.66%	4,764,038
1998/99	5,348,573	91,266	1.71%	5,257,307

Ma'u mei he: Potungäue Tukupau Fakatau

7.3.2.6. 'Oku hä 'i he *Tepile 40* 'a e lahi 'o e pa'anga hu mai 'i he ngaahi 'Otu Motu 'i he ta'u 'e 10 kuo hili. 'Oku ki'i fakalaka si'i hake 'a e tanaki pa'anga 'i Nuku'alofa pea toe lelei foki mo e tanaki pa'anga 'i he ngaahi 'Otu motu. Ko Vava'u na'e ngaue hake ki 'olunga mei he \$536,778 na'e ma'u 'i he 1997/98 'o a'u leva 'o \$546,746 na'e tanaki 'i he 1998/99 'o fe'unga 'a e ngaue hake ki 'olunga mo e 1.86%. Ko Ha'apai na'e fakalaka hake 'ene tanaki mei he \$58,292 'o e 1997/98 ki he \$58,756 'i he 1998/99 tupu 'aki 'a e 0.8% pea ko 'Eua na'e holo 'aki 'a e 2.5%.

TEPILE 40: PULE'I TUKUHAU FAKATAU: PA'ANGA HÜ MAI TOTONU MEI HE 'OTUMOTU

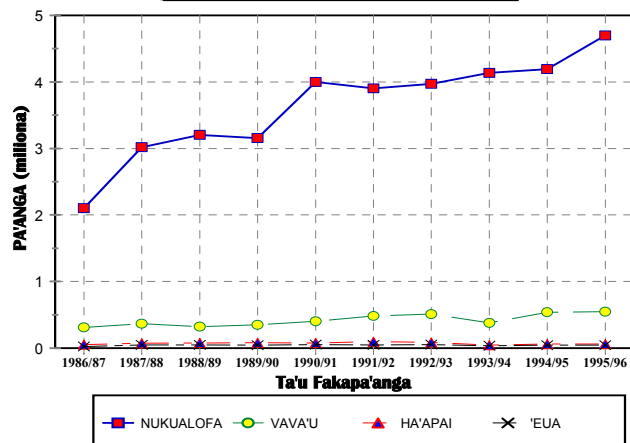
TA'U	NUK. \$	% 'IHE FK-KATOA	VAVA'U \$	% 'IHE FK-KATOA	HA'APAI \$	% 'IHE FK-KATOA	'EUA \$	% 'IHE FK-KATOA	KÄTOA \$
1989/90	2,101,316	84.41%	311,176	12.50%	52,073	2.09%	24,878	1.00%	2,489,443
1990/91	3,018,605	86.12%	366,345	10.45%	72,619	2.07%	47,462	1.35%	3,505,031
1991/92	3,202,627	87.79%	321,664	8.82%	75,866	2.08%	47,784	1.31%	3,647,941
1992/93	3,156,739	86.94%	349,747	9.63%	79,977	2.20%	44,332	1.22%	3,630,795
1993/94	3,933,411	88.09%	402,727	9.02%	78,297	1.75%	50,706	1.14%	4,465,141
1994/95	3,755,502	85.69%	481,636	10.99%	96,399	2.20%	48,935	1.12%	4,382,472
1995/96	3,985,587	86.09%	509,995	11.02%	83,416	1.80%	50,363	1.09%	4,629,361
1996/97	4,132,820	90.07%	376,974	8.22%	43,748	0.95%	34,695	0.76%	4,588,237
1997/98	4,205,470	86.81%	536,778	11.08%	58,292	1.20%	43,779	0.90%	4,844,319
1998/99	4,700,407	87.88%	546,746	10.22%	58,756	1.10%	42,664	0.80%	5,348,573

7.3.2.7. 'Oku hä 'i he *Fakatätä 16* 'a e me'a tatau 'i he *Tepile 40*.

FAKAMOLE KI HONO TANAKI:-

7.3.2.8. Ko e fakamole ki hono tanaki 'o e tukuhau ki he ta'u 'e 10 tukukehe 'a e 'uluaki ta'u na'e fakahoko ai 1986/87, 'a ia oku pehe ni:- 1988/89 - 1994/95 na'e 'i lalo katoa 'i he 1.5% ka na'e ngaue hake ki 'olunga 'i he 1995/96-1997/98 'aki 'a e 4% 'o e pa'anga na'e tanaki, pea ko e ta'u ni na'e holo ia ki he 1.7% 'a ia ko e fakamole 'eni 'oku fu'u ma'ulalo pe ia 'i he fakafehoanaki ki he anga

FAKATÄT 16: PA'ANGA HU MAI MEI HE NGAHI MOTU 1989/90 - 1998/99

maheni 'o e fakamole ki he tanaki tukuhau.

v. KAU NGAUE MO E FATONGIA

7.3.2.9. Ngaahi Fatongia:-

'Oku tokanga'i 'e he 'Ofisi Tukuhau Fakatau 'a e fakamatala fakamahina 'akinautolu 'oku 'i ai honau fika, pea ke tokanga'i foki mo e koloa hu mai. Pehe hono ngaue'aki 'a e koloa ko ia, pea pehe ki hono fakapapau'i 'a e 'oange 'a e ngaahi faingamalie faka'ataa. Ko e fatongia ko 'eni ke hokohoko atu he taimi hono katoa, tukukehe hono fatongia angamaheni, ko e tanaki e tukuhau pea 'oange 'a e fika ki he kau pisinisi fo'ou.

Ko e ngaue ni foki kuo a'u kakato ki he Pule'anga ni, hono katoa ka 'oku fehanganagai 'a e 'ofisi mo e ngaahi faingata'a, pea 'oku tui leva kapau 'e lava 'o fakasi'isi'i 'a e ngaahi faingata'a ko 'eni, 'oku mahino ia 'e lava ke lahi ange 'a e tanaki tukuhau, 'i ha fakamole 'e hoko ki hano fakalelei'i 'o e faingata'a ko ia.

7.3.2.10. Fatongia 'o e Ngaahi 'Ofisi 'Otu Motu Kehe:-

Kuo 'asi 'a e fakalalakala lahi 'aupito 'i he tanaki tukuhau 'a e 'Otu Motu 'i he ta'u ko 'eni 'e 10, ka ko e tanaki fakata'u 'a Vava'u 'oku ngaue hake ia mei he \$536,778 'i he 1997/98 'o a'u ki he \$546,746 'i he ta'u 1998/99 'a ia ko e 1.9%. Ko Ha'apai 'oku 'alu hake ia mei he \$58,292 'i he 1997/98 'o a'u ki he \$58,756 'i he 1998/99 'a ia ko e kaka 0.8% pea ko 'Eua na'e \$43,779 'i he 1997/98 pea toki hifo ki he \$42,664 'i he 1998/99 'a ia ko e 2.5%. Ko e tanaki tukuhau fakatau 'a Nuku'alofa na'e 'unu si'i ki 'olunga 'aki 'a e 5%. 1997/98 na'e \$4.19 miliona ka 'i he 1998/99 na'e \$4.7 miliona. Na'e 'ikai ke 'i ai ha pa'anga tukuhau fakatau na'e tanaki mai mei he ongo Niua 'i he 1998/99.

7.3.2.11. 'A'ahi Faka'ofisi:-

Na'e fai ha 'a'ahi 'a e Pule Tukuhau Fakatau ki Vava'u lolotonga 'a e ta'u pea ko e fetu'utaki mo e ngaahi 'otu motu kehe na'e fai'aki pe 'a e founga fakaonopooni ko ia ko e fetu'utaki telefoni.

7.3.2.12. Kau Ngäue Lolotonga

	1997/98	1998/99
Pule Tukuhau Fakatau	1	1
Pule Faisivi Ma'olunga	1	1
Faisivi Ma'olunga	1	1
Kalake Kalasi I	1	1
Kalake Kalasi III	2	3
Tokoni Ngaue Komipiuta	1	1
Akoako Ngaue Komipiuta	2	2
Faka'uli	1	1
Kalake Lau 'Aho	6	5
	16	16

7.3.2.13. Na'e 'ikai ke 'i ai ha liliu 'i he tokolahi 'o e kau ngaue 'i he ta'u 1998/99. Ko e kau ngaue 'oku 'i ai 'a e ongo 'Ofisa Ma'olunga, 'a ia ko e Pule Faisivi Ma'olunga mo e Faisivi Ma'olunga, Pule Tukuhau Fakatau, Kalake Kalasi I, Kalake Kalasi III 'e 3, Kau Ngaue Komipiuta Akoako 'e toko 2, Faka'uli 'e 1, mo e kau Kalake Lau'aho 'e toko 5 pea mo e tokoni fai komipiuta 'e 1.

7.3.2.14. 'I he toe tokolahi ange ko 'eni 'a e kau 'Ofisa Ma'olunga, 'oku lava leva ai e Potungae ke

ngaue ki he ngaahi feitu'u na'e fa'a 'ikai malava he kuohili, 'o hange ko e mala'e vakapuna mo e ngaahi pisinisi 'i Tongatapu pea mo e tukui motu.

vi. FAKAMÄLÖ

7.3.2.15. 'Oku ou fie fai heni 'a 'eku fakamalo loto hounga'ia mo'oni ki he 'Eiki Minisita Pa'anga, Koimisiona 'o e Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua ki hono tokanga'i mo tataki fakakatoa 'o e ngaue ni lolotonga 'o e ta'u. 'Oku toe 'oatu'eku fakamalo ki he 'ulu' 'o e Potungaue, Tokoni Komisiona 'o e Pa'anga Hu Mai Fakalotofonua, pea pehe ki hoku kaunga ngaue, 'i he'enau tokoni mo e pou pou lolotonga 'o e ta'u. 'I he fika 'o e tanaki fakatukuhau 'oku ne hanga 'o 'omai 'a e fakalotolahi neongo 'a e tu'u faingata'a'ia 'a e ngaahi fonua fakalalakaka. Ko e fokotu'u faka'ekonomika lolotonga 'oku hangehange 'e toe 'i ai ha ta'u tanaki tukuhau lelei 'i he kaha'u.

7.4. POSITI 'OFISI

i. NGAHI NGAUE FAKA-POSITI 'OFISI

FOKOTU'UTU'U 'O E POTUNGAUE

7.4.1. Ko e Positi 'Ofisi 'oku fokotu'utu'u 'a hono fakalele 'e he Minisita Pa'anga 'a ia 'oku ne toe hoko ko e Mafai Ma'olunga taha 'o e Positi 'Ofisi. 'Oku ne fokotu'u foki 'a e Positimasita Lahi ke ne fakalele 'a e ngaue faka-Positi 'Ofisi 'i he 'Otu Tonga ni, pea te ne 'ulu'i 'ofisi 'i Nuku'alofa, koe'uhi ke ne offi ma'u pe ki he Ma'umafai Ma'olunga 'i ha hoko ha fiema'u mahu'inga ke fakahoko.

Ko e Positi 'Ofisi 'i Nuku'alofa, ko e senita ia 'o e ngaahi Positi 'Ofisi 'o Tonga, 'a ia 'oku 'i ai hono ngaahi va'a 'i Vava'u, Ha'apai, Ongo Niua pea mo 'Eua pea 'oku 'oange 'a e mafai ki he Tauhi Pa'anga 'o e ngaahi vahe fonua ni ke hoko ko e Positimasita. 'Oku 'i ai mo e ongo fakafongonga Positi 'Ofisi 'i Nomuka mo Ha'afeva pea 'oku na fakahoko 'a e ngaue Faka-Positi 'Ofisi 'i he ongo motu ni.

NGAAHI KAVEINGA NGAUE

7.4.2. Ko e tefito'i ngaue 'a e Positi 'Ofisi, koe 'ave 'a e ngaahi fetu'utaki tohi 'a e kalasi kotoa pe 'o e kakai ki ha feitu'u pe 'oku malava ke a'u ki ai 'a e tangata. Koe'uhi ko e fa'ahinga ngaue pehe ni 'oku takimu'a ai 'a e ngaue Faka-Positi 'Ofisi 'i hono teke 'o e langa fakalalakaka 'i ha feitu'u pe 'i he taimi kotoa pe. Ko e ngaahi kaveinga ngaue 'oku pehe ni:

- i. *Ke fakahoko 'i he vave mo malu 'a e fe'ave'aki mo e tufa 'o e meili, 'i ha founa 'oku fakapotopoto faka-pa'anga 'i Tonga ni, mo Tu'apule'anga foki.*
- ii. *Ke tanaki mo fakatupulekina ha pa'anga hu mai 'a e Pule'anga he founa ma'u'anga pa'anga hange ko e fakatau atu 'o e sitapa, tute 'a e koloa meili, filatelika, pea pehe foki ki hono fakahoko ha ngaahi fatongia 'oku fekau'aki mo e fe'aveaki meili.*
- iii. *Ke tanaki mo fakatupu ha pa'anga muli ma'ae Pule'anga, mei he ngaahi Positi 'Ofisi 'i tu'apule'anga pea mo e fakatau atu 'o e ngaahi sitapa filatelika.*

FE'AVE'AKI MEILI

7.4.3. 'Oku 'ikai ke 'iai ha fu'u faikehekehe 'i he fe'ave'aki meili 'o e ta'u 1999 mo e ta'u 1998. Ko e meili vakapuna ki/mei tu'apule'anga na'e fe'unga mo e peseti 'e 91.5 'o e meili faka-katoa 'oe 1999. Ko e halanga vakapuna kotoa pe ki Tonga 'oku faka'aonga'i ki he fe'ave'aki 'o e meili. 'Oku faka'aonga ma'u pe 'a e halanga vakapuna 'oku vave, pau, hokohoko pea mo ma'ama'a foki. 'Oku hokohoko pe 'a e fakafetongi meili hangatonu 'a Tonga, Fisi, Ongo Ha'amo, Niue, Nu'u Sila, 'Aositelelia, 'Amelika, Pilitania, Siamane, Siapani pea mo Taiuani (direct exchange). Ko e toenga 'o

e ngaahi fonua 'oku 'ikai ha atu, 'oku fakafetongi meili mo Tonga kae fakafou 'i he ngaahi fonua 'oku ha 'i 'olunga (transit A'decouvert). Ko e 'ave meili ki tu'apule'anga 'oku faka'avalisi ki he tu'o tolu he uike.

7.4.4. Ko e fe'ave'aki meili vakatahi mo tu'apuleanga 'oku fetö'aki tukukehe pe 'a e vaha'a 'o Tonga mo 'Aositelelia, Nu'u Sila, Fisi, Ha'amoia he 'oku tauhi ia 'e he kautaha vaka Forum Lines. Ko e ngaahi fonua kehe 'oku 'ikai ha atu 'oku 'ave tu'o taha 'i he mahina, ka 'e fakafou 'i Nu'u Sila.

7.4.5. Ko e fe'ave'aki meili fakalotofonua 'i he 1999, 'oku 'ikai ha'ane fu'u faikehekehe mo e ta'u 1998. 'Oku 'uhinga 'eni 'oku tu'u tatau pe 'a e taimi fefolau'aki 'a e vakapuna mei Tongatapu ki Ha'apai mo Vava'u. Ko ia ai 'oku faka'avalisi ki he tu'o ua he uike 'a e 'ave meili he vakapuna ki Vava'u pea tu'o taha ki Ha'apai. 'Oku 'ave vakatahi pe 'a e meili ki 'Eua, koe'uhi 'oku 'ikai hala ha 'aho, tukukehe ka hou e taulanga pea 'e fakahoko vakapuna leva 'a e 'ave meili. 'Oku hokohoko atu pe 'a e fe'ave'aki meili vakatahi mei Tongatapu ki Ha'apai (Lifuka mo e Vahe Lulunga) pea mo Vava'u 'e he "MV OLOVAHA", "MV LOTO HA'ANGANA", "MV TAUTAHI", 'o tu'o ua 'i he uike. 'Oku vaha 'aupito 'a e fe'aveaki meili mo e Ongu Niua koe'uhi ko e 'ikai ke 'i ai ha halanga vaka pau ki he ongo vahe fonua ni.

7.4.6. Ko e polokalama fe'aveaki meili fakalotofonua 'oku ha ia 'i he *Tepile 41*:

TEPILE 41: POLOKALAMA FE'AVE'AKI MEILI FAKALOTOFONU 'O E 1999

Positi 'Ofisi	Vava'u	Founga	Tu'o Fiha	Fakamatala
Neiafu	Vava'u	Vakapuna	Tu'o 2 he uike	Hokohoko
		Vakatahi	Tu'o 2 he uike	Hokohoko
Pangai	Ha'apai Hahake	Vakapuna	Tu'o 1 he uike	Hokohoko
		Vakatahi	Tu'o 2 he uike	Hokohoko
Nomuka	'Otu Mu'omu'a	Vakatahi	Tu'o 2 he mahina	'ikai hokohoko
Ha'afeva	Vahe Lulunga	Vakatahi	Tu'o 2 he uike	Hokohoko
'Ohonua	'Eua	Vakatahi	'Aho kotoa	Hokohoko
Niuatoputapu	Ntt/Tafahi	Vakapuna	Tu'o 2 he mahina	Hokohoko
		Vakatahi	Tu'o 1 he mahina	'ikai hokohoko
Niuafou'ou	Niuafou'ou	Vakapuna	Tu'o 1 he mahina	Hokohoko
		Vakatahi	Tu'o 1 he mahina	'ikai hokohoko

Mei he: Positi 'Ofisi

FOUNGA TUFAKI 'O E MEILI

7.4.7. Ko e founga hono tufaki 'o e meili ki he kakai 'oku anga pehe ni:

- Ko e ngaahi puha taautaha 'i he Positi 'Ofisi 'oku tufa ki ai 'a e ngaahi meili faka-tu'asila ki he fika 'o e puha ko ia, pea toki ha'u 'a e taha 'oku 'o'ona 'o kii'i pea 'alu mo 'ene meili 'i ha taimi pe. Ko e founga ko eni, 'oku fakahoko pe ia 'i Nuku'alofa, Neiafu, pea mo Pangai.
- Ko e ngaahi tangai meili taautaha 'i he Positi 'Ofisi 'oku tufa ki ai 'a e ngaahi meili faka-tu'asila ki he fika 'o e tangai ko ia, pea toki ha'u 'a e taha 'oku 'o'ona 'o 'ave 'ene meili, ka 'i he taimi ngaue pe 'a e Positi 'Ofisi. 'Oku fakahoko pe 'a e founga ko eni 'i Nuku'alofa.
- Ko e 'Ofisa Kolo 'o e ngaahi kolo takitaha 'oku nau hoko ko e kau Faka-fofonga 'o e Positi 'Ofisi 'i hono tufaki 'a e meili 'a e kakai 'oku fakatu'asila mai ki he ngaahi kolo. 'Oku fakahoko 'a e founga ko eni 'i he Vahe Fonua kotoa 'i Tonga. 'I Tongatapu 'oku tufa tu'o 2 he uike 'a e meili ki he ngaahi kolo pea ko e ngaahi Vahe Fonua 'i Tokelau 'oku 'alu 'a e 'Ofisa Kolo 'o ma'u 'a e meili mei he Positi 'Ofisi.
- 'Oku 'i ai foki mo e kanita tufaki atu 'a e ngaahi meili faka-tu'asila mai ki Nuku'alofa pea mo e ngaahi meili 'oku 'ikai fakapapau'i hono tu'asila, he 'oku 'uhinga ia ke toki ha'u pe 'a e tokotaha 'oku 'a'ana 'o ma'u mei Positi 'Ofisi. 'Oku tokolahi 'a e kau folau 'iote mo e ni'ih

pe 'oku 'eva mai kae 'ikai papau honau tu'asila 'oku nau faka'aonga'i 'a e founga ni. Ko e founga foki ko eni 'oku fakahoko 'i he ngaahi Positi 'Ofisi 'o e 'otu Tonga.

LAHI 'O E MEILI

7.4.8. 'I he ta'u 1999 na'e ngaue 'a e Positi 'Ofisi ki he 'aitemi fakakatoa 'e 1,360,194 'o fakahoa ia ki he 'aitemi fakakatoa 'e 1,138,087 'o e ta'u 1998. 'Oku tupu 'a e 'aitemi fakakatoa 'aki 'a e peseti 'e 19.5% 'i he 1999. 'Oku faikehekehe 'eni mo e 1998 he na'e holo 'a e 'aitemi fakakatoa 'aki 'a e peseti 'e 6. Ko e meili fakalotofonua na'e peseti 'e 6.4 'o e meili fakakatoa 'o e 1999, pea peseti 'e 93.6 'a e meili mei tu'apule'anga. Ko e 'aitemi 'e 92,832 'a e meili fakalotofonua 'a ia 'oku holo'aki 'a e peseti 'e 11.5. 'I hono fakahoa mo e 1998 ko e 'aitemi ia 'e 104,885. Na'e tupu 'a e meili mei tu'apule'anga 'aki 'a e peseti 'e 19.5. Ko e 'aitemi ia 'e 1,360,194 'i he 1999 ki he 'aitemi 'e 1,138,097 'i he 1998.

7.4.9. Ko e lahi 'o e Meili 'i he 1998 mo e 1999 'oku ha ia 'i he *Tepile 42* mo e *Tepile 43*.

TEPILE 42: LAHI 'O E MEILI FAKALOTOFONUA

A) MEILI TOHI LC/AO		1998	1999	+(Tupu)/-(Holo)
Vakapuna ('i he 'Aitemi)	Hu mai	36,582	38,584	+5.5%
Mamafa 'i he kilokalami	Hu atu	44,408	34,580	-22.1%
<i>Mamafa Fakakatoa (Kg)</i>				
Katoa		80,990	73,164	-9.79%
Vakatahi ('i he 'Aitemi)	Hu mai	9,864	6,566	-33.4%
Lahi 'o e 'aitemi	Hu atu	12,972	11,859	-8.6%
<i>Katoa 'o e 'Aitemi</i>		22,836	18,425	-19.3%
<i>Katoa 'o e 'Aitemi (Vakapuna mo e Vakatahi)</i>		103,826	91,589	-11.8%
E) NGAahi FAKAMOIMOI FAKALOTOFONUA		1998	1999	+(Tupu) -(Holo)
Vakapuna ('i he 'Aitemi)	Hu mai	151	245	+62.3%
Lahi 'o e 'aitemi	Hu atu	192	290	+51.0%
		343	535	+56.0%
Vakatahi ('i he 'Aitemi)	Hu mai	133	143	+7.5%
Lahi 'o e 'aitemi	Hu atu	583	565	-3.1%
		716	708	-1.1%
Katoa 'Aitemi Fakamoimoi (Vakapuna & Vakatahi)		1,059	1,243	+17.4%
KATOa 'O E (A) MO E (E)		104,885	92,832	-11.5%

Fakamatala Nounou:

- i. Ko e mata'itohi fakanounou LC mo e AO 'oku ha atu 'i he fakamatala 'o e Tepile 43, 'oku 'uhinga ki he tohi, kaati, peketei iiki mo e nusipepa, kae 'ikai kau ai 'a e fakamoimoi.
- ii. Meili hu mai 'oku 'uhinga ki he meili 'omai ki Nuku'alofa mei he ngaahi motu kehe 'o Tonga ni.
- iii. Meili hu atu 'oku 'uhinga ki he ngaahi meili 'oku 'oatu mei Nuku'alofa ki he ngaahi motu kehe 'o Tonga ni.
- iv. Ko e meili vakapuna LC/AO 'oku fokotu'u ia 'i he kilokalami mo e 'aitemi 'o e meili pea fokotu'u 'aitemi pe 'a e meili vakatahi. Ko e meili fakamoimoi 'oku lau 'aitemi ia tatau pe, vakapuna mo e vakatahi.
- v. 'I he 1999 'oku toe holo 'o lahi ange 'aki 'a e peseti 'e 11.5 'a e feave'aki meili 'i he vaha'a 'o Nuku'alofa mo e ngaahi motu kehe 'i Tonga ni. 'i he 1998, na'e holo 'aki 'a e peseti 'e 8.3.

TEPILE 43: LAHI 'O E MEILI FAKATU'APULE'ANGA

A) MEILI TOHI LC/AO		1998	1999	+(Tupu) -(Holo)
Vakapuna ('i he 'Aitemi)	Hu mai	640,276	806,442	+25.95%
	Hu atu	262,314	260,104	-0.84%
<i>Katoa</i>		902,590	1,066,546	
Vakatahi ('i he kilokalami)	Hu mai	214,968	264,070	+22.84%
	Hu atu	13,884	23,400	+68.54%
<i>Katoa Kilokalami</i>		228,852	287,470	-
<i>Katoa 'o e 'Aitemi LC/AO</i>		1,131,442	1,354,016	+19.67%
E) MEILI PASOLO				
Vakapuna ('i he 'Aitemi)	Humai	5,021	3,642	-27.46%
	Huatu	433	478	+10.39%
Vakatahi ('i he 'Aitemi)	Humai	745	739	-0.81%
	Huatu	456	319	-30.04%
<i>Katoa 'Aitemi Fakamoimoi</i>		6,655	5,178	-22.19%
KATO A) MO E E)		1,138,097	1,359,194	+19.51%

Fakamatala Nounou:

1. Ko e fakakatoa 'o e meili fakatu'apule'anga he 1999 na'e holo'aki ia 'e peseti 'e 19.5.
2. Na'e tupu 'aki 'e peseti 'e 24.8 'a e meili humai mei tu'apule'anga pea holo'aki e peseti 'e 1.03 'a e meili hu atu ki tu'apule'anga.
3. Na'e holo 'aki e peseti 'e 11.5 'a e meili pasolo hu atu ki tu'apule'anga.
4. Pea holo'aki e peseti 'e 24 'a e pasolo hu mai mei tu'apule'anga.

Ma'u mei he: Positi 'Ofisi

NGAUE FAKAPOSITOLO 'OTA

7.4.10. Ko e ngaue fakapositolo 'ota na'e fakangata ia 'i he 1990. 'Oku manako ange 'a e kakai ke ngaue 'aki e ngaahi Pangike 'i he fe'ave'aki pa'anga.

NGAUE 'AVE MEILI FAKAVAVE MAKEHE

7.4.11. Ko e ngaue ko eni kuo laui ta'u 'a e fokotu'utu'u ke fakahoko kae 'ikai lava ko e nounou faka-pa'anga. 'Oku faka'amu 'a e Positi 'Ofisi ke fokotu'u 'a e ngaue 'ave meili fakavave makehe he 2001. 'E 'ikai ngata pe he tupu 'a e pa'anga hu mai 'a e Positi Ofisi ka 'e tokoni foki ki he ta'ota'ofi 'a e malohi 'a e Kulia (Courier). Ka neongo ia, 'oku tali mo tufa 'e he Positi 'Ofisi 'a e ngaahi meili fakavavevave makehe mei he ngaahi fonua hange ko Fisi mo Nu'u Sila, 'a ia na'e tanaki ai ha pa'anga faifatongia ki hono tufa fakavave 'o hange ko e fiema'u 'a e fa'ahinga sevesi ko 'eni.

ii. FILATELIKA

7.4.12. 'Oku hokohoko atu foki 'a e ngaue ke fakalelei e fakalele ngaue 'a e va'a Filatelika. 'Oku hoko atu foki 'a e ngaue vaofi 'a e va'a filatelika mo e kau mataotao 'i he ngaue fakafilatelika mei he 'New Zeland Post Philatelic Advisory Service' ki hono fokotu'utu'u, tisaini mo e pulusi 'o e sitapa, fetu'utaki lelei mo e kau 'Agents' 'i tu'apule'anga, fakamaketi 'a e sitapa pea mo tokoni ki hono fakalelei 'a e fakahoko fatongia 'a e Va'a Filatelika.

7.4.13. Na'e tuku atu 'a e sitapa 'e 7 na'e pulusi 'i he 1999 ke faka'ilonga'i'aki 'a e ta'u 2000. Ko e 'isiu sitapa 'e 4 ki Tonga pea 3 'a Niufo'ou. Ko e taimi ke fakatau ai ha fo'i 'isiu sitapa fo'ou 'oku ta'u pe 'e ua 'o kamata mei he 'aho 'oku tukuange ke kamata fakatau ai.

7.4.14. Na'e 'i ai foki 'a e polokalama makehe 'o e 'isiu ki he katoanga'i 'o e Mileniume 2000. Ko e kongā 'uluaki ko e 'isiu Pre-Millennium (setenant sitapa 'e 4) 'a ia na'e tuku atu ke fakatau he 'aho 15 Sepitema 1999. Ko e kongā hono ua 'o e polokalama ko e 'isiu Mileniume (Tonga mo e Niufo'ou) na'e tuku atu ke fakatau 'i he 'aho 1 Sanuali 2000. Na'e tuku atu foki he 'aho tatau mo e Mileniume Pack 'a ia 'oku 'osi fa'o ki ai e ngaahi sitapa Mileniume 2000.

7.4.15. Ko e Kasitoma 'a e filatelika 'oku peseti 'e 100 ko e kakai 'i tu'apule'anga. 'Oku 'oatu 'a e sitapa 'o fakatau 'e he kau fakafofonga 'i he ngaahi fonua lalahi 'i tu'apule'anga 'i he 'enau maketi fakafilatelika. 'Oku ha heni 'a e fakalalakala lahi 'a e fakatau 'a e sitapa 'i hono fakahoa ki he ngaahi ta'u kuo hili.

iii. NGAUE FAKAPA'ANGA

7.4.16. Na'e tanaki fakakatoa 'e he Positi 'Ofisi 'i he 1998/99 'a e pa'anga fakakatoa 'e \$826,380, pea 'oku tupu'aki ia 'a e peseti 'e 58.2 mei he pa'anga hu mai fakakatoa 'o e 1997/98. Ko e pa'anga fakakatoa ki he fakamole 'oku feunga ia mo e \$437,790, holo'aki ia 'a e peseti e 21.7 mei he pa'anga fakamole fakakatoa 'o e 1997/98. Ko e tupu haohaoa 'i he 1998/99 'a ia ko e \$388,590. 'Oku tupu 'aki e peseti 'e 109.4 'i hono fakahoa mo e holo 'o e ta'u 1997/98.

7.4.17. Ko e pa'anga hu mai 'i he fakatau sitapa na'e tupu'aki e peseti 'e 28.1 fakatatau ki he holo peseti 'e 25 e pa'anga fakatau sitapa 'o e 1997/98.

7.4.18. 'Oku tupu 'aki e peseti 'e 69.1 'a e pa'anga tanaki mei he totongi fakata'u 'o e ngaahi puha meili taautaha. 'Oku 'ikai tuku hono feinga'i e kakai ke totongi e ngaahi mo'ua, pehe ki hono tu'uaki atu 'a e ngaahi puha 'oku te'eki totongi 'a e mo'ua 'oku laka hake 'i he ta'u 'e ua.

7.4.19. Ko e pa'anga hu mai he 'akauni muli 'oku kaka 'aki ia e peseti 134.5 'i hono fakatatau mo e ta'u kuo 'osi.

7.4.20. Na'e tanaki 'e he Filatelika ha \$220,694 pea fakamole 'a e \$101,285, pea 'oku tupu 'aki 'a e \$119,409.

7.4.21. Ko e pa'anga fakakatoa ne tanaki 'e he Filatelika mo e 'Akauni Muli 'oku fe'unga mo e \$446,434 'o tupu 'aki ia 'a e peseti 'e 82.4 mei he ta'u 1997/98.

7.4.22. Ko e fakaikiiki 'a e tu'unga fakapa'anga 'a e Positi 'Ofisi ki he Ta'u Fakapa'anga 1997/98 mo e 1998/99 'oku ha atu he *Tepile 44*, pea mo e fakamatala fakata'u 'o e 1998 mo e 1999 'oku ha 'i he *Tepile 45*:

TEPILE 44: TU'UNGA FAKAPA'ANGA 'I HE TA'U FAHAPA'ANGA 1997/98 MO E 1998/99

PA'ANGA HÜ MAI	1997/98	1998/99	
Fakatau Sitapa	221,434	283,741	62,307
'Akauni Muli	104,778	245,740	140,962
Totongi Puha Meili	45,063	76,205	31,142
Filatelika	150,823	220,694	69,871
Fakakätoa Pa'anga Hü Mai	522,098	826,380	304,282
PA'ANGA HU ATU			
Fe'veaki Meili	69,907	55,939	-13,968
Vähenga	146,031	150,718	4,687
Vahe Lau 'Aho	31,826	22,700	-9,126
'Ovataimi	23,638	14,075	-9,563
Me'a Makehe	116,797	93,073	-23,724
Filatelika	170,611	101,285	-69,326
Fakakätoa 'o e Fakamole	558,810	437,790	-121,020
Fakakätoa 'o e Tupu Haohaoa	-36,712	388,590	425,302

TEPILE 45: TU'UNGA FAKAPA'ANGA 1998 MO E 1999

PA'ANGA HÜ MAI	1998	1999	+/-
Fakatau Sitapa	239,604	268,664	29,060
'Akauni Muli	249,255	44,931	-204,324
Totongi Puha Meili	58,919	63,701	4,782
Filatelika	158,037	215,824	57,787
Fakakātoa Pa'anga Hü Mai	705,815	593,120	-112,695
PA'ANGA HU ATU			
Fe'veeaki Meili	67,196	12,453	-54,743
Vāhenga	177,589	139,953	-37,636
Vahe Lau 'Aho	21,300	30,970	9,670
'Ovataimi	15,262	13,406	-1,856
Me'a Makehe	103,507	121,225	17,718
Filatelika	63,286	70,281	6,995
Fakakātoa 'o e Fakamole	448,140	388,288	-59,852
Fakakātoa 'o e Tupu Haohaoa	257,675	204,832	-52,843

Ma'u mei he: Positi 'Ofisi

iv. KAU NGAUE

FEHIKITAKI/HIKI FAKATU'UNGA

7.4.23. 'I Siulai 1, 1999 na'e kamata ngaue ai 'a Tevita Tupou, ko e Chief Examiner 'i he Potungae Tuhau Vahenga, 'i he lakanga fo'ou ko e Manager 'o e Filatelika.

7.4.24. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hiki 'a Pita Pepa, Manager 'o e Filatelika ki he lakanga ko e Tokoni Positimasita 'a e Positi 'Ofisi.

7.4.25. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hiki ai 'a Paula Tafitu'a, Mail Supervisor 'o e Positi 'Ofisi Vava'u ki he lakanga ko e Sub-Treasurer, Niuatoputapu.

7.4.26. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hiki ai 'a Siua Holani, Chief Clerk, Positi 'Ofisi ki he lakanga ko e 'Ofisa 'Atita 'i he Potungae 'Atita.

7.4.27. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hiki ai 'a Fe'ofa'aki Latu, 'Ofisa 'Atita 'o e Potungae 'Atita ki he lakanga ko e Mail Supervisor, Positi 'Ofisi, Vava'u.

7.4.28. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hiki ai 'a Taulango Manukeu, Senior Returning Officer, 'Ofisi Palemia ki he lakanga ko e Chief Clerk, Positi 'Ofisi.

7.4.29. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hiki ai 'a Teulilo Moala, kalake Kalasi III, Potungae Fakamaau'anga ki he lakanga Kalake Kalasi II 'i he Positi 'Ofisi.

7.4.30. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hiki ai 'a Kaumavae Sefesi, Kalake Kalasi III, Positi 'Ofisi ki he lakanga Kalake Kalasi II 'i he Potungae Sitetisitika.

7.4.31. 'I 'Epeleli 14, 1999 na'e hoko ai 'a Nicollette Palu, ko e tokotaha fakatau sitapa lau'aho ko e Kalake Kalasi III 'i he Positi 'Ofisi.

MA'U VAHENGAL MALOLO MEI HE NGAUE FAKAPULE'ANGA

7.4.32. 'I 'Epeleli 1, 1999 na'e malolo mei he ngaue faka-Pule'anga 'a Sione Lavemai 'Eukaliti, ko e faka'uli 'i he Positi 'Ofisi.

NGAAHI FOLAU KI MULI

7.4.33. Na'e folau 'a e Positi Masita Lahi Le'ole'o, Sitiveni T. Finau 'o kau ki he Fakataha Lahi hono 22 'a e 'Iunioni 'a e ngaahi Positi 'Ofisi 'a Mamani, Beijing, Republic of China mei he 'aho 23 'o 'Aokosi - 15 'o Sepitema 1999.

7.4.34 Na'e folau 'a e Tokoni Positi Masita Lahi, Pita Pepa ki he China '99 World Stamps Exhibition, 'i Beijing, Republic of China mei he 'aho 21 - 30 'o 'Aokosi 1999.

7.4.35. Na'e folau atu 'a e 'Inisipekita 'a e Positi 'Ofisi, Katalina V. Falemaka, ki he Melbourne World Stamps Exhibition '99, Melipoane, 'Aositelelia.

7.4.36. Na'e folau 'a e Accounting Officer, 'Atelaite Taukei'aho, ki he ako ki he Advanced Business Management 'i he APPTC, Bangkok, Thailand mei he 'aho 17 - 28 'o Me, 1999.

7.4.37. Na'e folau atu foki 'a e Senior Stampseller, Matelita Taufu ki he ako ki he Sales and Selling Skills Management, APPTC, Bangkok, Thailand mei he 'aho 12 - 23 'o Siulai 1999.

NGAAHI TU'UNGA NGAUE HOKO

7.4.38. Ko e ngaahi tu'unga ngaue hoko 'oku ha 'i he Tepile 'i lalo:

NGAAHI TU'UNGA NGAUE HOKO

TU'UNGA	TU'UNGA 'OSI FAKAFONU 31/12/98	TU'UNGA 'OSI FAKAFONU 31/12/99
Positi Masita Lahi	1	1
Tokoni Positi Masita Lahi	1	1
Pule Filatelika	1	1
Inisipekita Positi 'Ofisi	1	1
Meili Supavaisa Ma'olunga	1	1
Meili Supavaisa	2	2
'Ofisa Tauhi Tohi	3	1
Kalake Pule	1	1
Kalake Kalasi I	2	2
Kalake Kalasi II	6	4
Kalake Maulalo	6	4
Kalake Faitaibe	2	2
Faitaibe Talikakai	1	1
Komipiuta Kalasi III	1	1
Akoako Komipiuta	1	-
'Akauniteni	1	-
Fakatau Sitapa Ma'olunga	1	1
Fakatau Sitapa	7	6
Supavaisa Me'alele	1	1
Faka'uli	3	3
Tangata Tufa Meili	2	2

TU'UNGA	TU'UNGA 'OSI FAKAFONU 31/12/98	TU'UNGA 'OSI FAKAFONU 31/12/99
KATOA	45	36

7.4.39. Ko e Kau Ngaue Lau'aho 'oku ha ia 'i he Tepile ko 'eni:

NGAAHI TU'UNGA NGAUE HOKO

Fakatau Sitapa	2
Tangata Tufa Meili	4 (1 'i Ha'apai, 1 'i Vava'u, 2 Tongatapu)
Kalake Faitaipe	1
Tangata Le'o	2
Fakama'a 'Ofisi	1
Katoa	10

v. **PALANI FOKOTU'UTU'U FAKALAKALAKA**

7.4.40. Ko e tefito'i ngaue 'a e Palani Fokotu'utu'u ki he 1998/99 'oku fakamamafa ki he fakalelei'i 'a e fakalele ngaue 'a e Positi 'Ofisi kae tautautefito ki he faha'i fakamaketi, kau ngaue, fakahoko ngaue ki he meili mo e ngaue faka'ofisi.

7.4.41. Ko e Ngaahi Taumu'a Ngaue ki he 1998/99:

- *Ke fakalelei'i 'a e 'Imisi mo e Fakamaketi*
- *Ke fakalelei'i 'a e Pule'i mo Tokanga'i e kau Ngaue*
- *Ke fakalelei'i 'a e Fakahoko 'a e Ngaue Faka'ofisi*
- *Ke fakalelei'i 'a e Founga Fakalele Ngaue ki he Meili*
- *Ke fakalelei'i 'a e Va'a Filatelika*

7.5. POTUNGAUE SITETISITIKA

i. **TALATEU**

NGAAHI KAVEINGA MO E NGAUE

7.5.1. Na'e hokohoko atu 'a e Potungaue Sitetisitika 'i hono fatongia koe 'ofisi pule ma'u mafai fakasitetisitika ma'ae Pule'anga, 'i he'ene kaveinga ke fakalalakalaka ha founga fakamatala fakatahataha'i mo faka'auliliki fakasitetisitika ke ne ma'u mo feau 'a e ngaahi fiema'u 'o e pule'i mo e palani fakalalakalaka faka'ekonomika mo fakasosiale 'a e Pule'anga. Koe ngaahi tefito'i fatongia 'eni 'o e Potungaue Sitetisitika 'i he'ene ha 'i he Lao ki he Sitetisitika 'o e 1978:

- C ke tanaki, fa'u, 'analaiso mo tufaki 'a e ngaahi sitetisitika mo e ngaahi fakamatala fekau'aki mo ia 'i he ngaahi ngaue mo e tu'unga 'o e kakai mo 'enau ngaahi kautaha;
- C ke fakapapau'i 'a e fengau'aki fakataha 'a e ngaahi ngaue 'a e ngaahi potungäue 'a e pule'anga 'i hono tanaki, fa'u, 'analaiso mo tufaki 'o e ngaahi sitetisitika mo e ngaahi fakamatala fekau'aki mo ia, pea fakatautefito ki hono ta'ofi 'a hono to e fai 'a e ngaue tatau ko ia hono tanaki 'e he

ngaahi potungaue 'a e pule'anga 'a e ngaahi fakamatala tatau koe'uhi ko e ngaahi kaveinga fakasitetisitika, lava ke ma'u 'a e tu'unga tatau pea mo hono fakatahataha'i 'o e ngaahi sitetisitika 'oku fa'u 'e he ngaahi potungaue 'a e pule'anga, mo hono ngaue'aki lahi taha 'oku ala lava ke ma'u, koe'uhi ko e ngaahi kaveinga fakasitetisitika, 'o e ngaahi fakamatala 'oku lava ke ma'u ki he ngaahi potungaue 'a e pule'anga;

- C hono fa'u mo hono fakapapau'i 'o e fai pau ki he ngaahi tu'unga koe'uhi ko hono fakahoko 'e he ngaahi potungaue 'a e pule'anga 'a e ngaahi ngaue koe'uhi ko e ngaahi kaveinga fakasitetisitika;
- C ke fai hono fale'i mo tokoni ki he ngaahi potungaue 'a e pule'anga 'i he me'a 'oku fekau'aki mo e ngaahi sitetisitika; pea
- C 'i he fakalukufua ke fokotu'u mo fakalalakala ha ngaahi sitetisitika fakatahataha fakasosiale mo faka'ekonomika ma'a Tonga.

7.6.2 Ko e va'a pule 'a e potungaue 'oku ne fai hono fakalele mo hono pule'i 'a e ngaahi ngaue kotoa 'oku fakahoko 'e he potungaue. 'Oku lolotonga fakahoko foki hono fakama'opo'opo 'a e voliume 1 'o e ngaahi fika fakasetisitika 2000 'a ia 'oku ne to e ha ai 'a e ngaahi fika ki he ta'u 1992/93 ki he 1998/99. Ko e voliume 1 'o e fika fakasetisitika 2000 'oku fa'u'aki ha vahe 'e 11 'a ia ko e Kakai mo e nofo'anga, Kau ngaue, 'Akauni fakafonua, Pa'anga 'a e Pule'anga, Pa'anga mo e pangike, Fefakatau'aki, Palanisi totongi pa'anga ki muli, Totongi koloa, Pa'anga humai mo e fakamole 'a e kakai, fika ngaahi pisinisi kuo fokotu'u mo e ngaahi fika ki he ngaahi ngaue. Na'e 'i ai foki 'a e felotoi 'e tuku atu 'a e ngaahi fika fakasetisitika 'i he voliume 'e 2 pea 'e to e fa'u'aki pe 'a e vahe 'e 11.

ii. FAKAHOKO NGAUE.

a) Tafa'aki Pule

7.6.2 Ko e va'a pule 'a e potungaue 'oku ne fai hono fakalele mo hono pule'i 'a e ngaahi ngaue kotoa 'oku fakahoko 'e he potungaue. 'Oku lolotonga fakahoko foki hono fakama'opo'opo 'a e voliume 1 'o e ngaahi fika fakasetisitika 2000 'a ia 'oku ne to e ha ai 'a e ngaahi fika ki he ta'u 1992/93 ki he 1998/99. Ko e voliume 1 'o e fika fakasetisitika 2000 'oku fa'u'aki ha vahe 'e 11 'a ia ko e Kakai mo e nofo'anga, Kau ngaue, 'Akauni fakafonua, Pa'anga 'a e Pule'anga, Pa'anga mo e pangike, Fefakatau'aki, Palanisi totongi pa'anga ki muli, Totongi koloa, Pa'anga humai mo e fakamole 'a e kakai, fika ngaahi pisinisi kuo fokotu'u mo e ngaahi fika ki he ngaahi ngaue. Na'e 'i ai foki 'a e felotoi 'e tuku atu 'a e ngaahi fika fakasetisitika 'i he voliume 'e 2 pea 'e to e fa'u'aki pe 'a e vahe 'e 11.

b) SITESITIKA FAKA-'IKONOMIKA

b. 1) 'Akauni Fakafonua

7.6.3. Na'e tuku atu 'e he tafa'aki ki he 'Akauni Fakafonua 'a Tonga 'a e fika fakaangaanga 'o e GPD ki he 1993/94 'o a'u ki he 1998/99 pea mo ha fakafuofua 'o e GDP ai pe ki he 1999/00. Na'e tali mo fakangofua 'e he Kapineti mo paaki mo tuku atu 'a e ngaahi fika ko 'eni. 'Oku malava ke ma'u atu 'a e ngaahi lipooti ko 'eni mei he tafa'aki 'o e potungaue 'oku nau fai hono paaki 'a e lipooti.

7.6.4. Na'e hokohoko atu hono savea'i 'o e ngaahi pisinisi kehekehe kuo filifili 'e he tafa'aki ki he 'Akauni 'a e Fonua ke ma'u mai ha ngaahi setisitika ki hono ngau'i 'Akauni Fakafonua fakalukufua.

b. ii) Totongi Koloa

7.6.5. Ne hokohoko atu pe 'a hono tuku atu 'i he mahina kotoa mei he Potungaue 'a e fika ki he tu'unga hikihiki 'o e totongi koloa lolotonga 'a e ta'u 2000 'o makatu'unga ki Novema 1995. Ko e ngaahi koloa 'e 339 na'e tanaki 'a honau totongi mei he ngaahi falekoloa mo e ngaue kehekehe 'i Tongatapu 'o ngaue'aki ki hono fika'i 'a e tu'unga hikihiki 'o e totongi koloa. Ko hono fika'i 'a e tu'unga hikihiki 'o e totongi koloa 'oku ngaue'aki ki Tongatapu pe. 'Oku fika'i foki mo e tu'unga 'o e hikihiki totongi koloa ki he ngaahi koloa fakalotofonua pea pehe foki ki he ngaahi koloa hu mai. 'Oku fika'i foki mo e tu'unga 'o e hikihiki totongi koloa fakata'u 'i he mahina kotoa pe pea 'i Tisema 1999 na'e peseti 6.3.

Sitetisitika 'o e Fefakatau'aki mo Muli

7.5.11. Ko e sitetisitika 'o e fefakatau'aki mo muli 'oku fakatahataha'i ia fakamahina, fakakuata pea mo fakata'u. 'Oku kau foki 'i he fika ko 'eni 'a e lahi 'o e koloa hu mai mei muli mo e fonua 'oku hu mai mei ai, pea vahevahe foki ki he vahevahe koloa faka'ikonomika, sekitoa 'oku kau ki ai e tokotaha hu koloa, lahi 'o e tute, iku'anga pe me'a 'oku faka'aonga'i ki ai (end use), mahu'inga mo e lahi 'o e koloa hu mai, pea toe vahevahe foki e koloa 'o fakatau ki he ngaahi vahevahe fakatu'apule'anga pe SITC-R. Ko e sitetisitika felave'i mo e koloa hu atu ki muli na'e kau ai e fonua 'oku hu ki ai e koloa, sekitoa 'oku kau ki ai e tokotaha hu koloa, lahi mo e mahu'inga 'o e koloa na'e hu atu ki muli.

7.5.12. 'I Siulai 'o e 1999, na'e kamata ngaue'aki 'e he Potungaue ha polokalama faka-komipiuta fo'ou ko e PC-Trade ki hono tanaki mo tuku atu 'a e fika 'o e fefakatau'aki. Ko e polokalama faka-komipiuta PC-Trade na'e fa'u mo ngaue'aki 'e he Potungaue Sitetisitika 'a Nu'usila 'o fakataumu'a ki hono fakahu faka-komipiuta mo hono tanaki, fa'ufa'u, mo tepile'i 'a e fika sitetisitika 'o e fefakatau'aki. Ko hono fetongi 'eni 'e he polokalama faka-komipiuta PC-Trade ha polokalama ne ngaue'aki 'e he Potungaue he ta'u lahi ka na'e fa'u mei he polokalama faka-komipiuta ko e Dbase 3 Plus. Koe'uhi kuo ta'u lahi 'a e polokalama ni kuo 'ikai ke ne kei malava 'o tali 'a e liliu ki hono Ngaahi Vahevahe Fakatu'apule'anga 'o e Koloa pe (liliu mei he SITC-R ki he Harmonised System), 'uma'a ke ne lava 'o ma'u 'a e fiema'u mo e feliliuaki 'i he fiema'u fika 'a kinautolu 'oku nau ngaue'aki 'a e sitetisitika fefakatau'aki. Na'e fuofua ngaue'aki 'a e polokalama faka-komipiuta PC-Trade ki hono fa'u 'o e lipooti fika ki he kuata tolu, Siulai ki Sepitema 'o e 1999. Neongo na'e 'ikai malava ke ma'u kakato 'a e kotoa 'o e 'u tepile ne anga maheni hono pulusi 'i he ngaahi lipooti fakakuata kimu'a pea toki liliu mai ki he polokalama faka-komipiuta PC-Trade. Na'e mahino 'e malava ke fakakakato 'i he toe taukei ange 'a e kau ngaue 'oku faifatongia ki heni mo hano ako'i kinautolu ke nau lava 'o solova 'a e palopalema pehe ni. Ko e liliu ko hono ngaue'aki 'a e PC-Trade te ne fakafaingofua'i hono tanaki mo tuku atu 'a e fika fefakatau'aki 'i ha taimi 'e liliu ai ki he sisitemi fo'ou ki hono Vahevahe Fakatu'apule'anga 'o e koloa ko e Harmonised System. 'Oku hounga mo'oni ki he Poutngaue 'a e ngaue 'a e timi polokalama faka-komipiuta PC-Trade 'a e Potungaue Sitetisitika 'a Nu'usila ki hono fale'i mo e tokoni fakatekinikale kotoa pe ne nau fakahoko mai.

7.5.13. Tu'unga 'i ha kole makehe na'e kei hoko atu pe 'a e Potungaue ki hono fika'i mo tuku atu 'oe fika ki he koloa hu mai 'a ia ne 'ikai ke tute koe'uhi ko ha ngaahi 'uhinga kehekehe pe.

7.5.14. Na'e kei hokohoko atu pe 'a hono 'ave 'o e ngaahi sitetisitika 'o e koloa hu atu ki muli ki he Potungaue ki Muli, koe'uhi ko e ngaahi fiema'u mei he Komisoni 'a 'Iulope (EU) tu'unga he'enu polokalama tokoni mai ki Tonga ni ko e STABEX.

Fetotongi'aki Pa'anga 'a Tonga mo Muli

7.5.15. Na'e hokohoko atu pe hono fika'i 'a e Pa'anga Fetotongi'aki 'a Tonga mo Muli pea na'e lava 'o ma'u ha 'esitimeti 'o e fika ni ki he 1998/99.

7.5.16. Na'e lava 'a hono ngaue'aki 'a e tohi fakahinohino 'e he ngaahi Pangike Faka-Komesiale ki he'enu kouti 'a e ngaahi pa'anga hu mai mei muli mo e ngaahi pa'anga hu atu ki muli 'a ia ne ngaue'aki 'a e tohi mei he IMF (liliu hono nima). Na'e lava mo e ako pea mo e kau ngaue 'a e Pangike Pule pea

mo e kau ngaue 'a e ngaahi pangike Faka-Komesiale ki hono ngaue'aki 'a e tohi ni.

7.5.17. Na'e hokohoko atu hono savea'i 'e he Potungaue, 'a e ngaahi kautaha fe'ave'aki pa'anga hange ko e Western Union, Teta Tours, Sitani Mafi pea mo e Pacific Finance Investment Ltd, mo e ngaahi kautaha kehekehe pe na'a nau fe'ave'aki pa'anga mo muli. Na'e faka'aonga'i 'a e ola 'o e savea ko 'eni 'i hono fakafuofua 'o e lahi 'o e Pa'anga Fetotongi'aki 'a Tonga pea mo Muli.

Lahi 'o e Koloa Ngaohi Fakalotofonua, Vahenga pea mo e Tokolahi 'o e Kau Ma'u Ngaue

7.5.18. Na'e kei fakahoko 'e he Potungaue 'a e Savea fakakuata 'o e ngaahi Kautaha Ngaohi Koloa 'i he fonua, 'o fakataumu'a ke ma'u ha sitetisitika ki he mahu'inga 'o e koloa kuo ngaohi, lahi 'o e koloa kuo ngaohi, tokolahi 'o e kakai 'oku ngaue 'i he ngaahi kautaha ngaohi koloa, pea mo e lahi 'o e vahenga na'e totongi atu ki he kau ngaue 'i he ngaahi kautaha ngaohi koloa.

Ngaahi Sitetisitika Faka-'Ikonomika kehe

7.5.19. Na'e tanaki foki mo fakama'opo'opo 'e he Potungaue 'a e ngaahi sitesitika faka-'ikonomika kehekehe pe, 'o hange ko e Sitetisitika 'o e fefolau'aki Vakapuna, Sitetisitika 'o e fefolau'aki vaka tahi faka-lotofonua mo e fefolau'aki vaka mo tu'apule'anga.

(E) SITETISITIKA FAKA-SOSIALE

Sitetisitika 'o e Kakai - Tohi Kakai Fakafonua 1996

7.5.20. 'I he ta'u 1999, na'e fakakakato ai 'a hono fakama'opo'opo 'o e ngaahi ngaue 'i he 1998 fekau'aki mo e ola 'o e Tohi Kakai 'o e 1996. Na'e tuku atu 'a e ola 'o e Tohi Kakai ni, 'i ha ngaahi lipooti mo ha 'u tohi fakamatala sitetisitika 'e fa 'a ia ko e: a) Administrative and General Tables e) the Demographic Analysis and Population Projections f) Household Analysis mo e h) Internal Migration. Ko e Pule Ngaue Sitetisitika Le'ole'o 'a e Pule'anga, Seini Filiiai, mo e 'Ofisa Sitetisitika Pule, Mele P. Finau, na'a na teuteu'i mo faka'osi 'a e ngaue ki he ongo lipooti 'o e Tohi Kakai 1996 ko ia ko e Administrative and General Tables mo e Household Analysis. Na'e toe tokoni 'a Mele P. Finau ki he tokotaha fale'i tohi kakai 'a e 'ofisi faka-sekelitali ki he kakai 'o e Pasifiki, ko Vilimaina Rakaseta 'o na tanaki mou tuku atu ha ongo tohi fakamataha fika sitetisitika ko e Demographic Analysis mo e Internal Migration.

7.5.21. 'I 'Okatopa 1999, na'e fakahoko ai 'e he va'a Sitetisitika Faka-Sosiale 'a e Potungaue ha ako mo kinautolu 'oku nau ngaue'aki 'a e fika tohi kakai (User Workshop) 'i ha kulupu kehekehe 'e ono. Na'e lava 'o fakatau atu ai mo ma'u 'ekinautolu 'a e kau ako 'a e ngaahi lipooti mo e fakamatala sitetisitika 'o e tohi kakai 1996. Na'e mahino mai heni 'a e lava ke fokotu'u ha felave'i fakangaue vaofi mo kinautolu 'a e kau fiema'u mo faka'aonga'i fika sitetisitika pea leva ke toe mahino ange 'a e ngaahi taumu'a ngaue 'a e Potungaue mo kinautolu 'oku nau faka'aonga'i 'a e ngaahi fika 'oku tanaki mo tuku atu 'e he Potungaue.

7.5.22. Na'e hokohoko atu foki hono tanaki 'e he Va'a ki he Sitetisitika Faka-Sosiale 'a e ngaahi fika felave'i mo e fa'ele mo e mate 'a ia na'e tanaki mai mei he Va'a Lesisita 'a e Fakamaau'anga pea mo e Potungaue Mo'ui, 'uma'a hono tanaki mai 'o e fika fekau'aki mo e tu'uta mai mo e mavahe atu ki tu'apule'anga 'a e kakai, mei he Va'a Fefolau'aki 'a e Potungaue Polisi. Na'e ngaue mavahe ki heni ha taha mei he Potungaue ki hono fakahu faka-komipiuta mei he kaati tu'uta 'a e Va'a Fefolau'aki 'a e Potungaue Polisi 'a honau 'ulu'i 'ofisi 'i Nuku'alofa. 'E lava ai ke ma'u mei heni 'e he Potungaue Takimamata mo e Potungaue Polisi ha tatau 'o e fika ni 'o ka nau ka fiema'u ki he 'enau ngaah ngaue.

7.5.23. Na'e hokohoko atu hono tanaki mai 'o e fika fekau'aki mo e ngaue'aki 'o e fakavahavaha fanau mei he Potungaue Mo'ui mo e Va'a Fakakaukau'i 'o e Famili.

Sitetisitika Faka-Sosiale Kehe

7.5.24. Na'e tanaki foki 'e he Potungaue mo e ngaahi sitetisitika fekau'aki mo e lahi 'o e mali pea mo e vete mali mei he lekooti 'a e Fakamaau'anga.

7.5.25. Na'e tanaki foki 'e he Potungaue 'a e Sitetisitika felave'i mo e mo'ui pea mo e ako mei he fakamatala Fakata'u 'a e Potungaue Mo'ui pea mo e Potungaue Ako.

Ngaahi Ngaue Fakalalakala

7.5.26. Na'e 'ikai ke 'i ai ha ngaue fakalalakala fo'ou 'a e Potungaue ki he ta'u 1999. Ko e ngaue fakalalakala pe ki he Tohi Kakai 'o e 1996 na'e fai hono fakakakato 'i he 1998 pea toe tanaki ki ai hono tu'uaki atu ki tu'a hono lipooti mo e fakamatala fika sitetisitika ni 'i ha ako mo kinautolu 'oku nau faka'aonga'i 'a e fika (Census User Workshop)..

iii. TU'UNGA 'O E NGAUE.

7.5.27. 'I he ta'u 1999, na'e lava ai 'e he Potungaue 'o tanaki, 'analaiso mo tuku atu 'a e ngaahi sitetisitika faka'ikonomika mo fakasosiale 'o fakatatau ki he ngaahi fiema'u 'a e Pule'anga.

Ko e ngaahi Lipooti Fakasitetisitika 'eni na'e lava hono tufaki atu 'i he ta'u 1999:

1. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Novema 1998
2. Fefakatau'aki mo Muli, 'Okatopa-Tisema 1998
3. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Tisema 1998
4. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Sanuali 1999
5. Fefakatau'aki mo Muli, 1998
6. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Fepueli 1999
7. Tohi Kakai 1996: Administrative and General Tables
8. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Ma'asi 1999
9. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i 'Epeleli 1999
10. Fefakatau'aki mo Muli, Sanuali-Ma'asi 1999
11. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Me 1999
12. 'Esitimeti Fakaangaanga 'o e GDP 'a Tonga ki he ta'u 1993/94-1998/99
13. Fefakata'u'aki mo Muli, 'Epeleli-Sune 1999
14. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Sune 1999
15. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Siulai 1999
16. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i 'Akosi 1999
17. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Sepitema 1999
18. Tohi Kakai 'o e 1996 - Household Analysis
19. Tohi Kakai 'o e 1996 - Internal Migration
20. Tohi Kakai 'o e 1996 - Demographic Analysis
21. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i 'Okatopa 1999
22. Tu'unga 'o e Totongi Koloa 'i Novema 1999

7.5.28. Ko e lahi 'o e ngaahi Lipooti na'e tufaki atu 'i he 1999 ne meimei vahevahe tatau pe 'a e sitetisitika faka'ikonomika mo e sitesitika faka-sosiale 'o hange ko e fefakatau'aki mo muli pea mo e hikihiki 'o e Tu'unga Totongi 'o e Koloa, pea mo e ngaahi sitetisitika fakasosiale na'e tanaki 'i he Tohi Kakai 'o e 1996. Na'e feinga 'a e Potungaue ke tufaki atu 'a e ngaahi sitetisitika felave'i mo e kakai tangata mo e kakai fefine (gender specific) ke ma'u 'a e ngaahi fiema'u 'akinautolu 'oku ngaue'aki 'a e fika ni. Na'e feinga foki 'a e Potungaue ke tuku atu ha sitetisitika tatau ki he Vahefonua Vava'u.

7.5.29. Ko e taha 'o e ngaahi me'a mahu'inga 'oku fiema'u ke tokanga'i, 'a e tonu ke taimi totonu 'a hono tuku atu 'a e ngaahi lipooti mo e fakamatala fika fakasitetisitika. 'Oku toutou hoko 'a e to 'a e fakafalala 'a e Potungaue ki he tanaki fika mei he ngaahi tohi, lekooti mo e lipooti 'a e ngaahi Potungaue

'a e Pule'anga ke ne faka tuai'i pea a'u 'o fakasi'isi'i 'a e ngaahi fakamatala fika mo lipooti sitetisitika 'oku malava 'e he Potungaue ke tuku atu. 'Oku fa'a hoko 'a e tukunga 'oku 'i ai 'a e mata'ifika 'oku tanaki mai mo e malava ke ma'u ke hoko ko ha palopalema ki hono faka'aonga'i fakasitetisitika ke ma'u ai ha fa'ahinga lipooti pea 'i he taimi totonu. 'Oku fiema'u foki ke matu'aki ngaue fakataha mo toe vaofi ange 'a e ngaahi va'a Sitetisitika 'i he ngaahi Potungaue kehekehe 'a e Pule'anga, kae lava ke a'usia 'a e ngaahi taumu'a ngaue 'oku ha 'i he Konga 7.5.2(e) 'i 'olunga. 'Oku mahino 'a e tokoni 'a e ngaahi fakalalakala fo'ou fakatekinolosia tautau tefito ki he komipiuta mo hono ngaahi naunau mo hono ngaahi polokalama ki he ngaue fakasitetisitika, ke toe vave ange 'a e ngaue pea to e tuku atu ha ngaahi lipooti 'oku sai ange pea mo to e faka'ofa'ofa.

iv. PA'ANGA HU MAI MO E FAKAMOLE

Tanaki Pa'anga Hu Mai

7.5.30 Ko e pa'anga Hu Mai na'e tanaki 'e he Potungaue na'e ma'u 'ata'ata pe mei he fakatau atu 'o e ngaahi Lipooti Faka-Sitetisitika. Na'e fe'unga 'a e lahi 'o e pa'anga Hu Mai na'e tanaki 'e he Potungaue 'i he ta'u faka-pa'anga 1998/99 ko e \$1,871.

Fakamole

7.5.31 'Oku ha 'i he tepile 'i lalo 'a hono fakafehoanaki 'o e fakamole 'a e Potungaue 'i he ta'u fakapa'anga 1998/99, mo e pa'anga na'e vahe'i ma'ae Potungaue 'i he 'Esitimeti.

TEPILE 46: FAKAFEHOANAKI 'O E FAKAMOLE TOTONU MOE 'ESITIMETI 1998/99

<u>'Ulu'i Vouti</u>	<u>'Esitimeti</u>	<u>Fakamole</u>	<u>Faikehekehe</u>
1. Kau Ngaue Tu'uma'u	269,161	233,881	35,280
2. Kau Ngaue Lau'aho	2,800	17,137	-14,337
3. Fefolau'aki moe Fetu'utaki	1,000	5,248	-4,248
4. Ngaahi Ngaue Kehe	2,000	2,765	-765
5. Ngaahi Koloa mo e Ngaue	4,937	29,957	-25,020
6. Fakamole ki he kau Mataotao	-	-	0
KATOA	279,898	288,988	-9,090

Mei he: Potungaue Sitetisitika

7.5.32. Ko e ngaahi me'a mahu'inga fekau'aki mo e Fakamole 'a e Potungaue 'i he ta'u 1998/99 na'e kau ai 'a e hulu \$35,280 'i he vouti ki he Kau ngaue Tu'uma'u, tupu mei he toe 'a e pa'anga vahenga 'a e ni'ihii 'o kinautolu na'e livi ta'ema'u ha'anau vahenga pea pehe ki he ngaahi lakanga na'e kei 'ata, na'e fe'amokaki \$25,020 'i he vouti ngaahi koloa, ngaue mo e monomono, pehe ki he fe'amokaki \$14,337 'i he vouti vahenga 'a e kau ngaue lau'aho, fe'amokaki 'i he vouti fefolau'aki & fetu'utaki 'aki 'a e \$4,248 'I he faka'osinga 'o e ta'u 1998/99, na'e fe'amokaki 'a e fakamole 'a e Potungaue 'aki 'a e \$9,090. Na'e fakahu mai 'e he Potungaue Pa'anga ki he vouti 'a e Potungaue ha tokoni fakapa'anga ke tapuni 'aki 'a e fe'amokaki \$9,090.

'Esitimeti Fakalalakala

7.5.33. Na'e 'ikai ke 'i ai ha ngaue Fakalalakala fo'ou 'a e Potungaue 'i he 'Esitimeti 'o e 1998/99.

v. KAU NGAUE MO E NGAahi NGAUE NA'E FAKAHOKO

Ngaahi Lakanga

7.5.34 Na'e mama'o 'a e Pule Ngaue Sitetisitika 'a e Pule'anga, 'Ilaisaane T. Pongi, 'i he'ene malolo ta'ema'u hano vahenga 'i he kotoa 'o e ta'u 1999 pea le'ole'o pe 'i he lakanga ni 'a Seini Filiai ko e Tokoni Pule Ngaue Sitetisitika 'a e Pule'anga.

7.5.35 Na'e hiki hake 'a Mele P. Finau, 'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga, ki he tu'unga ko e 'Ofisa

Sitetisitika Pule 'o kamata mei he 'aho 1 'o Siulai 1999.

7.5.36 Na'e foki mai 'o kamata ngaue 'a Siosi'ana Fisi'inaua, 'Ofisa Sitetisitika, 'i Novema 1999 hili 'ene mama' o 'i ha feinga ako mahina 'e 9 'i New Delhi, India. Na'e lava lelei 'ene feinga ako ki hono tipiloma he Human Resource Planning and Development.

7.5.37 Na'e fakafisi 'a Sepesitiano Vaohea mei hono lakanga 'Ofisa Sitetisitika pehe ki he ngaue faka-Pule'anga 'o kamata mei he 'aho 17 'o Me 1999.

7.5.38 Na'e fakafisi 'a Tamaline Wolfgramme, 'Ofisa Sitetisitika mei hono lakanga mo e ngaue faka-Pule'anga 'o kamata mei he 'aho 4 'o Sanuali 1999.

7.5.39 Ko 'Ana Fifita, Ngaue Faka-komipiuta Kalasi I, na'e ngaue ko e tokotaha no ki tu'a 'i hono tu'unga pe ko ia (loan lateral transfer) ki he 'ofisi 'o e Administrator, Revenue and Services 'o kamata mei he 'aho 4 'o 'Aoskosi 1999. Na'a ne kei ma'u pe vahe mei he vouti 'a e Potungau.

7.5.40 Ko Salote Latu, Tokoni 'Ofisa Sitetisitika, na'e hiki hake ki he Tokoni 'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga 'o kamata mei he 'aho 1 'o Siulai 1999.

7.5.41 Ko Toni Ma'asi, Kalake Sitetisitika Kalasi II, na'e kapusi mei hono lakanga mo e ngaue faka-Pule'anga 'o kamata mei he 'aho 13 'o 'Aokosi 1998.

Ngaue 'a e Ngaahi Va'a 'i he 'Otumotu

7.5.42 Na'e 'i ai 'a e kau ngaue 'a e Potungau na'a nau faifatongia 'i he va'a 'i Vava'u lolotonga 'a e ta'u 1999, 'o kau ai 'a e Kalake Faitaipa Kalasi II, pea mo e Kalake Sitetisitika Kalasi III, Ngaue Lau'aho 'e toko ua. Na'e ngaue 'a e va'a ni 'i he 'Ofisi 'o e VDU 'i Neiafu. Na'e fakatefito 'a e ngaue 'a e va'a ni ki he tanaki fika mo e ngaahi fakamatala 'i he Savea fakakuata 'o e Ngaahi Ngaue'anga Ngaohi Koloa, pehe ki he sitetisitika 'o e fa'ele mo e pekia, pea mo e sitetisitika mei he ngaahi potungau kehekehe pe. Na'e 'omai 'a e ngaahi fika mo e fakamatala ko 'eni 'o fakahoko hono 'analaiso mo tufaki atu mei he 'Ulu'i 'Ofisi 'o e Potungau 'i Nuku'alofa.

7.5.43 Na'e hounga 'aupito ki he Potungau 'a e tokoni mei he Komiti Fakalalakala 'a Vava'u (VDU), 'o nau me'a'ofa'aki mai 'a e fale ta'etotongi ke 'ofisi ai 'a e Potungau, kae'uma'a 'a e telefoni mo e fax, pea mo e vahenga 'o e kau ngaue lau'aho 'a ia na'a nau fakahoko 'a e ngaahi tanaki fika kehekehe pe ma'ae Potungau lolotonga 'a e ta'u 1999.

vi. NGAARI 'A'HI FAKANGAU

7.5.44 'A'ahi mei he Potungau

Na'e kau 'a Seini Filiiai, Pule Ngaue Sitetisitika Le'ole'o 'a e Pule'anga, ki he Fakataha 'a e 'Ofisi faka-sekelitali ki he kakai 'o e Pasifiki, 'i Niumea, Niu Kaletonia, fakataha mo 'Unaloto Vaka'uta, 'Ofisa Sitetisitika, 'i 'Epeleli 1999.

Na'e kau atu 'a Seini Filiiai, Pule Ngaue Sitetisitika Le'ole'o 'a e Pule'anga, ki ha fakataha 'a e Kulupu Mataotao (Expert Group Meeting) ki he fakatata 'o e tohi fehu'i ko hono tanaki 'o e tohi kakai mo e fale nofo'anga 'o e kakai ki he ta'u 2000 'a ia na'e fai 'i Suva, Fisi 'i Me 1999.

7.5.45 'A'ahi ki he Potungau

Na'e talitali 'e he Potungau 'a e kau 'a'ahi tokolahi mei muli mo Tonga ni ko e fiema'u sitetisitika mo e ngaahi 'uhinga kehe pe 'o kau ai 'a:

, *Brian Smythe, ko e High Commissioner Nu'usila ki Tonga 'i ha'ane 'a'ahi fakafe'iloaki 'i Me*

1999.

- , *Garth Parry, 'Ofisa Sitetisitika, 'ofisi faka-sekelitali ki he kakai 'o e Pasifiki 'i ha'ane 'a'ahi mai 'i Me mo Sune 'o e 1999 ke tokoni ki he tanaki mo hono tuku atu 'o e fika GDP 'i he tafa'aki'Akauni Fakafonua 'a Tonga.*
- , *Vilimaina Rakaseta, ko e tokotaha fale'i tohi kakai mei he 'ofisi faka-sekelitali ki he kakai 'o e Pasifiki 'i ha'ane 'a'ahi mai ke tokoni ki hono 'analaiso mo teuteu'i 'o e lipooti fika tohi kakai 1996, pehe ki hono fakahoko 'o e ako 'o makatu'unga he fakafotunga 'o e fika tohi kakai.*
- , *Bill Parr ko e tokotaha fale'i mei he Forum Secretariat na'e ne 'a'ahi mai 'i Ma'asi 1999 fekau'aki mo e sitetisitika 'o e kakai ngaue (Labour Force) mo e ngaahi fika sitetisitika kehekehe pe mei he tohi kakai 1996.*
- , *Ne 'i ai ha kau 'a'ahi mei he va'a tokoni fakatekinikale 'a Siapani ki Tu'apule'anga (JICA) na'e taki ai 'a Michiko Narahara 'i Ma'asi 1999 ko e fiema'u fika sitetisitika fekau'aki mo e koloa hu mai mo hu atu.*

Na'e hokohoko atu pe hono talitali 'e he Potungaue 'a e kau 'a'ahi mei tu'apule'anga mo Tonga ni foki 'o hange ko e kau fekumi fakamatala (researchers) mo e kau ngaue'aki 'o e fika fakasitetisitika.

vii. AKO 'A E KAU NGAUE

7.5.46 Na'e kau 'a e fa'ahinga ko 'eni 'i he ako taimi loloa 'i muli 'i he 1999:

- , *Siosi'ana Fisi'inaua, 'Ofisa Sitetisitika, na'e fakakakato 'ene ako 'i he mahina 'e 9 ki hono Post Graduate diploma he Human Resource Planning and Development 'i he 'Apiako fakatekinikale he Applied Manpower and Research 'i New Delhi, 'Initia. Na'e kamata 'a e ako ni 'i Fepueli 1999.*
- , *Na'e hokohoko atu pe 'a e feinga ako 'a ha tokotaha 'i he Sikolasipi 'a e Potungaue 'i he 'Univesiti 'o e Pasifiki 'i Suva, Fisi 'a ia 'oku 'amanaki kakato pea kamata ngaue 'i Sanuali 2000.*

7.5.47 Na'e kau 'a e kau ngaue ko 'eni 'i he ngaahi ako taimi nounou pe 'i muli 'i he ta'u 1999:

- , *Mele P. Finau, 'Ofisa Sitetisitika Pule, na'e kau ki he ako mo e fakahoko ngaue (training attachment) ki he fakamatala mo e ongoongo sitetisitika 'o e tohi kakai 'i he ESCAP 'i Bangkok 'i 'Aokosi 1999.*
- , *Mele P. Finau, 'Ofisa Sitetisitika Pule, na'e kau atu ki ha fakataha fekau'aki mo e tohi kakai 'i ha kulupu felave'i mo e fale'i tohi kakai 'i he Pasifiki (Pacific POPIN Consultative Meeting) pea mo e ako fekau'aki mo e tekinolosia 'o e fakamatala mo e ongoongo (Information Technology Training Workshop) 'i he 'Univesiti 'o e Pasifiki 'i Suva, Fisi 'i Me 1999.*
- , *Ko 'Ata'ata Finau, ko e 'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga, na'a ne kau atu ki ha semina fekau'aki mo e General Data Dissemination System (GDDS), 'i he IMF-Singapore Regional Training Institute (IMF-STI) 'i 'Okatopa 1999.*
- , *Ko Tamaseno Penitani, ko e 'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga, na'e kau ki ha ako 'i he Statisitcs for Social Policy 'i Munich, Siamane mei Ma'asi ki Sune 1999.*
- , *Ko 'Unaloto Vaka'uta, 'Ofisa Sitetisitika, na'a ne kau atu ki ha ako he sitetisitika 'o e 'Akauni Fakafonua he 'apiako faka-tekinikale 'a Singapoa 'i Sanuali mo Fepueli 1999.*
- , *Ko 'Unaloto Vaka'uta, 'Ofisa Sitetisitika, na'e kau atu ki ha ako mo e fakahoko ngaue (statistical training attachment) 'i he 'ofisi faka-sekelitali ki he kakai 'o e Pasifiki 'i Niumea, Niu Kaletonia 'i 'Epeleli mo Me 'o e 1999.*
- , *Ko Samisoni Fotu, Tokoni 'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga, na'e kau atu ki ha kulupu ako mahina*

'e 5 'i he Modules on Core Official Statistics 'i he 'apiako faka-tekinikale he sitetisitika ma'a 'Esia mo e Pasifiki, 'i Tokio, Siapani. Na'e kamata 'a e ako 'i Me 1999.

7.5.48 Na'e fakahoko 'e he kau 'Ofisa Sitetisitika 'a e Potungaue ha ngaahi ako felave'i mo e fika sitetisitika ki he kau ngaue 'a e Falepa'anga, hili ha ma'u 'o ha kole meiate kinautolu. Na'e taumu'a 'a e ako ni ki hono fakahoko ki he kau ngaue 'a e Falepa'anga 'a e founa hono tanaki mo tuku atu 'o e ngaahi lipooti fika sitetisitika 'a e Potungaue. Na'e fakahoko 'a e ako ni 'i ha houa 'e 2 he 'aho 13, 15, 20, 22 mo e 27 'o Siulai 1999.

7.5.49 Ko e tafa'aki ki he fika sitetisitika faka-sosiale 'a e Potungaue na'a nau fakahoko ha ngaahi ako felave'i mo e ola 'o e Tohi Kakai 1996 pe "Population User Workshops". Ko Mele P. Finau, ko e 'Ofisa Sitetisitika Pule, na'a ne teuteu'i ha ngaahi fakatata faka-komipiuta pea fakahoko mo fakamatala'i 'e he Pule Ngaue Sitetisitika Le'ole'o 'a e Pule'anga, Seini M Fili'ai ki he kau fakaafe na'e fakaafe'i mei he ngaahi 'ofisi fakafofonga faka-tipilometiki muli 'i Tonga ni, ngaahi Potungaue 'a e Pule'anga, ngaahi Poate, Sekitoa Taa'utaha, Ngaahi Ako, Ngaahi Siasi, Ngaahi Kautaha 'ikai felave'i mo e Pule'anga (NGO), kau faiongoongo mo e kakai. Ko e taumu'a 'o e ngaahi ako ni ko hono fakahoko kiate kinautolu 'a e ola, lahi mo e loloto 'o e fika na'e ma'u mei he tohi kakai 1996. Na'e fe'unga mo e houa 'e 2 'i he pongipongi mo e houa 'e 2 'i he efi'afi hono fakahoko he 'aho 'e 3 'a e ako mei he 'aho 18 ki he 'aho 20 'o 'Okatopa 1999.

7.5.50 Ko Vilimaina Rakaseta, fale'i tohi kakai mei he 'ofisi faka-sekelitali ma'a e kakai 'o e pasifiki (Secretariat for the South Pacific), na'a ne fakahoko ha ako 'o makatu'unga he fakafotunga tefito he tohi kakai 'o e 1996. Na'e tufaki ai ha tohi ki he kau ako, na'e fa'u mei he ola 'o e tohi kakai 1996 'e he 'Ofisi faka-sekelitali ma'a e kakai 'o e Pasifiki. Ko Mele P Finau, 'Ofisa Sitetisitika Pule na'a ne tokoni kia Rakaseta ki hono fakahoko 'o e ako ni tautau tefito ki hono fakahoko ki he kau ako ha fakamatala fekau'aki mo e puipuitu'a 'o hono fakahoko 'o e tohi kakai mo tokoni ki hono fakama'ala'ala mo tali 'a e ngaahi fehu'i mei he kau ako.

7.5.51 Ko e tokolahi 'eni 'o e Kau Ngaue 'a e Potungaue:

	Lakanga	Tokolahi 31/12/98	Tokolahi 31/12/99
1.	Pule Ngaue Sitetisitika 'a e Pule'anga	-	-
2.	Tokoni Pule Ngaue Sitetisitika 'a e Pule'anga	2	2
3.	'Ofisa Sitetisitika Pule	-	1
4.	'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga	3	2
5.	'Ofisa Sitetisitika	9	5
6.	'Ofisa Fa'u Polokalama Komipiuta	1	1
7.	Tokoni 'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga	3	4
8.	Ngaue Faka-Komipiuta Kalasi I	2	2
9.	Tokoni Ngaue Sitetisitika	1	-
10.	Ngaue Faka-Komipiuta Kalasi II	1	1
11.	Kalake Sitetisitika Kalasi I	5	4
12.	Ngaue Faka-Komipiuta Kalasi III	-	-
13.	Kalake Sitetisitika Kalasi II	4	4
14.	Kalake Sitetisitika Kalasi III	8	8
15.	Ngaue Faka-Komipiuta Tokoni	1	1
16.	Kalake Faita'ipe Kalasi II	2	2
17.	Kalake Faita'ipe Kalasi III	1	1
18.	Kalake Ma'ulalo	-	-
19.	Faka'uli	1	1

	Lakanga	Tokolahi 31/12/98	Tokolahi 31/12/99
	KATOA	44	39

viii. NGAHI NGAUE FAKALAKALAKA KI HE KAHA'U

7.5.52 Na'e hoko hono fokotu'u 'a e Komiti Fale'i Sitetisitika 'a ia na'e memipa ai 'a e Potungaue Pa'anga, Pangike Pule mo e Potungaue Palani mo e ngaahi Potungaue kehekehe pe ke tokoni'i 'a e Potungaue 'i hono 'o hake 'a e ngaahi fiema'u sitetisitika 'a kinautolu 'oku nau faka'aonga'i 'a e ngaahi sitetisitika 'a e Potungaue, kae'uma'a 'a 'enau tokoni ki hono palani mo 'omai ha fokotu'utu'u ki he fakahoko fatongia 'a e Potungaue 'i he kaha'u.

ix. FAKAMALO

7.5.53 Na'e houna 'aupito ki he Potungaue 'a e taki mo e poupu 'a e 'Eiki Minisita Pa'anga, kae'uma'a 'a e kau 'Ofisa Ma'olunga 'i he Potungaue Pa'anga ki he fakahoko fatongia 'a e Potungaue lolotonga 'a e ta'u 1999. Pehe foki 'a e houna ki he Potungaue 'a e tokoni mo e fengaue'aki kotoa pe pea mo e ngaahi Potungaue kehekehe 'a e Pule'anga, ngaahi Poate, ngaahi Kautaha Taautaha, ngaahi 'api, pea mo e kakai kotoa pe na'a mou tokoni 'o 'omai 'a e ngaahi fika mo e fakamatala na'e fiema'u 'e he Potungaue 'i he taimi na'a mau fakatangi atu ai. Na'e houna foki ki he Potungaue 'a e ngaahi tokoni mo e poupu kotoa pe mei he ngaahi Kautaha Fakafonua, Kautaha Fakafeitu'u mo Fakavaha'apule'anga ki he fakahoko fatongia 'a e Potungaue 'i he ta'u 1999.

7.6. POTUNGAUE FAKAHU KOLOA MAI 'A E PULE'ANGA

i. TALATEU

7.6.1. Kuo tali 'e he Pule'anga 'i he 'enau tu'utu'uni Kapineti Fika 589 'o e 'aho 21/4/1999 ke tapuni 'a e Falekoloa 'o e Pule'anga he 'aho 30 'o Sune 1999. Ko e Lipooti ko eni 'oku ngata pe ki he 'aho tatau.

ii. NGAHI FATONGIA & TAUMU'A NGAUE

7.6.2. Ko e tefito'i fatongia 'o e Fale ni, ke fakakakato e ngaahi fiema'u 'a e 'u Potungaue 'a e Pule'anga.

iii. FAKAPA'ANGA MO E FAKAMOLE

7.6.3. Na'e hokohoko ai pe hono tauhi mo ngaue'aki 'a e "Revolving Fund".

7.6.4. Ko e anga leva 'eni 'o e Pa'anga 'oku vahe'i mai 'e he Pule'anga ki hono fakalele 'o e Falekoloa ni, mei he 1996 ki he 1999 - *Tepile 47*.

TEPILE 47: PA'ANGA HÜ ATU 1996 - 1999

	1996	1997	1998	1999
Ngaahi Vāhenga	103,000	72,705	76,102	30,626

Totongi Ngäue Lau 'Aho	42,823	55,357	67,378	25,657
Ngaahi Fakamole Makehe	60,455	63,595	34,373	13,443
1. Sino 'i Pa'anga fakamole me'alele fo'ou 'e 1	-	-	29,246	-
2. Misini Hikitatau fo'ou 'e 1	-	-	2,600	-
Kätoa	206,278	191,657	209,699	69,744
To'o mei ai sino 'i Pa'anga Fakamole (1 & 2)	-	-	31,846	-
Kätoa Ngaahi Fakamole	206,278	191,657	177,853	69,744
Fakatau Mai Ngaahi Koloa	765,199	577,471	660,433	247,741
Fakakätoa	971,477	769,128	838,286	317,485

Ma'u mei he: Potungäue Fakahü Koloa 'a e Pule'anga

iv. NGAHI OLA 'O E NGAUE FEFAKATAU'AKI KOLOA

7.6.5. Ko e *Tepile 48* 'i lalo 'oku na'e fakaha totonu e ola lelei fakakomesiale 'o e fefakatau'aki koloa, 1996-1999.

TEPILE 48: NGAHI OLA 'O E FEFAKATAU'AKI 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
Fakatau Atu	1,721,785	1,567,776	1,067,919	410,434
Mahu'inga 'o e Koloa Fakatau Atu - Koloa Kamata'anga	1,551,326	1,450,600	968,382	867,711
Koloa Hu Mai	765,199	577,471	660,433	247,740
	2,316,525	2,028,071	1,628,815	1,115,541
Koloa Ngata'anga	-	968,382	867,711	811,012
Totongi 'o e Koloa Fakatau Atu	1,318,004 (77%)	1,059,689 (68%)	761,104 (73%)	304,439 (75%)
Tupu Kakato mei he Fefakatau'aki	403,781 (23%)	508,087 (32%)	306,815 (27%)	105,995 (25%)
Ngaahi Fakamole	206,278	191,657	177,853	69,744
Tupu Haohaoa	197,503	316,430	128,962	36,251

v. FAKAMATALA KI HE 'AKAUNI

Pa'anga Hu Mai 'i hono Fakatau Atu e Koloa

7.6.6. Ko e Pa'anga Hu Mai 'i he fefakatau'aki (SALES) ki he kongia 'uluaki 'o e 1999 na'e fe'unga mo e \$410,343.

Ngaahi Koloa fakatau mai.

7.6.7. Ko hono lahi 'o e fakamole ki he Hu Koloa mai na'e \$247,740. Ko e kongia lahi ki he Pausa 'i Tongatapu mo Vava'u.

Ngaahi Koloa

7.6.8. Ko e mahu'inga 'o e koloa (STOCK) na'e kei tauhi he 'aho 30/06/1999 ko e \$811,012 hili ia hono to'o 'o e 25% totongi hulu.

Tupu Te'eki to'o 'a e Fakamole mei he Fefakatau'aki

7.6.9. Ko e tupu te'eki to'o 'a e fakamole (Gross Profit) mei he fefakatau'aki na'e \$105,995. Ko e 25%

‘o e koloa na’e fakatau atu.

Ngaahi Fakamole

7.6.10. Ko e fakamole na’e \$69,744.

Tupu Haohaoa

7.6.11. Ko e tupu ma’a haohaoa ki he vaeua ta’u na’e \$36,251.

Sivi Hokohoko Koloa Fakaloto Potungaue pe

7.6.12. ‘Oku kau foki hono toutou sivi fakataimi mo lau ‘a e koloa, ‘i he tokoni ki hono fakasi’isi’i ‘o e palopalema fekau’aki mo e ngaahi kaati tauhi koloa. Ne ‘ikai toe lava eni ke fai tupu mei he tokosi’i ‘a e kau ngaue.

Kau Fakamo’ua

7.6.13. ‘Oku fe’unga ‘a e mo’ua he ‘aho 30/06/1999 mo e \$19,650.96.

vi. KAU NGAUE MO E FEHIKITAKI

7.6.14. Ko e lakanga ngaue tu’uma’u (STAFF) ‘e 38 pea na’e ‘ikai ha fehikitaki ka ‘i he ‘aho 30/06/1999 ko e lakanga pe ‘e 13 ‘oku fakafonu pea ‘atā (Vacant) ‘a e 25 ‘o pehe ni:-

Ko e tokolahi eni ‘o e kau ngaue ‘i he Potungaue:

Ngaahi Lakanga	Ngaahi Tu’unga ‘i he 30/06/99	Ngaahi Tu’unga Fakafonu ‘i he 30/06/99
Kau Ngaue Tu’uma’u		
Talekita	1	1
‘Ofisa Pule Koloa	1	-
‘Ofisa Tohi Koloa Ma’olunga	1	-
Pule Tauhi Koloa Ma’olunga	1	-
Tauhi Koloa Ma’olunga	3	1
Kau Tauhi Koloa	7	1
Tokoni Tauhi Koloa	11	8
‘Ofisa Tauhi Tohi	1	-
Kalake Kalasi I	1	-
Kalake Kalasi II	2	-
Kalake Kalasi III	7	-
Faitaipe/Tohinima Nounou Kalasi III	1	1
Faitaipe Kalasi II	1	1
Faka’uli	-	-
	38	13

Ngaahi Lakanga	Ngaahi Tu'unga 'i he 30/06/99	Ngaahi Tu'unga Fakafonu 'i he 30/06/99
<i>Kau Ngaue Lau'aho</i>		
Kalake Kalasi I	1	1
Kalake Kalasi II	2	2
Kalake Kalasi III	7	7
Tauhi Koloa	1	1
Tokoni Tauhi Koloa	8	8
Kalake Faitaipe	1	1
Faka'uli	2	2
Katoa	22	22

Kimu'a pea tapuni pe fakapekia e 'api ngaue ni ne angalelei pea fai meesi e 'Eiki Minisita Pa'anga 'o tali ke tufa pe hiki atu e kau ngaue 'o e Falekoloa Pule'anga ki he ngaahi va'a pe Potungaue kehe 'oku 'i hono mafai pe malumalu 'o kamata mei he 'aho 7 'o Sune 1999, 'o pehe ni:

(1) Positi 'Ofisi

Losa Fatai
Siosifa Mafile'o
Maletani Tupou
Petelo Leone
Siaosi Folau

(2) Tute

Tevita B. Kata
Fine Ngalu
Lisiate Lavaka
Liselote Latu
Sione Houpi Tu'ipulotu
Grace Latu
Kava H Tupou - Vava'u
'Ahotau Soane - Vava'u

(3) Potungaue Pa'anga

Vilipele Tupou
Salote 'Unga
Siosifa Fungavai
Samiuela Vivili
Sione Kaivei Hoeft
Sione Paongo
Tevita Tongia
Vainikolo Mahe

(4) Tukuhau Vahenga

Talafaiva Lotolua
Tupou Palu - Vava'u
Siosi'ana Fakatava - Vava'u
Lopeti Sika - Vava'u

(5) Central Procurement Unit

'Eliseni S Tafa
Tevita Kaufusi
Sione Tu'ilotolava
David Iohani Wolfgramme - Vava'u
'Uliafu Fakatulolo
Fine Tangitau - Vava'u
Loloahi Tongotea - Vava'u
Taitusi Taufa
Sioeli Paongo
Mataele Mafi

7.6.15. POAKI MÄLÖLÖ

Na'e hala e ta'u ni.

7.6.16. LE'OLE'O

Ko e kau le'ole'o eni lolotonga e ta'u:-

L Dr. Leimoni Taufu'i	- Tokoni Tauhi Tohi Seniale he Pule Falekoloa Pule'anga
L Siaosi Folau	- 'Ofisa Tauhi Koloa he 'Ofisa Hu Koloa Ma'olunga
L Sione Houpi Tu'ipulotu	- 'Ofisa Tauhi Koloa Ma'olunga he 'Ofisa Hu Koloa Ma'olunga
L Samuela Vivili	- Tokoni Tauhi Koloa he Tauhi Koloa
L Sione Kaivei Hoeft	- Tokoni Tauhi Koloa he Tauhi Koloa
L Tevita Tongia	- Tokoni Tauhi Koloa he Tauhi Koloa
L Kava H Tupou	- Tokoni Tauhi Koloa he Tauhi Koloa
L David I. Wolfgramm	- Tokoni Tauhi Koloa he 'Ofisa Tauhi Tohi
L Uliafu Fakatulolo	- Kalake Faitaife Kalasi II he Kalake Kalasi 1

8. FAKAMÄLÖ

8.1 'Oku ou fie fakahoko atu heni 'a 'eku ongo'i langilangi'ia mo'oni mo e fakamälö lotohounga ki he kau 'ulu mo e kau 'ofisa 'o e 'ü potungäue kotoa pë, ki he'enu ngäue mateaki, ngäue 'osikiavelenga mo ngäue faaitaha lolotonga 'a e ta'ü. 'Oku ou fie 'oatu ha fakamälö ki he ngaahi pule'anga mulí mo e ngaahi kautaha kotoa pë na'á nau tokoni mai ki he fakalalakaka 'o Tongá. Ko e ngäue 'osikiavelenga ko ia 'a e kakai 'o Tongá ki hono hiki hake 'o e tu'unga 'o e mo'ui 'a e kakai 'i he Pule'angá ni, 'oku hä ia 'i he'enu ngäue mateaki, 'inivesi totonu 'enu pa'angá, mo e ngäue uoungataha pea 'oku fu'u hounga lahi 'aupito.